
Vergaderjaar 1985–1986

19555

Kabinetsformatie 1986

Nr. 3

BRIEF VAN DE INFORMATEUR

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 11 juli 1986

Daartoe gemachtigd door Hare Majesteit de Koningin doe ik u hierbij toekomen het verslag van mijn informatiewerkzaamheden.

J. de Koning

Verslag van de informatiewerkzaamheden van drs. J. de Koning

Aan de Koningin

's-Gravenhage, 11 juli 1986

Majesteit,

Op vrijdag 23 mei jl. verzocht U mij mede in het licht van de verkiezingsuitslag op korte termijn te onderzoeken welke problemen een voortzetting van de coalitie tussen C.D.A. en V.V.D. in de weg zouden kunnen staan, en langs welke weg deze problemen kunnen worden opgelost.

Gaarne breng ik hieronder verslag uit van mijn werkzaamheden en bevindingen.

Op maandag 26 mei jl. ontving ik voor een algemene oriëntatie alle fractievoorzitters, c.q. hun waarnemer, van alle in de Tweede Kamer vertegenwoordigde partijen.

Met de waarnemend fractievoorzitter van de C.D.A.-fractie, dr. B. de Vries en de fractievoorzitter van de V.V.D.-fractie, drs. E. H. T. M. Nijpels, heb ik afspraken gemaakt over de te volgen werkwijze. De heren De Vries en Nijpels achtten het, gelet op mijn opdracht, nuttig onderwerpen te noemen waarvan opnemings in een regeerakkoord de voortzetting van de coalitie zou dienen.

Daarnaast spraken wij af:

- dat de beide onderhandelaars zouden streven naar het bereiken van overeenstemming over door hen aangemelde onderwerpen in rechtstreeks overleg tussen leden van de beide fracties;
- dat geen deel-conclusies zouden worden getrokken, maar aan het einde een totaal oordeel over de bereikte vorderingen zou worden gegeven;
- dat waar en wanneer nodig fractiespecialisten aan het overleg zouden kunnen deelnemen;
- dat een agenda zou worden opgesteld en gepubliceerd van de in de informatiebesprekingen te behandelen onderwerpen.

Op woensdag 28 mei 1986 lichtte de demissionaire minister van Binnenlandse Zaken mij in omtrent de stand van zaken met betrekking tot het overheidspersoneelsbeleid.

De demissionaire minister-president, drs. R. F. M. Lubbers, lichtte mij op 29 mei 1986 in omtrent de stand van zaken met betrekking tot de begrotingsvoorbereiding 1987 door de ministerraad.

Op donderdag 29 mei 1986 ontving ik, in het bijzijn van de onderhandelaars de heren De Vries en Nijpels, de demissionaire minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, mr. drs. L. C. Brinkman, teneinde te worden geïnformeerd over de feitelijke stand van zaken met betrekking tot wetgevingswerkzaamheden op het terrein van het mediabeleid.

Op vrijdag 6 juni 1986 lichtte de demissionaire minister van Financiën, dr. H. O. C. R. Ruding, mij nader in omtrent de ontwikkelingen van de begrotingssituatie in de volgende kabinetsperiode.

Op dinsdag 3 juni 1986 heeft prof. dr. F. W. Rutten het CEC-advies toegelicht.

Op mijn verzoek heeft het Centraal Plan Bureau enige berekeningen uitgevoerd die enige malen in mondeling overleg zijn toegelicht.

Daarnaast heb ik mij in een aantal gesprekken georiënteerd omtrent verlangens en verwachtingen die in de maatschappij leven, waarbij ik de gelegenheid heb kunnen benutten uiteen te zetten dat de financiële

mogelijkheden van de overheid de komende kabinetsperiode grote beperkingen zullen opleggen.

In dit kader ontving ik:

27 mei 1986

- een delegatie uit de zgn. commissie-Van der Zwan, ter toelichting van een rapport omtrent de toekomst van de luchthaven Schiphol.
- de Raad van Centrale Ondernemings Organisaties.
- een delegatie van het CNV.
- een delegatie van het FNV.
- de voorzitter van de Vakcentrale MHP.
- een delegatie o.l.v. het Nederlands Centrum voor Buitenlanders.

28 mei 1986

- een delegatie van VNG en de 4 grote gemeenten.
- de president van De Nederlandsche Bank.

29 mei 1986

- de voorzitter van de SER, prof. ir. Th. Quené.

2 juni 1986

- het dagelijks bestuur van het Landbouwschap.

3 juni 1986

- de voorzitter van de Emancipatieraad.
- een delegatie van enige vrouwenorganisaties.
- de voorzitter van de Commissie tot vereenvoudiging van de loon- en inkomstenbelasting, dr. C. J. Oort.

4 juni 1986

- een delegatie van het Bouwberaad.

9 juni 1986

- de burgemeesters van de 4 grote gemeenten.
- een delegatie van het IPO.

12 juni 1986

- dr. A. van der Zwan, namens het zgn. Breed Beraad.

Op 29 mei jl. heb ik, met instemming van de onderhandelaars van C.D.A. en V.V.D., een agenda vastgesteld (bijlage I). De besprekingen op grondslag van deze agenda en naar aanleiding van de hierboven weergegeven werkafspraken, leidden op 30 juni jl. tot een ontwerp-regeerakkoord als voorlopig resultaat van intensieve besprekingen (bijlage II).

De heren De Vries en Nijpels hebben mij als hun oordeel te kennen gegeven dat zij ermee konden instemmen dat ik dit resultaat van de besprekingen ter beoordeling aan hun fracties zou toezenden.

Diezelfde dag vroeg ik de fracties van C.D.A en V.V.D. mij zo spoedig mogelijk hun reactie op het ontwerp-regeerakkoord te laten weten.

Op 3 juni 1986 deelden de onderhandelaars mij mede dat hun fracties in het ontwerp-akkoord een aantal wijzigingen wilden aanbrengen. Over deze wijzigingsvoorstellen is op 3, 4, 5 en 7 juli 1986 met de onderhandelaars gesproken. Op dinsdag 8 juli 1986 heb ik met de onderhandelaars een eindvoorstel voor het regeerakkoord opgesteld (bijlage III). De onderhandelaars hebben ermee ingestemd dat ik de fracties van C.D.A. en V.V.D. de vraag voorlegde of zij konden instemmen met dit akkoord als basis voor een kabinet C.D.A.–V.V.D. Op diezelfde dag hebben de onderhandelaars mij medegedeeld dat de fracties van C.D.A. en V.V.D. die vraag bevestigend hadden beantwoord, met dien verstande dat 2 leden van de fractie van het C.D.A. een voorbehoud hebben gemaakt met betrekking tot de mediaparagraaf.

De heren Lubbers, De Vries, Voorhoeve en De Korte hebben tegenover mij verklaard dat naar hun oordeel de verdeling van de ministerposten als volgt zou dienen te geschieden:

1. Minister-President, Minister van Algemeen Zaken C.D.A.
2. Minister van Buitenlandse Zaken C.D.A.
3. Minister van Justitie V.V.D.
4. Minister van Binnenlandse Zaken C.D.A.
5. Minister van Onderwijs en Wetenschappen C.D.A.
6. Minister van Financiën C.D.A.
7. Minister van Defensie V.V.D.
8. Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer V.V.D.
9. Minister van Verkeer en Waterstaat V.V.D.
10. Minister van Economische Zaken V.V.D.
11. Minister van Landbouw en Visserij C.D.A.
12. Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid C.D.A.
13. Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur C.D.A.
14. Minister voor Ontwikkelingssamenwerking C.D.A.

Voorts kwamen zij overeen dat de staatssecretarissen als volgt worden verdeeld:

1. Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, belast met Europese Zaken C.D.A.
2. Staatssecretaris van Justitie C.D.A.
3. Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken C.D.A. of V.V.D.
4. Staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen V.V.D.
5. Staatssecretaris van Financiën, belast met fiscale aangelegenheden V.V.D. of C.D.A.
6. Staatssecretaris van Defensie C.D.A.
7. Staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer C.D.A.
8. Staatssecretaris van Economische Zaken, belast met midden- en kleinbedrijf V.V.D.
9. Staatssecretaris van Economische Zaken, belast met de buitenlandse handel C.D.A.
10. Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid C.D.A.
11. Staatssecretaris van Welzijn, volksgezondheid en Cultuur V.V.D.

De heer Lubbers, De Vries, Voorhoeve en De Korte hebben tegenover mij eveneens verklaard dat zij bereid zijn, indien de keuze en/of de beschikbaarheid van personen in de periode van de formatie van het beoogde kabinet daartoe aanleiding geeft, in onderlinge overeenstemming wijziging in deze verdeling van portefeuilles en functies van ministers en staatssecretarissen te aanvaarden.

Op grond van het vorenstaande adviseer ik U de heer drs. R. F. M. Lubbers te benoemen tot formateur.

Ik moge U in overweging geven aan de heer Lubbers te verzoeken zo spoedig mogelijk in overleg te treden met de heer dr. R. W. de Korte om snel tot de samenstelling van een kabinet te komen.

Aan het einde van deze informatiewerkzaamheden wil ik U danken voor het vertrouwen dat U in mij heeft gesteld en voor de gesprekken die ik met U mocht voeren om U over het verloop van de besprekingen in te lichten.

Met gevoelens van hoge achting,
J. de Koning

1. Sociaal-economisch en financieel beleid

1. Doelstellingen. Onderlinge samenhang financieringstekort, economisch herstel en werkloosheidsbestrijding
2. Macro-financieel kader
3. Overheid en sociale partners
4. Lastenontwikkeling, w.o. Oort, marginale tarieven
5. Sociale zekerheid
6. Arbeidsvoorwaarden en volumebeleid collectieve sector
7. Vergrijzing
8. Volksgezondheid
9. Regionaal sociaal-economisch beleid
10. Midden- en kleinbedrijf
11. Misbruik/fraude

II. Immateriële onderwerpen

1. Media
2. Onderwijs
3. Euthanasie
4. Gelijke Behandeling

III. Diversen

1. Buitenlandse Zaken:
 - a. Europese Gemeenschappen
 - b. Vrede en veiligheid: uitvoering 1 november-besluit
 - c. Zuid-Afrika
 - d. Midden-Oosten
2. Defensie-uitgaven
3. Ontwikkelingssamenwerking
4. Lagere overheden
5. Minderheden
6. Emancipatie
7. Energie
8. Criminaliteit/Politie
9. Grote operaties
 - deregulering
 - privatisering
 - reorganisatie Rijksdienst
10. Woningbouw en stadsvernieuwing

N.B. Deze agenda is niet limitatief. Aan leden van de fracties van de C.D.A. en V.V.D. is gevraagd te bezien of er nog andere onderwerpen zijn die, gelet op de opdracht van de informateur, niet kunnen ontbreken.

's-Gravenhage, 30 juni 1986

Op vrijdag 23 mei 1986 heb ik van Hare Majesteit de Koningin de opdracht gekregen mede in het licht van de verkiezingsuitslag op korte termijn te onderzoeken welke problemen een voortzetting van de coalitie tussen C.D.A. en V.V.D. in de weg zouden kunnen staan, en langs welke weg deze problemen kunnen worden opgelost.

Op maandag 26 mei jl. heb ik voor een algemene oriëntatie achtereenvolgens de fractievoorzitters, c.q. waarnemend fractievoorzitters, van alle in de Tweede Kamer vertegenwoordigende partijen voor een gesprek uitgenodigd.

Met de wnd. fractievoorzitter van de fractie van het C.D.A., dr. B. de Vries en de fractievoorzitter van de V.V.D. drs. E. H. T. M. Nijpels, kwam ik een werkwijze overeen om mijn opdracht te kunnen uitvoeren.

De onderhandelaars hebben mij laten weten welke onderwerpen naar hun mening in het kader van mijn opdracht aan de orde moeten komen.

Op donderdag 29 mei jl. heb ik deze onderwerpen in de vorm van een agenda gepubliceerd. Ik heb het bijzonder op prijs gesteld dat een groot aantal leden van de beide fracties intensief heeft willen meewerken aan de totstandkoming van oplossingen van problemen die een voortzetting van de coalitie tussen C.D.A. en V.V.D. in de weg zouden kunnen staan.

De weerslag van de gezamenlijke inspanningen treft u hierbij aan in de vorm van een ontwerp-regeerakkoord.

Gaarne zie ik uw reactie daarop zo spoedig mogelijk tegemoet.

Met de meeste hoogachting,
J. de Koning

I.	Schets op hoofdlijnen van het te voeren sociaal-economisch en financieel beleid 1987 t/m 1990	8
1.	Inleiding	8
2.	Voortgaan en vernieuwen	8
3.	Werkgelegenheid en economisch herstel	10
4.	Budgettair kader 1987 t/m 1990	12
	a. Budgettaire discipline	12
	b. Bezuinigen, c.q. beperken groei uitgaven	12
	c. Het beleid in 1987	14
	d. Afslanking rijksoverheid	15
	e. Belastingen en marginale druk	15
	f. Fraude-bestrijding	15
5.	Arbeidsvoorwaarden collectieve sector	15
6.	Sociale zekerheid	16
7.	Volksgezondheid	17
8.	Volkshuisvesting	17
9.	Verkeer en Waterstaat	18
10.	Energie	19
11.	Milieu	20
12.	Midden- en Kleinbedrijf	20
13.	Landbouw	21
14.	Regionaal sociaal-economisch beleid	22
II.	Immateriële onderwerpen	22
1.	Media	22
2.	Onderwijs	23
3.	Euthanasie	25
4.	Gelijke behandeling	27
III.	Diversen	27
1.	Buitenlandse Zaken	27
2.	Defensie-uitgaven	30
3.	Ontwikkelingssamenwerking	30
4.	Lagere overheden	30
5.	Minderheden	31
6.	Emancipatie	31
7.	Criminaliteit, politie en justitie	32
8.	— Deregulering	33
	— Privatisering	34
	— Reorganisatie rijksdienst	34
9.	Nederlandse Antillen en Aruba	36
10.	Overheidsbeleid en homoseksualiteit	36
11.	Welzijn en Cultuur	36
Bijlage 1.	Raad voor de Ontwikkelingssamenwerking	38
Bijlage 2.	Stand van zaken met betrekking tot privatisering	39
Bijlage 3.	Enige berekeningen ten behoeve van de informateur-CPB, 30 juni 1986	40

I. SCHETS OP HOOFDLIJNEN VAN HET TE VOEREN SOCIAAL-ECONOMISCH EN FINANCIËEL BELEID 1987 T/M 1990

1. Inleiding

1°. De uitgangspositie die het nieuwe kabinet thans aantreft, verschilt zeer aanzienlijk van de noodsituatie waarvoor het vorige kabinet zich in 1982 geplaagd zag. Toen was er een welhaast uitzichtloos oplopende werkloosheid met ruim 10 000 personen per maand. Met name de zeer sterke stijging van de jeugdwerkloosheid was zorgwekkend; van iedere drie schoolverlaters vond er één binnen een jaar nog geen werk (80 000 jongeren).

Het financieringstekort naderde de 11% van het nationaal inkomen; de koopkracht van werknemers en uitkeringsgerechtigden daalde zeer fors vooral als gevolg van de voortdurend oplopende belastingen en sociale premies. Daarnaast, en misschien was dat nog wel het meest overheersend: er was een malaisestemming in het land. Een sfeer van pessimisme, verstarring en het ontbreken van enig perspectief. Ons land dreigde sociaal en economisch in een situatie van stagnatie te geraken, met een weerslag op de maatschappelijke ontwikkelingen. Ook op de politiek. De noodsituatie waarin de overheidsfinanciën allengs waren geraakt maakte duidelijk, dat de marges voor een expansief sociaal-economisch beleid meer dan volledig waren verbruikt.

2°. Het kabinet bestaande uit C.D.A.- en V.V.D.-ministers dat in november 1982 aantrad heeft van meet af aan een beleid gevoerd gericht op een ommekeer: sanering van de publieke financiën, herstel van investeringen en van economische groei en een beleid gericht op werkloosheidsbestrijding, waaronder herverdeling van arbeid. Het vorige kabinet heeft daartoe ook heel pijnlijke ingrepen moeten doen, vooral in de sfeer van de inkomens van uitkeringsgerechtigden en ambtenaren. Ook de lagere overheden zijn nadrukkelijk aangesproken.

Door dit straffe beleid is er een nieuwe basis gelegd die, na de forse ingrepen van de afgelopen jaren, op een aantal terreinen een zekere rust kan garanderen en een nieuw perspectief kan bieden. Dit betekent echter allerm minst dat ons land thans uit de problemen is.

Hoe dan nu verder?

2. Voortgaan en vernieuwen

1°. Allereerst: voortgaan met het gevoerde beleid van de afgelopen periode.

Want een werkloosheid van nog steeds tegen de 700 000 is onaanvaardbaar hoog. En een financieringstekort dat volgend jaar, mede onder invloed van de forse aardgastegenvaller, weer boven de 8% dreigt uit te komen, blijft een onverantwoord doorschuiven van onbetaalde rekeningen naar de toekomst. Overheidsuitgaven die we nog niet echt onder controle hebben, dreigen de belastingdruk weer op te voeren, waardoor de werkloosheid weer zal toenemen en het behouden van ten minste de huidige koopkracht voor werkenden en uitkeringsgerechtigden niet mogelijk zal zijn.

Voortgaan bovendien in het duidelijk maken, dat niet uitsluitend en veelal ook niet in de eerste plaats van de overheid in Den Haag de oplossingen voor de vraagstukken van onze tijd verwacht mogen worden. Maatschappelijke organisaties en mensen zelf zullen die zaken moeten aanpakken die men even goed, zo niet beter, in eigen beheer en verantwoordelijkheid kan aanpakken.

2°. Voortgaan met het gevoerde beleid betekent *het terugdringen van de werkloosheid tot onder de 500 000 in 1990*. Over de gehele periode

bezien betekent dit een daling van de werkloosheid met tenminste 200 000; een zware opgave, gegeven ook de toename van het aantal personen dat zich jaarlijks op de arbeidsmarkt meldt met per saldo $\pm$ 60 000.

Voortgaan ook met het versterken en verbreden van het *economisch herstel en het herverdelen van arbeid*. Daartoe is tevens nodig een verantwoord financieel kader: het *financieringstekort van het Rijk*¹ zal teruggebracht worden tot *ten hoogste 5¼%* van het nationaal inkomen in 1990.

3°. De *collectieve lastendruk* wordt tenminste gestabiliseerd. Een geleidelijke verkleining van de zgn. wig (de afstand tussen bruto en netto inkomen) is van groot belang; daarvoor zijn in beginsel beschikbaar: verlaging van de loon- en inkomstenbelasting en lagere sociale premies.

Dit mee ten behoeve van koopkrachtbehoud over de 4-jarige kabinetsperiode bezien voor sociale uitkeringen en salarissen.

4°. Naast doortrekken van de beleidslijnen ook: *vernieuwen*. Juist omdat de afgelopen jaren het saneringsbeleid een nieuwe basis heeft gelegd, die nieuwe kansen biedt en nieuwe afwegingen vraagt.

5°. Bij de *werkloosheidsbestrijding* wordt het globale beleid nader aangevuld met meer specifieke elementen gericht op intensieve (her- en bij-)scholing en bemiddeling.

Jongeren tot en met 20 jaar zullen in beginsel niet meer werkloos zijn: zij werken en/of worden geschoold. De technologie en de onderwijsvernieuwing behoeven, gelet op de ontwikkeling naar de zgn. informatiemaatschappij, nieuwe impulsen. Herverdelen van arbeid en meer deeltijd blijven onverminderd de aandacht vragen.

6°. *Sociale partners* krijgen meer te vertellen over en worden – ook financieel – nauw betrokken bij belangrijke onderdelen van sociaal-economisch beleid.

Het kabinet wil proberen met de sociale partners een *convenant* af te sluiten t.b.v. een goede samenwerking en onderlinge afstemming van onderscheiden verantwoordelijkheden. Dit convenant zou dienstbaar moeten zijn aan het mee vormgeven aan de hoofdlijnen van het sociaal-economisch beleid.

Een *bestuursakkoord* van de rijksoverheid met de lagere overheden kan wederzijds helderheid verschaffen over de onderlinge samenwerking en afstemming van de financiële verhouding.

Ook een nieuwe verantwoordelijkheid van lagere overheden op de terreinen arbeidsmarkt en sociale zekerheid is daarbij aan de orde.

7°. Gevolgen van *vergrijzing* en ontgroening zullen gaandeweg opgevangen worden via budgettaire herschikkingen en draagvlakverbreding van collectieve voorzieningen, zoals bijv. aangeduid in het rapport van de commissie-Oort.

8°. De *begrotingsdiscipline* wordt zodanig aangescherpt, dat de doelstellingen inzake het financieringstekort en collectieve lastendruk ook daadwerkelijk worden gehaald. Budgettering zal voor meer onderdelen van de kwartaire sector worden toegepast, met meer beleidsruimte tot interne verschuivingen.

9°. Er komt een krachtiger aanzet tot *deregulering en afslanking* van de rijksdienst en kwartaire sector, gericht op: «minder en beter». Versimpelen en globaliseren van het overheidsbeleid is nodig met een concentratie op strategische punten.

¹ Financieringstekort van het Rijk, exclusief vervroegde aflossingen van woningwetleningen en inclusief de zgn. debudgettering.

10°. Het bestrijden van *misbruik en fraude* wordt krachtiger aangezet; er komen taakstellende bedragen in de sfeer van belastingen en sociale zekerheid.

3. Werkgelegenheid en economisch herstel

1°. Hoofddoel van het beleid is het bestrijden van de werkloosheid. Dit vraagt een voortzetten van het beleid gericht op economisch herstel, terugdringing van het financieringstekort en tenminste een stabilisatie van de collectieve lastendruk. Er is een nauwe onderlinge samenhang tussen deze drie sporen; het ene spoor is niet te realiseren wanneer tegelijkertijd een ander wordt verwaarloosd.

Elk jaar opnieuw zal het nieuwe kabinet de meest effectieve onderlinge afstemming moeten aanbrengen onder invloed van actuele ontwikkelingen.

2°. Het economisch herstel dat zich de afgelopen jaren in ons land onmiskenbaar heeft gemanifesteerd, is de basis voor de betere uitgangspositie thans in vergelijking tot 1982.

Toch kan ook hier de aandacht niet verslappen: internationaal gezien ligt het investeringsniveau in ons land op een laag niveau. De arbeidsinkomensquote¹ zal naar verwachting in deze jaren tachtig niet onder de 80 uitkomen.

3°. Een gematigde en gedifferentieerde loonontwikkeling blijft van centrale betekenis voor verdere verbreding en versterking van onze economische bedrijvigheid en van de werkgelegenheid. Verstarring als gevolg van niet noodzakelijke regelgeving op bijvoorbeeld het terrein van de arbeidsmarkt en de inkomensvorming wordt doorbroken.

4°. Het onderwijs vraagt de komende jaren bijzondere aandacht, gericht op een nauwere aansluiting op de arbeidsmarkt en het te verwachten tekort van bètha en technisch geschoolden.

Een inhaalprogramma t.b.v. kwaliteitsverbetering van personeel en materieel in het beroeps- en hoger onderwijs is dringend geboden. Daartoe wordt 300 mln. voor de komende periode extra toegevoegd.

5°. Bovendien vraagt de inspanning op het gebied van research en development de bijzondere aandacht. Intensivering van de activiteiten van het bedrijfsleven vraagt thans een versterking van het ondersteunende technologiebeleid van de overheid. Daarvoor wordt 200 mln. extra toegevoegd aan de begroting van Economische Zaken.

Daarnaast behoeven organisatie en richting van het technologiebeleid en nauw daarmee verbonden beleidsterreinen, een nieuwe impuls. In de paragraaf reorganisatie rijksdienst is aangekondigd de instelling van een op afstand van de overheid opererend Instituut, dat wordt belast met de praktische uitvoering van het technologiebeleid en de verdeling van de daarvoor ter beschikking staande middelen.

Het kabinet stelt, na zijn aantreden, op voordracht van de minister van Economische Zaken een externe adviescommissie in, die binnen 6 maanden adviseert over de organisatorische vormgeving en opzet van dit Instituut alsmede over de concrete taak en reikwijdte.

Het gaat daarbij om de vormgeving van een meer gebundelde beleidsinspanning op het terrein van de technologie en om de organisatorische vormgeving van de beleidsontwikkeling en -uitvoering.

6°. Investerings in infrastructuur t.b.v. met name de wegen en telecommunicatie verdienen accentuering, ook viaerschikking van bestaande middelen en indien mogelijk private financiering. Nieuwe vormen worden opgezet van publieke en private samenwerking met de gemeentelijke overheid, het plaatselijke, c.q. regionale bedrijfsleven en

¹ De arbeidsinkomensquote van bedrijven is het aandeel van het looninkomen in het totale in bedrijven gevormde inkomen.

indien nodig de rijksoverheid, gericht op het opvoeren van het investeringsvolume t.b.v. onder meer de stedelijke vernieuwing.

Voor de lagere overheden wordt een beperkt extra bedrag t.b.v. investeringen beschikbaar gesteld (50 mln. per jaar), waarmee overigens een aanzienlijk groter bedrag aan investeringen gegenereerd kan worden.

7°. Ook de komende periode zal de spanning tussen werk en inkomen voelbaar blijven. Daar waar een keuze onvermijdelijk is en de overheid daarop invloed heeft zal «werk» voorrang blijven houden boven «inkomen». Het kabinet zal in zijn contacten met de sociale partners de aandacht voor deze afweging blijven vragen.

Daarom: een gematigde en gedifferentieerde loonontwikkeling blijft van centrale betekenis voor een verder herstel van de werkgelegenheid. Wel zij daarbij nadrukkelijk vermeld dat de loonvorming de verantwoordelijkheid blijft van de sociale partners.

8°. Voortzetten van het verkorten van de arbeidstijd, langs een veelheid van wegen, is noodzakelijk. Arbeidstijdverkortingsmaatregelen vooral ook daar waar geen spanningen op de arbeidsmarkt verwacht behoeven te worden. Verlaging van belasting- en premiedruk is daarbij een belangrijk middel t.b.v. koopkrachtbehoud en een gestage en kosten-neutrale voortgang van het proces van herverdeling van arbeid. Daarnaast blijft deeltijdarbeid een effectief middel, gelet op het bestrijden van de werkloosheid op een wijze die de economische groei niet belemmert maar juist kan stimuleren.

9°. Bestrijding van de harde kern van de werkloosheid wordt opgezet langs de lijnen van het recente akkoord in de Stichting van de Arbeid:

a. Het deelnemen van werklozen aan scholingsprogramma's in bedrijven en bedrijfstakken.

b. Werkgevers, die langdurig werklozen in dienst nemen, worden voor een bepaalde tijd vrijgesteld van sociale premies; zij krijgen tevens een tegemoetkoming in de kosten van scholing en begeleiding.

c. Het jeugdwerkgarantieplan (JWG): dit plan houdt in een werkgarantie voor *alle* jeugdige werklozen tot en met 20 jaar ($\pm$ 50 000) in een arbeids- of leerplaats, te garanderen door overheid en sociale partners. Dit plan zal de komende periode gefaseerd worden ingevoerd.

De hoofdlijnen ervan worden nader uitgewerkt in nauw overleg met sociale partners en met de gemeenten; met deze laatste bijv. in het kader van een af te sluiten bestuursakkoord.

Het recht op een RWW-uitkering voor jongeren tot en met 20 jaar vervalt, vanwege de werk- en/of scholingsgarantie die het plan biedt.

10°. In de meerjarenramingen zijn vanaf 1987 geen bedragen opgenomen voor het arbeidsvoorzieningsbeleid. Voor voortzetting hiervan en op onderdelen intensiveren van dit beleid zoals hierboven aangegeven, wordt daarom 500 mln. per jaar beschikbaar gesteld.

Gedurende de eerste twee jaren is er binnen deze post ruimte voor bijdragen in de aanloopfinanciering van het Stichtingsakkoord en het jeugdwerkgarantieplan. De voortzetting van deze projecten zal daarna verzekerd moeten worden door financiering in de sfeer van de nieuwe werkloosheidswet en/of uit bespaarde RWW-gelden.

11°. De effecten van deze maatregelen tot bestrijding van de werkloosheid kunnen als volgt geschat worden (zie ook de CPB-doorberekening van de beleidsvoornemens die bij dit regeerakkoord is opgenomen).

In de berekeningen is uitgegaan van jaarlijks 0,75% niet generieke arbeidsduurverkortingsmaatregelen met looninlevering van 0,5% zowel in de marktsector als in de collectieve sector. De herbezetting in de marktsector komt na 4 jaar uit op 40%; in de collectieve sector is een herbezetting van 75% het

uitgangspunt. De werkloosheid neemt hierdoor in totaal af met 50 000 personen.

De specifieke scholings- en werkgelegenheidsmaatregelen kunnen in 1990 leiden tot een verdere daling van de werkloosheid met 110 000. Tezamen met de effecten van de overige maatregelen, kan de werkloosheid in 1990 teruggedrongen worden tot circa 500 000 personen.

4. Budgettaire maatregelen

a. Budgettaire discipline

1°. Het beleid is gericht op het beperken van de groei van de collectieve uitgaven en zo mogelijk stabiliseren daarvan.

Herschikking van middelen is nodig om onvermijdelijk stijgende posten (rentelasten bijvoorbeeld) te compenseren met dalende uitgaven van andere posten, teneinde in 1990 bij een financieringstekort voor het Rijk van ten hoogste 5¼% te kunnen uitkomen.

2°. De aldus vast te stellen meerjarencijfers geven de ruimte aan waarbinnen de uitgaven moeten blijven. Dit betekent een grote terughoudendheid om meer geld uit te geven voor nieuw of intensiveren van bestaand beleid. Afgezien van onvermijdelijk hogere uitgaven zal nieuw, of meer van hetzelfde beleid, in beginsel alleen kunnen wanneer men (bij voorkeur in dezelfde sector) bestaand beleid beperkt.

3°. Ter voorkoming van overschrijdingen van de vastgestelde meerjarencijfers, gelden de volgende afspraken.

Overschrijdingen worden gecompenseerd door extra ombuigingen, in beginsel in hetzelfde jaar en in dezelfde sector.

Tegenvallende inkomsten van de overheid moeten leiden tot extra ombuigingen of, mede afhankelijk van de herkomst van de tegenvaller, tot lastenverhogingen, mits deze passen in de doelstelling met betrekking tot de collectieve lastendruk.

4°. Lagere overheidsuitgaven geven ruimte tot een lager financieringstekort en/of lagere belastingen. Lagere sociale zekerheidsuitgaven zullen in beginsel moeten leiden tot lagere sociale premies.

5°. Van de lagere overheden wordt, in evenredigheid aan de rijksbegroting, een bijdrage gevraagd aan het beperken van de groei van de overheidsuitgaven.

b. Bezuinigen, c.q. beperken groei uitgaven

1°. Bezuinigingen worden gepresenteerd ten opzichte van de meerjarencijfers, die veelal een 4-jarige periode overspannen. In deze meerjarencijfers zijn afspraken verwerkt over een noodzakelijk geachte groei of beperking van uitgaven. Zo is in de afgelopen kabinetsperiode de 3%-groei bij Defensie verwerkt in de meerjarencijfers, evenals de 1%-volumegroei in de volksgezondheid en bij de lagere overheden en de voorziene groei van ± 120 mln. t.b.v. politie/justitie in 1990. Bovendien is als basisveronderstelling in de rekensommen van de middellange termijnraming tot 1990 van het CPB uitgegaan van een voortgezet trendbeleid voor ambtenaren en het indexatiemechanisme van de WAM bij de sociale uitkeringen.

Ombuigen in deze context komt veelal neer op het beperken van een ingeboekte groei in de uitgaven.

Omdat deze aldus ingeboekte groei op bepaalde sectoren thans heel fors kan zijn, komen ook zeer forse ombuigingsbedragen in beeld, terwijl daarmee veelal niet meer wordt beoogd dan het beperken of het stabiliseren van de uitgaven. De werkelijke effecten van dit ombuigingsbeleid *ten opzichte van huidige uitgaven* zijn dan ook dikwijls veel geringer dan het bedrag van de ombuigingen doet vermoeden.

2°. Deze traditionele methodiek om ombuigingen af te zetten tegen een voor toekomstige jaren geraamd uitgavenniveau in plaats van tegen het huidige uitgavenniveau, behoeft herziening.

3°. In de komende periode zal voor de collectieve uitgaven als uitgangspunt van beleid genomen worden het niveau van de uitgaven van 1986.

Vervolgens wordt nagegaan hoe deze uitgaven zich kunnen ontwikkelen tot 1990, gegeven de doelstelling van het financieringstekort in 1990 en van de collectieve lastendruk.

De totale ruimte voor meer of minder collectieve uitgaven is dan in beeld. Vervolgens wordt nagegaan welke stijgende uitgaven onvermijdelijk een beroep op deze ruimte doen, bijvoorbeeld de rente- en aflossingslasten van de staatsschuld.

Binnen de dan resterende ruimte zullen – gegeven de beoogde budgettaire discipline voor de komende periode – de intensiveringen en extensiveringen ten opzichte van het niveau van de uitgaven 1986 moeten passen.

4°. In de komende kabinetsperiode zullen de meerjarencijfers op deze basis herzien worden. In dit regeerakkoord zullen de overeengekomen beleidsmaatregelen nog gepresenteerd worden in de traditionele benadering. Het CPB is gevraagd een schets te ontwerpen van de meerjarencijfers, waarin de in dit regeerakkoord overeengekomen beleidsmaatregelen m.b.t. de collectieve uitgaven zijn verwerkt in de nieuwe opzet zoals hierboven aangegeven. Het CPB hoopt binnen 3 weken een eerste ontwerp gereed te hebben t.b.v. de regeringsverklaring.

5°. Geschetst in de traditionele benadering zijn de hoofdlijnen van het budgettaire beleid t/m 1990 de volgende.

Maatregelen tot beperking van het financieringstekort:

Verlaging uitgaven (in mld.)

<i>Rijksbegroting</i>		6,7
– volume (rijksdienst)	1	
– proportioneel (over de departementen)	1	
– defensie (beperken groei tot 2%)	0,5	
– VROM (2/9 bouw: 1/3 subsidies)	1,5	
– EZ (beperking kredieten, subsidies)	0,5	
– Onderwijs	0,7	
– V en W	0,3	
– WVC	0,3	
– lagere overheden	0,5	
– overige departementen	0,4	
<i>Overige sectoren</i>		7,3
– Volksgezondheid	1,2	
– Pensioenfondsen en arbeidsvoorwaarden collectieve sector	2,3	
– sociale zekerheid	1,8	
– fraude (1/4 bel.; 1/2 premies/uitk.)	2,0	
<i>Verhogen inkomsten</i>		4,55
– bedrijven (vermogens en voorraadaf trek)	1,8	
– burgers (BTW)	2,0	
– verkoop staatsdeelnemingen	0,75	
extra verkoop aardgas		
Totaal		18,55

Te honoreren claims:

— SZW	0,5	
— voortzetten arb. voorz.		
— Stichtingsakkoord	0,25	
— O en W (beroeps- en hoger onderwijs)	0,3	
— E.Z. (technologie)	0,2	
— rentelast O.S.	0,05	
— kwijtschelden restant profijt-korting l.o.	0,1	
— politie/justitie	0,125	
— infrastructuur l.o.	0,05	
— mestproblematiek	0,025	
		1,350
Totaal:		
		17,2

6°. Bij dit regeerakkoord zijn als bijlage enige berekeningen gevoegd die het CPB op verzoek van de informateur heeft uitgevoerd.

Daaruit blijkt dat met dit beleidspakket de gestelde hoofddoelstellingen voor de komende kabinetsperiode binnen bereik komen:

- werkloosheid: circa 500 000;
- financieringstekort van het Rijk (exclusief vervroegde aflossingen en inclusief debudgettering) van 5 à 5½%;
- tenminste koopkrachtbehoud;
- tenminste stabilisering collectieve lastendruk.

7°. Het hierboven gepresenteerde budgettaire kader biedt, zoals uit de resultaten blijkt, geen ruimte voor verdere intensivering van arbeidsduurverkortingen in de collectieve sector danwel lastenverlichting in de loon- en inkomstenbelasting. Het kabinet zal in de tweede helft van het moeilijke jaar 1987 nagaan of er op enigerlei moment ruimte voor deze verlangens ontstaat, binnen de randvoorwaarden van de doelstellingen van het regeerakkoord. Daarbij zij tenslotte aangetekend dat de ontwikkeling van de collectieve lastendruk naar de huidige inzichten niet geheel zonder zorg is, gegeven het feit dat de belastingdruk met 1,7% van het nationaal inkomen toeneemt, de premiedruk met 0,5% afneemt en de gasbaten binnenland met 1,2% afnemen.

c. *Beleid in 1987*

1°. De resultaten van de budgettaire en werkloosheidsmaatregelen geven een jaarlijks gemiddelde weer (zoals inzake de koopkracht) danwel het niveau in 1990 (financieringstekort, collectieve lastendruk, werkloosheid).

Achter deze cijfers gaan evenwel forse schommelingen schuil binnen de komende 4-jarige periode.

Kort samengevat zal het financieringstekort in 1987 zeer aanzienlijk stijgen ten opzichte van het niveau 1986 (onder invloed van de verdere teruggang van de olie-gasprijs) met als spiegelbeeld een substantiële koopkrachtverbetering in 1987 van 2 à 2½% op minimum niveau. Wanneer in de projecties naar 1990 de koopkracht ruwweg gehandhaafd kan worden, betekent dit dat in de jaren na 1987 de koopkracht fors negatief wordt.

2°. In dit regeerakkoord wordt de doelstelling handhaving koopkracht gezien over de gehele kabinetsperiode. Het is niettemin aannemelijk te veronderstellen dat het realiseren van deze doelstelling bij zulke forse fluctuaties binnen de komende periode, niet eenvoudig zal zijn.

3°. Ter vermindering van te grote fluctuaties, zowel in de financieringskorting als in de koopkracht, ware te overwegen voor 1987 bijzondere maatregelen te nemen. De ontwikkelingen zullen zich dan wat geleidelijker kunnen voordoen.

4°. Gedacht kan dan worden aan een variabele lastenverzekering via accijnzen en BTW in 1987 op energie en/of andere maatregelen. Deze lastenverzekering zal dan op enigerlei wijze als lastenverlichting in de jaren na 1987 teruggegeven dienen te worden naarmate de energieprijzen oploopt, danwel de koopkracht daartoe aanleiding geeft.

d. Afslanking rijksoverheid

1°. De rijksoverheid zal de komende 4 jaar afslanken met $\pm$ 20 000 arbeidsjaren. Hiervoor is 1 mld. lagere uitgaven ingeboekt. De meeropbrengst van dit volumebeleid is nodig ter financiering van de met deze afslanking verbonden reorganisatie.

2°. Binnen de rijksoverheid zal elke sector per jaar 1% efficiëntie moeten realiseren; daarnaast zal gemiddeld een 2% «bureaucratiekorting» worden opgelegd, gedifferentieerd naar departement. De minister-president en de bewindslieden van Financiën en van Binnenlandse Zaken zullen uiterlijk 3 maanden na aantreden van het nieuwe kabinet een concreet voorstel per departement aan de ministerraad voorleggen.

3°. De bijdrage van de lagere overheden aan de ombuigingen zal naar evenredigheid van de totale taakstelling van de rijksbegroting worden vastgesteld. De lagere overheden bepalen zelf de wijze waarop zij hun bijdrage realiseren, inclusief het aandeel van volumemaatregelen daarin.

e. Belastingen en marginale druk

1°. Binnen 3 maanden na aantreden zal het nieuwe kabinet een plan bekend maken voor een belastinghervorming langs de hoofdlijnen van het advies van de commissie-Oort. Deze herziening zal op 1 januari 1988 worden ingevoerd.

2°. Afgezien van specifieke wijzigingen, zullen de inkomensgebonden subsidies worden beperkt naar de mate van de koopkrachtstijging, over de gehele komende kabinetsperiode bezien.

f. Fraudebestrijding

1°. Een krachtige fraudebestrijding heeft voor de komende periode een taakstellend bedrag. Indien deze bedragen niet worden gehaald, zullen compenserende bezuinigingen nodig zijn. Het sofi-nummer wordt op korte termijn ingevoerd. Er komt een algemene identificatieplicht op basis van bestaande documenten, zoals paspoort, rijbewijs e.d. Controle moet, in samenwerking met sociale partners en in lijn met de ISMO-aanbevelingen, verbeterd worden en sancties worden ontwikkeld en krachtig toegepast.

5. Arbeidsvoorwaarden collectieve sector

1°. Er komt een «ruimte-model» à la de WAGGS voor het overleg over de verdere ontwikkeling van de arbeidsvoorwaarden voor ambtenaren. In dit model onderhandelen de overheid-werkgever(s) met de centrales van overheidspersoneel over verbeteringen in de arbeidsvoorwaarden, arbeidstijdvermindering en herbezetting in onderlinge samenhang. Centrale afspraken dienen ruimte te laten voor verschillen in invulling per deelsector.

2°. Voor het vaststellen van de ruimte wordt de zgn. trendmethodiek verlaten. In de plaats daarvan komt er een, binnen het meerjarig kader

passende, jaarlijks vast te stellen ruimte. Het kabinet stelt, uitgaande van tenminste koopkrachthandhaving, deze ruimte vast na overleg met de centrales van overheidspersoneel op basis van de ontwikkelingen in de marktsector, de budgettaire ruimte en de gewenste verbeteringen in de arbeidsvoorwaarden collectieve sector, zoals pakketvergelijking en arbeidsduurverkortings/herbezetting.

3°. Uitgaande van de thans voorzienbare ontwikkelingen, zal de inzet van het kabinet in dit overleg met de centrales gericht zijn op een arbeidstijdvermindering binnen de collectieve sector van tenminste 0.75% per jaar, te realiseren langs een veelheid van wegen, ook gedifferentieerd, daar waar koopkrachthandhaving mogelijk is en er geen spanningen op de arbeidsmarkt verwacht behoeven te worden. De ombuigingstaakstelling van de arbeidsvoorwaarden collectieve sector sluit daarbij aan.

Daarnaast dient de beschikbare ruimte voor verbeteringen aangewend te worden voor specifieke salarisaanpassingen in verband met feitelijke arbeidsmarktknelpunten.

4°. De ABP-premie zal flexibel worden vastgesteld op basis van de jaarlijkse ontwikkeling van het beleggingsrendement t.o.v. de verplichtingen.

Er wordt vanuit gegaan, dat de pensioenfondsen in de gepremieerde en gesubsidieerde sector op overeenkomstige wijze hun premies vaststellen. Naar de mate dat dit gebeurt, zal er in de gepremieerde en gesubsidieerde sector meer ruimte beschikbaar zijn voor verbetering van arbeidsvoorwaarden, gelijkwaardig aan die van de ambtenaren.

6. Sociale zekerheid

1°. De parlementaire behandeling van de stelselherziening sociale zekerheid wordt voortgezet. Na deze afhandeling zullen er de komende periode geen verbeteringen, noch verslechtingen in het stelsel van werknemersverzekeringen worden aangebracht.

2°. Specifieke aanpassingen in de sfeer van de AWW en ABW worden overwogen.

De verhaalsverplichting in de bijstandswet dient alsnog te worden gerealiseerd.

3°. De WAM wordt ingetrokken en vervangen door een beleid van jaarlijkse beleidsmatige koppelingen. Daarbij staat koopkrachtbehoud centraal. Een geleidelijke daling van de sociale premies is van groot belang voor én de koopkracht én het verkleinen van de afstand tussen bruto en netto inkomen.

4°. Het beleid inzake de echte minima kan worden afgebouwd naar de mate waarin de koopkrachtverbetering van de minima dit toelaat.

5°. De overheid zal zo spoedig mogelijk met de sociale partners afspraken maken over een principe-overeenkomst inzake de overdracht van de werknemersverzekeringen.

6°. Nagegaan wordt op welke wijze de toenemende lasten als gevolg van de vergrijzing en de ontgroening, opgevangen worden in de financiering van voor demografie gevoelige collectieve uitgaven, zonder dat de doelstelling inzake de collectieve lasten geweld wordt aangedaan.

7°. Onderzocht zal worden of in de pensioen- en spaarfondswet de mogelijkheid kan worden geopend tot verdergaande flexibilisering en vergroting van de individuele keuzevrijheid op pensioengebied.

8°. Inzake de pensioenbreuk zal wetgeving conform het SER-advies tot stand worden gebracht. Als tijdens de aangekondigde evaluatie blijkt dat de begeleidende aanbevelingen van de Stichting van de Arbeid zijn gerealiseerd, zal een nadere wettelijke voorziening ter zake moeten worden overwogen.

7. Volksgezondheid

1°. Een onafhankelijke commissie «Structuur en Financiering Gezondheidszorg» wordt ingesteld, die binnen 6 maanden verslag uitbrengt inzake:

a. De mogelijkheden tot beheersing van de volume-ontwikkeling (o.m. als gevolg van vergrijzing en ontwikkeling medische technologie) in de volksgezondheid, mede gelet op de noodzaak om tot een substantiële kostenvermindering te komen.

De volgende aandachtspunten dienen daarbij in ieder geval in beeld te komen:

- De mogelijke verschuiving van intramurale naar extramurale zorg.
- Versterking van prikkels tot kostenbeheersing aan de aanbodzijde (tariefstructuur en honorering), mede in verband met het aanbod van beroepsbeoefenaren in de gezondheidszorg.
- Versterking van prikkels tot kostenbeheersing aan de vraagzijde (eigen risico, eigen bijdragen, pakketverkleining).

b. De mogelijkheden tot verdere herziening van het stelsel van ziekte-kostenverzekering, met name wijziging van de verhouding – inhoudelijk en financieel – tussen AWBZ, ziekenfondsverzekering en particuliere verzekeringen.

c. De mogelijkheden tot deregulering, tot vermindering van bureaucratie en tot stroomlijning van de adviesstructuur.

2°. Vooruitlopend op de bevindingen van deze commissie, zullen de in het FOGM oplopende uitgaven van het collectief gefinancierde deel van de volksgezondheid beperkt worden met 1.2 mld. in 1990; voor ruwweg 50% via volumebeperking te realiseren en voor 50% via financieringsverschuivingen.

3°. De Wet Ziekenhuisvoorzieningen (WZV) wordt volledig in uitvoering genomen. De integrale invoering van de Wet Voorzieningen Gezondheidszorg (WVG) blijft beperkt tot proefregio's. De evaluatie van de WZV en de WVG m.b.t. de proefregio's wordt afgewacht, alvorens wijziging van de planningswetgeving wordt overwogen. Het ontwerp van de Wet Gezondheidszorg en Maatschappelijke Dienstverlening (WGM) wordt, in afwachting van die evaluatie, ingetrokken.

8. Volkshuisvesting

1°. Het volkshuisvestingsbeleid is op enige onderdelen toe aan herijking. Afgezien van regionale en kwalitatieve knelpunten, naderen we in ons land, globaal gesproken, een kwantitatief evenwicht op de woningmarkt. Van belang daarbij blijft de aandacht voor stads- en dorpsvernieuwing.

2°. Deze ontwikkelingen bieden ruimte om, stapsgewijs, in 1990 de jaarlijkse toename van de bouw in de sociale huursector terug te brengen van ruim 40.000 tot ruim 30.000 woningen. De toename van de premiekoopwoningen zal in 1990 met 600 beperkt kunnen worden. Hiermede correspondeert een beperking van ruim 1 mld. in de groeiende volkshuisvestingsuitgaven tot 1990.

3°. Daarnaast zullen in de sfeer van de subsidies de uitgaven in 1990 een kleine 500 mln. lager moeten liggen dan in de meerjarencijfers is voorzien; te realiseren zowel in de huur- als in de koopsector, isolatiesubsidies, vergoedingen voor verhuis- en herinrichtingskosten.

4°. De woningbouw zal vooral gelokaliseerd worden in die gebieden waar nog geen evenwicht is bereikt. Doorstromingsbevorderende maatregelen worden ontwikkeld en ingevoerd.

5°. De huurwetgeving wordt geliberaliseerd daar waar de huren uitgaan boven de i.h.s.-grens en voorts daar waar evenwicht op de woningmarkt een verdere liberalisering mogelijk maakt. In dit kader past een schrappen van de extra huursubsidie voor jongeren (jongerentabel in de individuele huursubsidie) in samenhang met het opheffen van de huurbescherming voor kamerverhuur.

6°. Voor de jaarlijkse huurverhoging is in de becijferingen 2% ingezet. De huurharmonisatie wordt voortgezet.

9. Verkeer en Waterstaat

1°. Verkeersveiligheid

Een samenhangend verkeersveiligheidsbeleid wordt ontwikkeld met duidelijke bevoegdheden van een coördinerend bewindspersoon.

Er komt een snelle invoering van de ademanalyse. Een systeem van gedifferentieerde snelheidslimieten op auto(snel)wegen wordt in Europees verband ingevoerd.

2°. Infrastructuur

Bij de aanleg van nieuwe verbindingen wordt prioriteit toegekend aan oplossing van de knelpunten en ontbrekende schakels in de auto-, spoor- en vaarwegennetten, in het bijzonder in belangrijke internationale verbindingen. De inspanningen om de veiligheid van zeedijken in 1990 en van de rivierdijken in 1998 te realiseren worden voortgezet.

Van belang is een sanering en zoveel mogelijke decentralisatie van het wegenbeheer (aanpassing WUW budgettair neutraal voor de lagere overheden).

Er komt een nader onderzoek inzake noodzaak en wenselijkheid van de aanleg van een Westerschelde-oeververbinding, het kustlokatieplan en een definitieve besluitvorming inzake inpoldering van de Markerwaard.

3°. Sector verkeer en vervoer

Een evenwichtige benadering wordt ontwikkeld ter zake van openbaar vervoer en particulier verkeer, waarbij ruimtelijke, financiële, justitiële en milieuaspecten mede een rol spelen, tot uiting komend in een flankerend beleid.

De Wet Personenvervoer wordt vastgesteld in hoofdzaak zoals die thans voorligt.

Handhaving en waar mogelijk uitbreiding van controle ter bestrijding van zwart rijden, vandalisme en kleine criminaliteit.

4°. Goederenvervoer

In Europees verband krijgt het opheffen van grensbelemmeringen prioriteit; voorts snelle evaluatie van het internationale rijtijdenbesluit op hanteerbaarheid en controleerbaarheid. Van belang is voorts:

- liberalisatie van het wegvervoer (opheffing contingentering);
- versterking logistieke en distributieve functie van Nederland;
- in internationaal verband afstemming van regelingen m.b.t. de binnenvaart, met name inzake toetreding tot de markt/slooplegeling;

- totstandbrenging van een nota Goederenvervoer inzake de plaats van het goederenvervoerbeleid in het totaal van de maatschappelijke activiteiten en inzake de samenhang van de verschillende vervoertechnieken;
- streven naar uitdieping van het Convenant tussen de regering enerzijds en de werkgevers-, werknemers- en verladersorganisaties anderzijds;
- prioriteit voor de veiligheid bij definitieve invoering van de zesbaksduwvaart.

5°. *Luchtvaart*

Ter zake van de luchtvaart:

- verdere liberalisatie van nationale en internationale luchtvaart;
- geleidelijke overdracht van de verkeersbegeleiding van Schiphol naar Beek in het kader van het bereiken van het zgn. Concept I van de Euro-control-staten;
- snelle behandeling van het Structuurschema Burgerluchtvaartterreinen met als uitgangspunten daarbij:
 - a. geen draaiing vierde baan op Schiphol.
 - b. handhaving en uitbreiding van Zestienhoven.
 - c. aanleg van de Oost-Westbaan op Beek.
 - d. in het algemeen stimulering van regionale luchthavens.

6°. *PTT*

Op korte termijn wordt wettelijk geregeld de herstructurering van het Staatsbedrijf der PTT, in lijn met het rapport van de Commissie-Steenbergen.

7°. *Postbank*

In de loop van de kabinetsperiode zal een evaluatie plaatsvinden en tijdig aan de Kamer worden voorgelegd omtrent de mogelijke afstoting van aandelen van de Postbank.

8°. *Diversen*

- Voortzetting decentralisatie, onder meer betreffende vaarwegen en havenschappen.
- voortzetting deregulering, o.m. betreffende het goederenvervoer over de weg en de binnenvaart.
- Totstandbrenging wetgeving, o.m. wet op de waterhuishouding en waterschapswet.

10. **Energie**

1°. Het beleid gericht op diversificatie van energiebronnen, besparing en internationale samenwerking wordt voortgezet.

2°. Het energiebeleid moet passen in het beleid gericht op bescherming van het milieu. Verspilling wordt tegengegaan en besparing van energie (via concrete programma's) wordt bevorderd, ook omdat daarmee de milieubelasting bijvoorbeeld in de sfeer van de reststoffen, wordt vermindert.

3°. Een evenwichtige samenstelling van het brandstofpakket blijft geboden. Daartoe dienen de ontwikkeling en exploitatie van nieuwe (stromings)energiebronnen te worden ondersteund, onder andere door de voorwaarden voor een rendabele ontwikkeling te verbeteren: terug- en doorlevering, handhaving van investeringspremies, opzetten van demonstratieprojecten en stimulering van onderzoek en ontwikkeling. Een en ander met name ook voor de toepassing van windenergie. Er wordt de komende kabinetsperiode een beslissing genomen over de realisering van een opslagsysteem, bijv. ondergronds, OPAC, of bovengronds, PAC.

4°. Ten aanzien van de grootschalige elektriciteitsopwekking blijft een zorgvuldige afweging van belang tussen aspecten van veiligheid, zorg voor het milieu, volksgezondheid, voorzieningszekerheid en de kostprijs.

Dit laatste mede gelet op de internationale concurrentiepositie.

Besluitvorming over nieuw te bouwen kerncentrales wordt opgeschort tot na de analyse en evaluatie van de kernramp te Tsjernobyl. Op basis daarvan zal er een herbezinning dienen plaats te vinden op de wenselijkheid en mogelijkheid van toepassing van kernenergie in Nederland.

Het onderzoek naar een inherent veilige toepassing van kernenergie en naar de mogelijkheden van verwerking en opslag van radio-actief afval wordt intussen voortgezet.

5°. De reorganisatie van de openbare energievoorziening wordt afgerond. Het wetsvoorstel inzake elektriciteitsproductie wordt op korte termijn ingediend. In aansluiting op de huidige vrijwillige reorganisatiefase van de distributiedrijven zal de wetgeving inzake energiedistributie worden afgerond. Een en ander gericht op bevorderen van slagvaardigheid en doelmatigheid, leidend tot internationaal concurrerende energietarieven. Voorts dienen in dit verband de effecten van de aflopende restitutieregeling voor het bedrijfsleven behouden te blijven.

6°. De prijsstelling van het aardgas dient zowel voor de export als voor binnenlandse afzet marktconform te blijven, waarbij de kleinverbruikersprijs wordt gebaseerd op gas/oliepariteit.

Dit laat onverlet de beleidsvrijheid van het kabinet tot wijziging van de indirecte belastingen.

11. Milieu

1°. Het milieubeleid zoals tijdens de vorige kabinetsperiode is gevoerd heeft veel tot stand gebracht. Het zal daarom op hoofdlijnen worden voortgezet. De aandacht voor de omvang en de ernst van het CO₂-probleem wordt geïntensiveerd.

2°. De Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiëne wordt omgevormd tot een algemene milieukaderwet. De financiering van het milieubeleid vindt plaats uit algemene middelen en via regulerings- en bestemmingsheffingen.

3°. De Wet Bodembescherming dient zo spoedig mogelijk in werking te treden. Het bodemsaneringsbeleid zal binnen de budgettaire mogelijkheden worden geïntensiveerd. De uitvoering en de controle op de naleving van de verschillende voltooide milieuwetten zal voortvarend ter hand worden genomen.

12. Midden- en kleinbedrijf

1°. Er wordt een onderzoek ingesteld naar het invoeren van een zelfstandigenstatuut, waarbij onder meer aandacht wordt besteed aan het fiscale winstbegrip in het licht van de driedelige functie van het inkomen van zelfstandigen, de positie van de meewerkende echtgeno(o)t(e) en de belastingheffing bij bedrijfsopvolging.

2°. Bestrijding van concurrentievervalsing, beunhazerij en zwart werken blijft nodig.

3°. Op korte termijn worden beleidsvoorstellen gedaan naar aanleiding van de aanbevelingen van de Commissies Grapperhaus en Oort.

4°. In de komende kabinetsperiode dienen alle financieringsregelingen ten behoeve van het MKB beter op elkaar te worden afgestemd. De

financieringshulp, waaronder die aan starters, wordt naar het bancaire kanaal gebracht.

5°. Er dient een sobere vestigingswetgeving te komen.

Hierin worden uniforme eisen gesteld aan een redelijk niveau van handelskennis voor alle ondernemers. Vakkennis en/of vakbekwaamheids-eisen worden door het bedrijfsleven zelf ingevuld.

6°. Ten aanzien van de Winkelsluitingswet zal op basis van het SER-advies worden gezien of specifieke wensen vanuit de betrokken bedrijfssectoren kunnen leiden tot aanpassing van deze wet.

7°. De overheid behoudt de mogelijkheid om – overigens slechts bij zeer hoge uitzondering – in de prijzen in te grijpen.

8°. De bewindspersoon die belast is met het MKB-beleid dient over voldoende bevoegdheden te beschikken om zijn integratietaak optimaal te vervullen.

9°. De voortzetting van het toerismebeleid na 1989 dient via herschikking van interne middelen op het departement van Economische Zaken te worden veilig gesteld.

10°. Het beleid gericht op versterking van de positie van de consument wordt voortgezet.

13. Landbouw

1°. Een verder herstel van de economie, onder meer door de beheersing van loonkosten, het terugdringen van rentelasten en energiekosten, is voor de land- en tuinbouw van wezenlijk belang.

2°. Er zal een studie worden gewijd aan het probleem van de niet-verzekerbare risico's in de land- en tuinbouw.

3°. Er komt een mestactieprogramma. Het principe «de vervuiler betaalt» zal worden gehandhaafd. Particuliere initiatieven ter leniging van het meststoffenprobleem worden actief gestimuleerd. Aan de overheidsdeelname in de investeringskosten van het mestactieprogramma wordt jaarlijks f 25 mln. toegevoegd.

4°. Mede gelet op de inwerkingtreding van de Meststoffenwet en de superheffing is een vestigingswet nu niet aan de orde.

5°. De Wet Agrarisch Grondverkeer wordt niet verder als prijsbeheersingsinstrument uitgebouwd. Indien blijkt dat de prijsvorming van cultuurgronden in toenemende mate door ontwikkelingen van buiten de agrarische sector tot stand komt, dient heroverweging plaats te vinden.

6°. Meer nog dan in het verleden zal de export van land- en tuinbouwprodukten aandacht behoeven, omdat vanuit de aanbodzijde de druk op de traditionele markten zal toenemen.

7°. Een verder doorgevoerde deregulering van wetgeving is ook voor de landbouw van belang.

8°. Voor bulkprodukten met een structureel overschot wordt een nadere studie gedaan naar diverse modellen van productiebeheersing. Een nota daaromtrent wordt binnen een half jaar aan de Kamer aangeboden.

9°. Het beleid m.b.t. de gezondheids- en welzijnsaspecten van dieren zal in Europees verband verder vorm moeten krijgen.

10°. Gezien het dreigende houttekort en de daaruit voortvloeiende noodzaak de houtproductie op te voeren zal mede gezien ook de belangrijke functies van bos voor natuur, landschap en recreatie, een krachtig beleid worden gevoerd dat gericht is op de instandhouding en kwaliteitsverbetering van het bestaande bos en op het stimuleren van de uitbreiding van het bosbestand, met name op marginale landbouwgronden.

Binnen de departementale organisatie zal de zorg voor de houtproductie worden versterkt. Het bosbouwbeleid zal nationaal en in EG-verband in samenhang met de noodzakelijke aanpassingen van het landbouwbeleid geschieden.

14. Regionaal Sociaal-Economisch beleid

1°. Uitgangspunt voor het regionaal sociaal-economisch beleid is de nota RSEB 1986-1990, inclusief het daarbij behorende budgettaire kader.

2°. In deze nota is aangekondigd dat er eind 1987-begin 1988 een moment is voorzien, waarop het kabinet, indien het daartoe aanleiding ziet, het regionaal beleid kan herijken en eventueel bepaalde bedragen kan verschuiven.

3°. De regionale ontwikkeling wordt het best gediend met een voortgezet herstel van de nationale economie als geheel.

Het specifiek op de regio's gerichte beleid moet uitgaan van de eigen mogelijkheden van een regio, waarbij versterking van de marktsector centraal staat.

II. ONDERWERPEN VAN BINNENLANDS BELEID

1. Media

1. Het voorliggende wetsontwerp wordt overgenomen, waarbij o.m. wordt vastgelegd:

a. handhaving van het uitgangspunt van non-commercialiteit van het publieke omroepbestel, met in voorkomende gevallen daadwerkelijke toepassing van de in het wetsontwerp voorziene sancties;

b. de driedeling van de NOS, o.m. leidende tot de eerste fase van de verzelfstandiging van het facilitair bedrijf;

c. de instelling van een commissariaat voor de media, dat o.m. tot taak krijgt er op toe te zien, dat de omroepen zich houden aan de in de wet vastgelegde regels. Dit commissariaat zal functioneren als een onafhankelijk orgaan op basis van door de minister aan te geven richtlijnen;

d. behoudens onverbindendverklaring, op formele gronden of wegens strijd met het algemeen belang, door het Commissariaat voor de Media, zijn de besluiten van de Programmastichting bindend voor alle organisaties die zendtijd hebben verkregen, voorzover deze hun aangaan.

2. Uitgangspunt voor de verdeling van de zendernetten over zendgemachtigden is het NOS-plan dd. 23 mei 1986.

3. Participatie op beperkte schaal van uitgeverijen in het bestuur en de exploitatie van de STER wordt mogelijk gemaakt, tenzij zich de situatie bedoeld onder 5 en 6 voordoet.

4. Reclame op lokale en regionale omroep wordt niet toegestaan.

5. Indien zou blijken dat ten minste drie A-omroepen het uitgangspunt van non-commercialiteit niet meer wensen te respecteren, dan zal voor hen de mogelijkheid van een commercieel televisienet en een commercieel radionet (FM) alsnog worden vormgegeven via een Nota van wijziging op het voorliggend wetsontwerp.

Daarbij gelden de volgende voorwaarden:

a. continuïteit van het publieke bestel wordt wettelijk veiliggesteld en ook financieel verzekerd, onder meer door een stelsel van langjarige concessies (10 jaar na de ingangsdatum van het duale bestel) en omroepbijdragen op ten minste het huidige niveau;

b. samenwerking op basis van gelijkwaardigheid met uitgeverijen wordt alsdan bevorderd;

c. vrijstelling van het verbod om programma's mede dienstbaar te maken aan het maken van winst door derden;

d. deze op commerciële basis opererende zendgemachtigden kunnen, na een overgangsperiode van 1½ jaar, geen aanspraak meer maken op een aandeel in de omroepbijdragen, noch in de opbrengsten van de STER-reclame op de niet-commerciële netten.

6. Indien 2 A-omroepen het beginsel van non-commercialiteit niet meer zouden willen respecteren, verlaten, zal het kabinet alsdan de mogelijkheden onderzoeken één van de netten gedeeltelijk commercieel te laten exploiteren met inachtneming van de belangen van het publieke bestel.

7. Indien de in de punten 5 en 6 bedoelde situatie zich zou voordoen na totstandkoming van de Mediawet, is het kabinet bereid wijziging van de wet te bevorderen onder gelijke voorwaarden als genoemd in 5 en 6.

8. De regelingen voor abonneetelevisie/-radio en voor buitenlandse zenders blijven gehandhaafd volgens het wetsvoorstel, met dien verstande dat:

a. op abonneetelevisie/-radio reclame wettelijk zal worden uitgesloten;

b. voor de toegang tot Nederlandse kabelnetten van programma's die beschouwd moeten worden als vormen van binnenlandse kabelomroep (nl. afkomstig van communicatiesatellieten) dienen voor wat betreft reclame gelijke eisen te gelden als voor programma's van binnenlandse omroepinstellingen.

9. Eventuele wijzigingen in het definitieve regeringsvoornemen behoeven de instemming van ten minste beide regeringsfracties.

10. Over de verdere afhandeling van het wetsvoorstel Mediawet bestaat tussen de fracties van C.D.A. en V.V.D. overeenstemming.

2. Onderwijs

a. Artikel 23 Grondwet

Het bij de Tweede Kamer aanhangige voorstel van wet (nr. 19 032) wordt als volgt gewijzigd. Artikel 23, 5° lid zal komen te luiden:

5. De eisen van deugdelijkheid aan het geheel of ten dele uit de openbare kas te bekostigen onderwijs te stellen, worden bij de wet of bij vanwege het Rijk gegeven algemeen verbindende voorschriften krachtens de wet vastgesteld, met inachtneming, voor zover het bijzonder onderwijs betreft van de vrijheid van richting.

In de daartoe in te zenden nota van wijzigingen zal in de toelichting een passage worden opgenomen dat in voorstellen van wet in formele zin zal worden aangegeven welke onderwerpen door de Kroon of minister ter

uitvoering aan de gedecentraliseerde besturen kunnen worden opgedragen.

b. Eindtermen en eindexamens

In de Wet op het basisonderwijs worden minimum eindtermen opgenomen, die de leerstof vastleggen en geen examenregeling voor de leerlingen tot gevolg hebben.

In de Wet op het voortgezet onderwijs worden eindtermen en daarop afgestemde exameneisen opgenomen.

Bij de behandeling van deze voorstellen van wet zal tevens aandacht geschonken worden aan de relatie van de doelstellingen van de betreffende soort van onderwijs met de eindtermen en eindexamens. Voor het toetsen op de scholen worden meer kaders mogelijkheden geboden, ten einde de vordering van de leerlingen te kunnen nagaan.

c. Instandhoudingsnormen basisonderwijs

Met de Herstructureringsoperatie Basisscholen (HOB 1-8-1983) is een evenwichtige spreiding van basisscholen tot stand gekomen.

De instandhoudingsnormen in de Wet op het basisonderwijs bieden afdoende aanknopingspunten om kleine scholen ontheffing te verlenen in bijzondere omstandigheden, waarbij de spreiding geen geweld behoeft te worden aangedaan indien aan de te nemen beslissingen geobjectiveerde criteria ten grondslag liggen, waarbij met inachtneming van het grondwettelijk voorschrift ten aanzien van voldoende openbaar onderwijs, openbaar en bijzonder onderwijs naar dezelfde geobjectiveerde maatstaven beoordeeld dienen te worden.

d. Voortgezet onderwijs

1°. De structuur van het voortgezet onderwijs, zoals geregeld in de Wet op het voortgezet onderwijs (met name LBO, Mavo, Havo, VWO), blijft gehandhaafd.

2°. De basisvorming wordt conform het WRR-rapport in de Wet op het voortgezet onderwijs ingevoerd.

3°. Daartoe wordt een wettelijke regeling voorbereid, bij voorkeur via een wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs, die voor 1 januari 1988 bij de Staten-Generaal wordt ingediend. Dit wetsvoorstel zal voorzieningen bevatten t.a.v. het inhoudelijk kader (waaronder eindtermen en eindexamenregeling), een overgangsperiode, invoering voor alle scholen, een invoeringstermijn van 10 jaar en een experimenteerregeling voor maximaal 4 maal 10 nieuwe experimenten VBaO. Het totale aantal experimenten wordt daarmee voldoende geacht om, na grondige evaluatie, in het Parlement tot beslissingen te komen.

4°. De voorstellen uit de LBO-nota worden in overeenstemming gebracht met de voorziene invoering van de basisvorming conform het WRR-advies. De combinatievariant voor het IBO en een deel van het LBO, zoals in dit advies voorgesteld, zal worden ontwikkeld en mogelijk gemaakt.

5°. De vorming van sectorale scholen voor het middelbaar beroeps-onderwijs wordt bevorderd. Het KMBO zal bij deze ontwikkeling worden betrokken en in het sectorale BO worden geïntegreerd.

Er blijft een mogelijkheid voor zelfstandig vormingswerk. Voor het overige komt de brief over het beroepsonderwijs te vervallen.

6°. De modulaire aanpak van de leerstof in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs wordt nader uitgewerkt. Voor het overige komt de VHO-nota te vervallen.

7°. Voor het overige komt de ontwikkelingswet te vervallen.

e. Beroepsonderwijs, technologie en onderzoek

Binnen de budgettaire mogelijkheden zullen meer financiële middelen aan alle vormen van voortgezet en hoger onderwijs ter beschikking worden gesteld voor vakopleiding, informatica en technologie. Hierbij gaat het om apparatuur, scholing en nascholing docenten en leerplanontwikkeling. Eveneens zal t.b.v. fundamenteel en toegepast onderzoek in dit kader, meer geld ter beschikking worden gesteld.

f. Kwaliteit van het onderwijs

1°. Deregulering en versterking van de autonomie van scholen wordt in deze kabinetsperiode gerealiseerd; schoolbesturen en -management zullen daartoe worden versterkt.

2°. De exploitatiebekostiging van scholen voor het voortgezet onderwijs wordt lump-sum financiering. Het MBO krijgt een grotere vrijheid in de besteding van faciliteiten.

g. Advies- en overlegstructuur

1°. De huidige adviesstructuur wordt in omvang teruggebracht. Er kan met één adviesraad per sector worden volstaan.

2°. In 1987 zal een evaluatie plaatsvinden van het regionaal overleg primair onderwijs (ROPO) mede met het oog op de vergroting van de autonomie van de scholen. Voor het voortgezet onderwijs zal een experimentele regeling ter zake komen.

Na de evaluatie zullen nadere voorstellen worden gedaan.

h. Planning voortgezet onderwijs

Wetsontwerp 19 251 wordt inclusief de nota's van wijziging overgenomen, onder handhaving van de planprocedure uit de Wet op het voortgezet onderwijs.

Het beleid t.a.v. het stichten van nieuwe scholen zal terughoudend zijn; de zgn. interne stichtingsnormen worden nader overwogen.

i. Ondersteuningsstructuur

1°. Op korte termijn komt er een notitie over het beleid inzake de onderwijscentra.

2°. De spreiding van de PABO's zoals voorzien bij de STC-operatie en de lesplaatsconstructie blijven gehandhaafd. De Kamer krijgt nadere voorstellen omtrent de toekomst van de onderwijsondersteuning.

3. Euthanasie

A. Op grond van de gevoerde informatiebesprekingen over het vraagstuk van wetgeving over euthanasie constateren de fracties van C.D.A. en V.V.D. dat de tussen hen bestaande verschillen van opvatting thans nog niet kunnen worden overbrugd. Bovendien hebben zij tijdens de informatiebesprekingen geen kennis kunnen nemen van de advisering van de Raad van State omtrent het herziene initiatief-wetsvoorstel Wessel-Tuinstra en de Proeve.

B. Geconstateerd wordt dat tussen de fracties overeenstemming bestaat over het volgende:

1°. Een zodanige wijziging of toepassing van de Wet op de Lijkbezorging opdat naar waarheid aangifte wordt gedaan van euthanasie, en meer inzicht wordt verkregen in de problematiek;

2°. Een wettelijke verankering van handelingen die niet tot euthanasie worden gerekend onder controle van het medisch tuchtrecht, te weten:

- a. het niet instellen, onderscheidenlijk het staken van een behandeling op uitdrukkelijk en ernstig verlangen van de patiënt;
- b. het niet instellen, onderscheidenlijk het staken van een behandeling in gevallen waarin een zodanige behandeling naar heersend medisch inzicht geen voor de patiënt redelijk doel meer dient;
- c. het niet behandelen van een bijkomende ziekte of aandoening bij een patiënt die naar heersend medisch inzicht onomkeerbaar het bewustzijn heeft verloren;
- d. een verhaasting van de dood als bijkomend gevolg van een behandeling, welke noodzakelijk is voor en naar haar aard rechtstreeks is afgestemd op het verlichten van het ernstig lijden van een patiënt.

3°. Het handhaven van de status quo in het vervolgingsbeleid zolang de besluitvorming over een eventuele wijziging in het Wetboek van Strafrecht niet is afgerond; met inachtneming van de jurisprudentie worden zorgvuldigheidseisen vastgesteld.

C. Voorts maken de fracties de volgende afspraken:

1°. De fracties van C.D.A. en V.V.D. komen overeen geen actie te ondernemen voordat de Raad van State advies heeft uitgebracht over het initiatief-wetsvoorstel Wessel-Tuinstra en over de Proeve en voordat het kabinet binnen een termijn van 6 maanden na ontvangst van dat advies ter zake een standpunt heeft bepaald.

2°. De fracties van C.D.A. en V.V.D. komen overeen dat zij in het kader van de wederzijdse inspanningsverplichting na ontvangst van het advies van de Raad van State opnieuw zullen trachten inhoudelijk overeenstemming te bereiken.

Zij wijzen wetgeving mede gebaseerd op het advies van de Raad van State niet op voorhand af.

3°. Indien inhoudelijke overeenstemming niet mogelijk zou blijken, zullen de fracties van C.D.A. en V.V.D. de totstandkoming van wetgeving, op voorstel van het kabinet die overeenstemt met het advies/de adviezen van de Raad van State naar aanleiding van de Proeve en het herziene initiatief-wetsvoorstel Wessel-Tuinstra, niet in de weg staan, ook in het geval één der fracties of leden daarvan daaraan geen steun zou/zouden kunnen verlenen.

Bij aanvaarding van enig initiatief-wetsvoorstel van dezelfde strekking, zullen de fracties geen gevolgen voor het voortbestaan van de coalitie verbinden aan een kabinetsbesluit tot verlening van het contraseign, ook al ligt het naar het oordeel van de fracties, in de rede dat het contraseign, na aanvaarding van een dergelijk initiatief-wetsvoorstel door de beide Kamers der Staten-Generaal, niet wordt geweigerd.

4°. Voor zover de Tweede Kamer een oordeel zal moeten geven over voorstellen van wet tot wijziging van de relevante bepalingen uit het Wetboek van Strafrecht of amendementen op wetsvoorstellen, die niet overeenkomstig het bedoelde advies/de bedoelde adviezen van de Raad van State zijn, danwel in het geval de Raad van State niet eenduidig heeft geadviseerd, komen de fracties overeen, dat zij, gelet op 's lands belang,

zich zullen laten leiden door de wenselijkheid van voortzetting van de coalitie. Zij zullen zodanig optreden dat de coalitie niet in gevaar wordt gebracht.

4. Gelijke behandeling

1°. Voorstellen zullen worden ingediend tot aanscherping van de desbetreffende bepalingen in het Wetboek van Strafrecht met betrekking tot onderscheid ten aanzien van groepen en individuen. Met name wordt daarbij gedacht aan de artikelen 137c, d, e en 429 ter en quater.

2°. Op civielrechtelijk terrein wordt een Wet gelijke behandeling ingediend, die het maken van direct dan wel indirect onderscheid tussen personen wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, burgerlijke staat en sexuele geaardheid verbiedt tenzij – met respect voor de persoonlijke levenssfeer – het maken van het onderscheid in redelijkheid kan worden geoordeeld als een rechtmatig uitvloeisel van:

- a. de aard van de te vervullen functie;
- b. eisen die gelet op de betekenis van grondslag en doel van een instelling aan een werkverhouding kunnen worden gesteld;
- c. het privé-karakter van de werkverhouding;
- d. (tijdelijke) maatregelen, die beogen bestaande maatschappelijke achterstanden weg te werken;
- e. vigerende wettelijke bepalingen.

3°. De rechtspositie van medeburgers met een niet-Nederlandse nationaliteit zal verder worden versterkt.

4°. Nagegaan zal worden welke mogelijkheden er zijn ter verbetering van de instrumenten voor de handhaving van de anti-discriminatie wetgeving.

III. DIVERSEN

1. Buitenlandse Zaken

a. Europese Gemeenschappen

1. De regering beschouwt een gezonde, democratische, zich in de richting van een Unie ontwikkelende Europese Gemeenschap als een levensbelang voor Nederland en voor Europa en zal derhalve aan het Europese beleid in al haar onderdelen, politiek en economisch, grote aandacht geven.

2. Daartoe zal met name prioriteit worden gegeven aan de totstandkoming van een onbelemmerde interne markt en versterking van het Europese Monetaire Systeem.

3. Prioriteit is tevens een ontwikkeling van het Europese landbouwbeleid in een richting die dit beleid veilig stelt voor de toekomst door te komen tot een betere afstemming van *aanbod en vraag*, een beheersing van de kosten en een tegengaan van de neiging tot re-nationalisatie. De regering is ook tot ingrijpende bijstellingen van de gemeenschappelijke landbouw-politiek bereid, mits deze zonder onderscheid in de EEG worden doorgevoerd en het beginsel van specialisatie intact laten.

4. De groei van de landbouwuitgaven moet niet hoger zijn dan de autonome groei van de EG-begrotingsmiddelen, opdat er ruimte voor nieuw Europees beleid komt, met name ten aanzien van wetenschappelijk

onderzoek, de toepassing van wenselijke nieuwe technologieën en industriële vernieuwing, ook voor het midden- en kleinbedrijf.

b. *Vrede en Veiligheid*: uitvoering 1 november-besluit

1. Het 1 november-besluit en het Verdrag met de Verenigde Staten over de plaatsing van kruisvluchtwapens in Nederland worden verder uitgevoerd.

2. Indien de plaatsing van 48 kruisvluchtwapens in verband met het bereiken van een INF-overeenkomst geen doorgang zou vinden, dan wel een geringer aantal zou worden geplaatst, zal de voorgenomen afschaffing van de nucleaire taken van de F16 en van de Orion in bondgenootschappelijk overleg, opnieuw worden overwogen. Grondslag van de heroverweging zal dan zijn dat Nederland een blijvende adequate en redelijke bijdrage dient te leveren aan de westelijke defensie-inspanning, ook op nucleair gebied. Daarvan uitgaande zal worden bepaald of beide dan wel een van beide kerntaken voortgezet dan wel afgestoten worden/wordt.

3. In de voorwaartse verdediging heeft de nucleaire rol van de artillerie een zodanige betekenis dat een Nederlandse bijdrage in het toegewezen verdedigingsvak aan de geïntegreerde verdediging niet kan worden gemist. Teneinde de kwetsbaarheid en inflexibiliteit van de huidige nucleaire artillerie-taak te verminderen, wordt het 8-inch geschut, in het kader van een evenredig aandeel van ons land in de uitvoering van de z.g. Montebello-besluiten, dual capabel gesteld door de invoering van z.g. mission teams. De conventionele artillerie zal worden versterkt door de invoering van de MLRS (Multiple Launched Rocket System).

c. *SDI*

De regering neemt niet deel aan het SDI-onderzoek, maar verzet zich niet tegen eventuele deelneming van Nederlandse bedrijven en onderzoeksinstellingen aan dit onderzoek.

Ter zake van defensie tegen kernraketten en militair gebruik van de ruimte dienen in Genève wapenbeheersingsakkoorden te worden gesloten, waarbij tevens het ABM-verdrag en de naleving dienen te worden versterkt.

d. *Chemische wapens*

Nederland wijst chemische wapens af en bevordert met kracht de afsluiting van een algeheel, wereldwijd en verifieerbaar verbod op productie, opslag en gebruik van chemische wapens.

e. *Zuid-Afrika*

Elke vorm van rassendiscriminatie en onderdrukking wordt ten scherpste veroordeeld als zijnde in flagrante strijd met de universele mensenrechten. Nederland blijft samen met de overige westelijke partners ijveren voor de beëindiging van het apartheidsbeleid in Zuid-Afrika langs vreedzame weg.

Versterking en uitbreiding van de EG-gedragsscode wordt nagestreefd met name op het punt van de inbreng van de zwarte werknemers en vakbonden.

Op het niet naleven van de code zullen nader te bepalen strafmaatregelen worden gesteld.

In het verband van de VN en de EG/EPS wordt een actief beleid gevoerd, mede gericht op het treffen van effectieve sancties. Indien dit niet tot resultaat leidt, zal Nederland zich inzetten om tezamen met een relevante groep andere landen effectieve maatregelen te treffen.

Het beleid t.a.v. het tweede spoor en de steun aan de Frontlijn-staten wordt voortgezet.

f. Midden-Oosten

De regering bevordert met de EPS-partners en in samenwerking met de VS de vrede in het Midden-Oosten. Daarbij is haar uitgangspunt dat zowel Arabische staten als de PLO het bestaansrecht van Israël binnen veilige, erkende en gegarandeerde grenzen dienen te aanvaarden, terwijl anderzijds Israël de bereidheid moet tonen om medewerking te verlenen aan een concrete invulling van de verwerkelijking van legitieme rechten van de Palestijnen.

De betrekkingen van ons land met de PLO kunnen pas worden opgewaarderd als de PLO het doel Israël te vernietigen heeft opgegeven en zich distantieert van terroristische methoden. Nederland zet zich binnen de EPS in voor het onderhouden van volwaardige diplomatieke betrekkingen van alle tot de EG behorende landen met Israël.

g. Suriname

De ontwikkelingssamenwerking met Suriname zal pas worden hervat als en naar de mate waarin concrete stappen worden gezet op weg naar herstel van de democratie en de rechtsstaat en naar eerbiediging van de andere fundamentele mensenrechten.

In de tussentijd zal, waar nodig en mogelijk hulp via particuliere kanalen worden gegeven ten behoeve van noodlijdende groeperingen in Suriname.

Nadat de verhoudingen tussen Nederland en Suriname zullen zijn genormaliseerd zal worden gezien of internationalisatie van onze ontwikkelingsrelatie met Suriname ten voordele strekt van de ontwikkeling van dat land en van onze verhouding met Suriname.

h. Centraal Amerika

Mede in het licht van de uitbreiding van de EG met Spanje en Portugal steunt Nederland intensivering van de contacten met Latijns-Amerika, met name met die landen die ernst maken met het democratiseringsproces.

Nederland ondersteunt de pogingen die de Contadora-groep onderneemt om te komen tot vreedzame en politiek-stabiele relaties tussen de betrokken landen van Centraal Amerika en tot verbetering van de mensenrechten-situatie. In het kader van EG/EPS wordt ruimhartige ontwikkelingshulp in het vooruitzicht gesteld ter stimulering van het Contadora-proces.

De Nederlandse betrokkenheid bij de situatie in Centraal Amerika komt ook tot uiting in voortgaande humanitaire steun.

i. UNESCO

Wanneer de voorstellen die Nederland in het verleden heeft gedaan ten aanzien van hervormingen binnen de UNESCO niet of onvoldoende worden gerealiseerd, zal Nederland het lidmaatschap van deze organisatie zo spoedig mogelijk heroverwegen.

j. Internationaal terrorisme

De regering bevordert een krachtige bestrijding van het internationale terrorisme in samenwerking met de leden van de EG, NAVO en gelijkgestemde landen. Daartoe wordt de internationale samenwerking van veiligheidsdiensten, politie en justitie verbeterd. Uitleveringsverdragen worden verbeterd en het vervolgingsbeleid wordt geharmoniseerd.

De personencontrole aan de grenzen wordt steekproefsgewijze gehandhaaft zolang de controle aan de buitengrenzen van de EG nog te wensen overlaat. Het nieuwe fraudebestendige paspoort wordt per 1 januari 1988 ingevoerd. In EPS-kader wordt met name door politieke en diplomatieke sancties scherp stelling genomen tegen staten en groeperingen die terrorisme bedrijven, steunen of toelaten.

2. Defensie-uitgaven

- a. Voor de komende kabinetsperiode zal een jaarlijkse groei van de defensieuitgaven met 2% uitgangspunt zijn.
- b. Uit de voor de aanpak van knelpunten in de overheidspersoneelsvoorziening in het kader van de pakketvergelijking beschikbaar komende middelen, zullen voor de knelpunten die de krijgsmacht ter zake ondervinden, extra gelden aan de Defensiebegroting worden toegevoegd.
- c. Voor de financiering van de verbetering van de luchtverdediging, zoals weergegeven in het 1 november-besluit uit 1985 zullen in de relevante jaren eveneens extra gelden aan de Defensiebegroting worden toegevoegd.

3. Ontwikkelingssamenwerking

- a. De omvang van de begroting voor ontwikkelingssamenwerking blijft ook in de komende kabinetsperiode 1½% van het herschatte netto nationale inkomen. Ook de financiering van verplichtingen uit voorgaande jaren, waaraan uiteraard voldaan dient te worden, zal uit dit bedrag plaatsvinden. De omzetting van kapitaalmarktmiddelen in schatkistmiddelen dient te worden voortgezet, met een bedrag van f 100 mln. per jaar cumulatief.
- b. Nieuwe oneigenlijke toerekeningen aan de begroting voor ontwikkelingssamenwerking zullen niet plaatsvinden. Uit hoofde van een efficiënt begrotingsbeheer zullen alle niet-oneigenlijke uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking ten laste van het hulpplafond op de begroting voor ontwikkelingssamenwerking worden gebracht.
- c. Nederland richt zich op de voorziening in de reële behoeften van de ontwikkelingslanden. Hierbij worden Nederlandse bedrijven ingeschakeld voor zover zij hieraan een adequate bijdrage kunnen leveren.
De Nederlandse ontwikkelingshulp zal zich concentreren op vooral die behoeften van ontwikkelingslanden waarop in ons land bijzondere kennis en capaciteiten aanwezig zijn.
Daartoe dient het bedrijfsleven te worden aangemoedigd zich verder te richten op de reële behoeften van de landen waarmee Nederland een ontwikkelingsrelatie onderhoudt.
Met behoud van ieders verantwoordelijkheid dient een intensieve wisselwerking plaats te vinden tussen overheid en bedrijfsleven.
Concurrentievervalsing bij de levering van kapitaalgoederen aan ontwikkelingslanden wordt door internationaal overleg actief tegengegaan.
Het programma voor ontwikkelingsrelevante exporttransacties geldt in beginsel voor alle investeringen in sector- en programmalanden, met dien verstande dat projecten binnen de prioriteiten van het betrokken ontwikkelingsland moeten vallen.
- d. De coördinatie op politiek en ambtelijk niveau zal worden versterkt: er komt een onderraad uit de ministerraad en de Coördinatie Commissie Ontwikkelingssamenwerking zal worden verbeterd (zie bijlage 1).

4. Lagere overheden

1. De inrichting van het binnenlands bestuur blijft ongewijzigd. De decentralisatie zal, in samenhang met de afslanking en de reorganisatie van de Rijksdienst, intensief worden voortgezet, met name ten aanzien van:

- sanering van de specifieke uitkeringen met een taakstelling van 25%;
- vermindering van het aantal circulaire's;
- vermindering van het aantal planvoorschriften.
- privatiseren van gedeconcentreerde rijksdiensten en provinciale diensten.

2. De rijksoverheid streeft ernaar de komende periode met de lagere overheden als mede-overheden samen te werken.

Daartoe wordt bij wijze van proef gestreefd naar een bestuursakkoord op hoofdlijnen over de financiële problematiek en het voorgenomen programma van wetgeving.

Eveneens zullen afspraken worden gemaakt over het arbeidsmarktbeleid en het jeugdwerkgarantieplan.

Bij het treffen van wettelijke en financiële maatregelen wordt rekening gehouden met de specifieke mogelijkheden en problemen van grotere gemeenten.

3. De Wet Uitkering Wegen blijft gehandhaafd. De normen voor de te maken kosten worden binnen de budgettaire mogelijkheden aangepast aan de werkelijk te maken kosten.

4. Bij de verdere noodzakelijke ombuigingsmaatregelen zullen de lagere overheden naar evenredigheid deelnemen. In dit verband wordt het restant-profijtkorting op het gemeente- en provinciefonds m.i.v. 1 januari 1987 kwijtgescholden. Jaarlijks wordt een bedrag van f 50 mln. extra als investeringsinjectie in het gemeentefonds gestort voor structuurverbeterende investeringen.

Vergroting van de ruimte voor de onroerend goed belasting blijft achterwege; het kabinet komt uiterlijk 1 januari 1987 met voorstellen n.a.v. het advies van de commissie-Christiaanse.

Het Rijk neemt ook in de volgende kabinetsperiode 2/3 deel van de stijging van het gemeentelijk aandeel in de bijstandsuitgaven voor zijn rekening. Financiële medebetrokkenheid van lagere overheden bij de uitvoering van de inkomensafhankelijke uitkeringen kan niet worden gemist. Naar nieuwe vormen kan gezamenlijk worden gezocht.

5. Gemeentelijke herindeling

Het gemeentelijk herindelingsbeleid wordt mede in het kader van de decentralisatie voortgezet ter versterking van de gemeentelijke autonomie. Daarbij zal aandacht worden besteed aan factoren als concrete knelpunten, de functie van de gemeente mede in relatie tot buurgemeenten, geografische en sociale omstandigheden, inwonertal, financiële gevolgen.

5. Minderheden

Bij de aanpak van het minderhedenbeleid zal, naast de verruiming van de toegankelijkheid van algemene voorzieningen verdere decentralisatie worden gerealiseerd. Dit geldt ook voor het achterstandgebiedenbeleid. Een bijzondere inspanning zal worden verricht voor de werkloosheidsbestrijding; de overheid als werkgever vervult daarbij een voorbeeldfunctie. De financiële inspanning voor het specifieke minderhedenbeleid wordt op peil gehouden; voor de werkgelegenheid wordt een extra inspanning geleverd.

6. Emancipatie

1°. Het emancipatiebeleid wordt tot een geïntegreerd facet-beleid per departement ontwikkeld, mede op de grondslag van het beleidsplan Emancipatie.

2°. Het beleid zal zijn gericht op:
a. verdere herverdeling van betaalde en onbetaalde arbeid over mannen en vrouwen via o.a. arbeidstijdverkorting;
b. specifiek beleid ten behoeve van her-intredende vrouwen; verbetering van de rechtspositie van deeltijdwerkers.

3°. Hoge prioriteit zal worden gegeven aan:
a. oplossing problematiek van oudere ongehuwde vrouwen (en mannen);
b. het realiseren van weduwnaarspensioen in de AWW;
c. het op gang brengen van de realisering van gelijke behandeling mannen en vrouwen in de pensioenregelingen.

4°. «Anders geregeld» zal via wetswijzigingen, c.q. verzamelwetgeving worden afgerond.

5°. Binnen bestaande budgetten worden structurele oplossingen gezocht voor de lopende experimenten kinderopvang.

6°. Financieringen welke zijn gestart vanuit het emancipatiebeleid moeten na een aantal jaren worden ondergebracht in het algemene beleid op het desbetreffende beleidsterrein.

7. Criminaliteit, Politie en Justitie

1. De rechtsorde wordt ondermijnd door de steeds toenemende stijging van de criminaliteit. Bestrijding daarvan dient te geschieden door consequente uitvoering van het beleidsplan «Samenleving en criminaliteit».

Er komt een jaarlijkse rapportage over de benodigde celcapaciteit met het oog op eventuele bijstelling van de plannen. —

2.a. Er komt een afzonderlijk begrotingshoofdstuk voor de politie, waarvoor de minister van Binnenlandse Zaken en de minister van Justitie verantwoordelijk zijn.

Jaarlijks wordt er een geïntegreerd beleidsplan opgesteld, waarin onder meer aan de orde komen:

- investeringen;
- sterkte-verdelingen;
- de ontwikkeling en het beheer van gegevensbestanden.

Er wordt een zelfstandige bestuurlijke instantie in het leven geroepen die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de taken met betrekking tot:

- de werving en selectie;
- de vorming en opleiding;
- het loopbaanbeleid.

b. Op het gebied van de Openbare Orde en Veiligheid zijn drie belangrijke processen in gang gezet:

- Intensivering van de samenwerking tussen rijks- en gemeentepolitie;
- Deconcentratie rijkspolitie;
- Het beleidsplan Samenleving en Criminaliteit.

Uitgangspunten van het voorstel zijn:

— De voortgang van deze belangrijke processen mag niet worden verstoord;
— Gemeenschappelijk moet worden gedaan wat gemeenschappelijk kan.

c. Voor het realiseren van de voorstellen wordt het DG-overleg versterkt. Hiertoe zal tijdelijk een afzonderlijk secretariaat worden

ingesteld dat ook belast is met de bewaking van de voortgang. De DG's zullen halfjaarlijks roulerend als voorzitter optreden. Het secretariaat rapporteert tevens rechtstreeks aan de beide ministers over de voortgang. Het bovenstaande impliceert dat er nauw moet worden samengewerkt, hetgeen zeer hoge eisen stelt aan de betrokken departementsonderdelen.

d. Voor de realisering van de plannen voor bestrijding van de criminaliteit en ten behoeve van de politie zullen bedragen aan de meerjarenramingen worden toegevoegd tot maximaal 125 mln. in 1990.

3. De sterkte van de gemeente- en rikspolitie wordt, op budgettair neutrale wijze, zo vastgesteld dat meer rekening wordt gehouden met de aard en omvang van de criminaliteit.

4. De regering zal een standpunt bepalen over het toegenomen aantal bijzondere opsporingsdiensten c.q. ambtenaren, met name in verband met een duidelijke afbakening van taken met de politie.

5. Er komen voorstellen over de mogelijkheden om zgn. oneigenlijke politietaken af te stoten.

6. Er komt een commissie van wijzen met vertegenwoordigers van de advocatuur, de vereniging voor rechtspraak, de vereniging van bedrijfsjuristen en het universitair hoger onderwijs om binnen 4 maanden te adviseren over de voortzetting van de boeken 3, 5 en 6 van het Nieuw Burgerlijk Wetboek. Het kabinet bepaalt daarna een standpunt.

7. Uiterlijk 1 januari 1988 dient het kabinet voorstellen in voor een algehele herziening van de vreemdelingenwet. Maatregelen zullen worden genomen om snelle afhandeling van asielaanvragen te bevorderen.

8. De mogelijkheden zullen worden onderzocht om de inning van boetes op te dragen aan de belastingdienst.

8. – Deregulering

– Privatisering

– Reorganisatie Rijksdienst

Deregulering

1. Algemeen

1. In de komende kabinetsperiode dient het proces van deregulering krachtig te worden voortgezet. Alle mogelijke middelen worden aangewend voor een verdere positieve mentaliteitsomgeving dienaangaande in alle geledingen van de maatschappij. Ook bij andere overheden, zoals EG (dereguleringseffectrapportage) en lagere overheden.

2. Jaarlijks rapporteert het kabinet in het algemeen over de voortgang van het dereguleringsbeleid ten aanzien van bestaande wetgeving, en jaarlijks wordt ook per departement aangegeven of en in hoeverre wordt/is voldaan aan de eis van soberheid en eenvoud ten aanzien van nieuwe en bestaande wetgeving.

3. Jaarlijks wordt inzicht verschaft in het saldo van de regeldruk voor het bedrijfsleven (dat wil zeggen: het operationeel maken van de bedrijfsreguleringstoets).

4. Er wordt een onafhankelijke toetsingscommissie ingesteld, die ressorteert onder de Minister van Justitie en die nieuwe wetgeving vanuit de dereguleringsoptiek beoordeelt, voordat de betreffende wetgeving in het kabinet wordt behandeld.

II. *Onderdelen*

5. Het aantal planprocedures wordt beperkt of vereenvoudigd, mede op basis van het advies «Carnavalstocht der planprocedures».

6. De «aanwijzingen voor soberheid en eenvoud van regelgeving» worden ook zoveel mogelijk toegepast op circulaire. Het saneringsbeleid ten aanzien van circulaire wordt krachtig voortgezet.

III. *Specifieke punten*

a. Op het gebied van het gehandicaptenbeleid wordt een daadwerkelijke aanvang gemaakt met harmonisatie van regelgeving, met minder betutting en minder bureaucratische procedures voor het verkrijgen van voorzieningen en/of verstrekkingen.

b. Vermindering van de overlast tengevolge van informatieverstrekking aan het CBS.

Privatisering

De privatisering van overheidsdiensten zal krachtdadig worden aangepakt. Richtsnoer hierbij zal zijn dat alle diensten, welke niet noodzakelijk door de overheid behoeven te worden uitgevoerd, in beginsel voor privatisering in aanmerking komen.

Tevens worden hieronder begrepen die operaties, die ten doel hebben, mede met het oog op een duidelijke scheiding van beleid en uitvoering, een zo doelmatig mogelijke bedrijfsvoering bij dienstverlening te waarborgen. De procedures zullen voldoende inbreng van niet-ambtelijke zijde garanderen.

In bijlage 2 is een lijst opgenomen van besluiten van de ministerraad tot privatisering van 18 instellingen of activiteiten, waarover ten dele nog parlementaire discussie moet plaatsvinden. Het kabinet zal binnen een half jaar op basis van reeds voltooid onderzoek besluiten over verdere privatisering nemen en die aan de Kamer meedelen en zal eveneens voorstellen doen over te onderzoeken verdere mogelijkheden tot privatisering. Daartoe zal in het eerste jaar van de kabinetsperiode een nieuwe onderzoeksronde worden gestart.

Bijlage 2 bevat eveneens een overzicht van lopend onderzoek ter zake.

Ieder jaar zal een evaluatie van de voortgang aan het Parlement worden voorgelegd. Het kabinet zal onderzoeken of er mogelijkheden zijn voor een zodanig BTW-regime dat de BTW-heffing geen rem betekent voor privatisering. Het kabinet zal eveneens bezien of en in hoeverre het mogelijk is de opbouw bij het ABP van het ouderdomspensioen van «geprivatiseerde» ambtenaren te continueren.

Reorganisatie rijksdienst

Teneinde de behartiging van een aantal terreinen van overheidszorg te verbeteren, de coördinatieproblemen te verminderen en de efficiency te vergroten, zijn de volgende beslissingen genomen:

1°. *Jeugdhulpverlening*

De taken op het terrein van de kinderbescherming worden overgedragen aan het departement van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

2°. *Specifieke internaten*

In de komende kabinetsperiode wordt de zorg van de specifieke internaten voor kinderen van binnenschippers en kermisexploitanten en voor de door Onderwijs en Wetenschappen erkende gemengde internaten ondergebracht bij het Jeugdbeleid, departement van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

3°. Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

De verantwoordelijkheid voor het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie komt, met uitzondering van het scholingsinstrumentarium voor arbeidsvoorziening dat in de tripartite arbeidsvoorzieningsstructuur zal worden ondergebracht, te berusten bij het departement van Onderwijs en Wetenschappen.

De desbetreffende begrotingen en organisatie-eenheden van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en Economische Zaken gaan over naar het departement van Onderwijs en Wetenschappen.

4°. Academische Ziekenhuizen

De verdeling van de verantwoordelijkheden tussen de departementen van Onderwijs en Wetenschappen en Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur wordt nader geregeld. De academische ziekenhuizen blijven onder de Wet Wetenschappelijk Onderwijs ressorteren; zij zullen echter een zelfstandige juridische rechtspersoon worden.

5°. Technologie en Wetenschapsbeleid

a. De huidige taakverdeling tussen Onderwijs en Wetenschappen, dat is belast met het wetenschapsbeleid en Economische Zaken, dat is belast met het technologiebeleid, blijft gehandhaafd.

b. Het ligt in het voornemen om, na advisering ter zake door de in te stellen adviescommissie over de organisatie en richting van het technologiebeleid, een instituut te creëren dat op afstand staat van de overheid. Dit Instituut waarin overheid, wetenschap en bedrijfsleven kunnen participeren, is binnen door de overheid te stellen beleidskaders, belast met de praktische uitvoering van het technologiebeleid en de verdeling van de daarvoor ter beschikking staande middelen.

Het Instituut zal zich gaan bezighouden met de praktische uitvoering van activiteiten in het kader van het technologiebeleid. Het zal onder de politieke en budgettaire verantwoordelijkheid van de minister van Economische Zaken vallen, tevens belast met het Technologiebeleid. Er zal een Raad van Toezicht voor het Instituut worden ingesteld. De leden worden aangewezen door de minister van Economische Zaken in overeenstemming met de minister van Onderwijs en Wetenschappen.

6°. Gemeentefonds

De eerste verantwoordelijkheid van de minister van Financiën inzake het Gemeentefonds wordt overgeheveld naar de minister van Binnenlandse Zaken.

7°. Rijksinkoopbureau

Het Rijksinkoopbureau wordt opgeheven in het streven gericht op versterking van de marksector, terugdringing van de rol van de overheid en deregulering van de interne bedrijfsvoering.

8°. Rijksgebouwendienst

Op basis van thans lopend onderzoek zal het kabinet voor 1 november 1986 nadere voorstellen aan de Tweede Kamer doen omtrent privatiseringsmogelijkheden bij de RGD.

9°. Toerisme, (openlucht)recreatie, sport en vrijetijdsbesteding

De verantwoordelijkheid van de groenvoorziening m.b.t. bovengenoemde beleidsgebieden wordt overgebracht naar het departement van Landbouw en Visserij.

10°. Directie Beheer Landbouwgronden en de Directie der Domeinen

De beheersfunctie van het groen wordt ondergebracht bij het departement van Landbouw en Visserij. De beheerstaak van de oesterbanken wordt overgebracht van Financiën naar Landbouw en Visserij.

11°. *Keuringsdienst van Waren*

De verantwoordelijkheid voor de Keuringsdiensten wordt geconcentreerd bij Landbouw en Visserij. Deze diensten worden verzelfstandigd. De betrokken vakdepartementen, blijven verantwoordelijk voor het formuleren van de normen die bij de keuringen moeten worden gehanteerd.

12°. *Pensioenen Militair Personeel*

De afdeling Pensioenen en Wachtgelden voor Militairen van het ministerie van Defensie wordt overgeheveld naar het ABP.

13°. *De aanduiding coördinerend minister*

De aanduiding coördinerend minister wordt gehandhaafd voor ministers die als zodanig voor een onderraad of ministeriële commissie zijn aangewezen. De minister van Onderwijs en Wetenschappen blijft belast met het wetenschapsbeleid; de minister van Economische Zaken met het technologiebeleid en de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid met het emancipatiebeleid.

De ambtelijke en politieke coördinatie zal verlopen via de zg. ambtelijke voorportalen, onderraden en de ministerraad.

14°. *Interdepartementale commissies*

Interdepartementale commissies worden voor ten hoogste vier jaar ingesteld. Daarna wordt opnieuw beoordeeld of de commissie voor opnieuw ten hoogste vier jaar nodig is.

9. Nederlandse Antillen en Aruba

In de komende jaren zal met name aandacht moeten worden gegeven aan de problemen rond de samenwerking tussen Aruba en de Nederlandse Antillen, de financieel-economische situatie van de landen en de staatkundige structuur van de Nederlandse Antillen. De hulp aan de Nederlandse Antillen en Aruba blijft in de komende kabinetsperiode gehandhaafd op 5% van het plafond voor ontwikkelingssamenwerking. De ontwikkelings-samenwerking zal in sterkere mate dan voorheen een bijdrage moeten leveren aan de versterking van de economie van de Nederlandse Antillen en Aruba. De financiële autonomie van beide landen moet uitgangspunt blijven. Eventuele begrotingshulp kan alleen verleend worden indien een concreet saneringsplan is geaccepteerd met een tijdelijke en beperkte bijdrage van Nederland.

10. Overheidsbeleid en homoseksualiteit

Het nieuwe kabinet zal aan de hand van de uitkomsten van de discussie met de Tweede Kamer over de nota Overheidsbeleid en homoseksualiteit het beleid ter zake verder uitwerken.

Het kabinet zal een coördinerend bewindspersoon aanwijzen en de coördinatie binnen de rijksdienst efficiënt vorm geven.

11. Welzijn en cultuur

a. Als gevolg van de vergrijzing zullen ombuigingen op de begroting van WVC meer dan in het verleden in de sector Welzijn moeten worden gezocht. Tegen deze achtergrond zal worden nagegaan welke consequenties daaraan moeten worden verbonden voor het wetsvoorstel Welzijnswet.

b. De bestaande taakverdeling tussen gemeenten, provincies en Rijk t.a.v. de podiumkunsten en de beeldende kunst blijft gehandhaafd.

c. De verzakelijking en financiële verzelfstandiging van kunstinstituten wordt versterkt door verdergaande doorvoering van budgetfinanciering, versterking van het management en marktgericht werken.

- d. Nagegaan zal worden welke andere financieringsbronnen, zoals kunstsponsorings, verder ontwikkeld kunnen worden.
- e. Bij subsidiebesluiten zullen kwaliteitseisen en spreidingseisen criteria zijn. Advisering zal geschieden door onafhankelijke deskundigen. Nagegaan zal worden op welke wijze de Raad voor de Kunst in dit opzicht beter kan functioneren.
- f. Er zullen voorstellen worden voorbereid teneinde de kunstzinnige vorming in het regulier onderwijs meer aandacht te geven.

1. *Taak:* bereidt de besluitvorming door de ministerraad voor over:
 - a. de hoofdlijnen van het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid;
 - b. het financiële en monetaire beleid t.a.v. ontwikkelingslanden, incl. de schuldenproblematiek;
 - c. de hoofdlijnen van het handelspolitieke beleid en het grondstoffenbeleid t.a.v. ontwikkelingslanden;
 - d. het voedselvoorzieningsvraagstuk van ontwikkelingslanden, incl. de gevolgen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid van de EG voor ontwikkelingslanden;
 - e. de hoofdlijnen van het hulpverleningsbeleid aan de Nederlandse Antillen en Aruba.
2. De raad zal werken op de grondslag van de bestaande verdeling van bevoegdheden en de taken van de overige onderraden.
3. Samenstelling:

de minister-president, voorzitter, en de ministers van Buitenlandse Zaken, van Economische Zaken, van Financiën, van Landbouw en Visserij, de minister voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken en de minister voor Ontwikkelingssamenwerking als coördinerend bewindspersoon (P.M. staatssecretarissen), alsmede de ambtelijke adviseurs van genoemde ministers.
4. a. Ambtelijk voorportaal: Coördinatie Commissie voor Ontwikkelingssamenwerking. Deze zal bestaan uit vertegenwoordigers van de ministeries van Algemene Zaken, van Buitenlandse Zaken, van Economische Zaken, van Landbouw en Visserij, voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken en van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking. De Directeur-Generaal Internationale Samenwerking is voorzitter.

b. De voorzitter van de Coördinatie Commissie Ontwikkelingssamenwerking pleegt overleg met voorzitters van andere interdepartementale coördinatiecommissies met een voorportaalfunctie voor andere onderraden, c.q. de ministerraad over de agendering. Bij verschil van inzicht beslist de ministerraad. De Coördinatie Commissie Ontwikkelingssamenwerking adviseert in elk geval over nota's bestemd voor de Staten-Generaal, instructies voor internationale conferenties over vraagstukken van ontwikkelingssamenwerking en de onderlinge afstemming van relevante onderdelen van de Rijksbegroting en memories van toelichting.

1. (Principe) besluiten over privatisering zijn reeds door de ministerraad genomen t.a.v.:

- Politietechnische dienst (Ju)
- Accountantscontrole (Algemeen)
- Huisdrukkerijen en Staatsdrukkerij en Uitgeverij (Algemeen/BiZa)
- Algemeen verzorgende functies (Algemeen)
- Ingenieursdiensten Rijkswaterstaat (VW)
- IJkwezen (EZ)
- Loodsdienst (VW)
- PTT (commissie-Steenbergen) (VW)
- Organisatie-advieswerk bij het Rijk (Algemeen)
- Werktuigkundige en elektrotechnische diensten Rijkswaterstaat (VW)
- Rijksautomobielcentrale (VW)
- Dienst voor de Waarborg (Fi)
- Kadaster (VROM)
- Waterleidingbedrijf Flevoland (VW)
- Herstructurering Computer Centrum Limburg (BiZa)
- Tentoonstellingsnieuwbouw (AZ)
- Postbank (VW).
- Staatsvissershavenbedrijf (VW)

2. Een onderzoek naar de mogelijkheden van privatisering is gestart t.a.v.:

- Defensiebedrijven (Def.)
- Centraal Filmbureau Krijgsmacht (Def.)
- Woningverwerving (Def.)
- Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek (Def.)
- Stoomwezen (SoZa)
- Juridische functie departementen (Algemeen/Ju)
- Rijks- en departementale rekencentra (Algemeen/BiZa)
- Interne opleidingen rijksoverheid (Algemeen/BiZa)
- Werving en selectie personeel (BiZa)
- Waarborgfonds Motorverkeer (Fi)
- Staatsloterij (Fi)
- Beheerstaak Domeinen (Fi)
- Vertaalbureau (BuZa)
- Centraal Diergeneeskundig Instituut (LenV)
- Staatsbosbeheer (LenV)
- Rijksluchtvaartschool (VW)
- Luchtverkeersbeveiliging (VW)
- Rijksopleidingen voor Verloskundigen (WVC)
- Podiumkunsten en rijksmusea (WVC)
- Dienst Informatievoorziening RPD (VROM)
- Secretariaten Huurcommissies (VROM)
- Afdeling Bouw RGD (VROM).

3. Bijzondere afspraken zijn gemaakt over:

- de nieuwe tripartite structuur van de Arbeidsvoorziening
- de verzelfstandiging van het facilitair bedrijf van de NOS.

1. Inleiding

In deze notitie wordt verslag gedaan van een aantal exercities ten behoeve van het financieel-economische beleid op middellange termijn. Als vertrekpunt wordt de in het Centraal Economisch Plan 1986 opgenomen basisprojectie voor de periode 1987–1990 gekozen. In Paragraaf 2 wordt aangegeven op welke onderdelen deze basisprojectie is geactualiseerd. Paragraaf 3 bevat een beschrijving van de beleidsmaatregelen en enkele overige uitgangspunten; deze zijn voor rekening van de informateur. In Paragraaf 4 worden de resultaten vermeld en summier toegelicht. In Paragraaf 5 worden enkele varianten gepresenteerd terwijl in de laatste paragraaf de «1987-problematiek» met betrekking tot energieprijzen en aardgasbaten aan de orde komt.

2. Actualisering basisprojectie

De basisprojectie in het CEP 1986 behoeft op een aantal punten enige bijstelling. Deze betreffen:

- De overschotten in de sociale fondsen per ultimo 1986. Deze zijn hoger dan verwacht, deels door incidenteel hogere premieopbrengsten in 1985, deels door het verdere uitstel van de invoering van de stelselherziening. In totaal gaat het om een overschot dat f 1 mld. hoger is dan waarmee in het CEP-1986 rekening is gehouden.
- Wijzigingen in de uitvoering van de stelselherziening plus enige kleinere bijstellingen. Ten opzichte van de oorspronkelijke CEP-1986 raming bedragen de extra uitgaven die hiermee gemoeid zijn in 1990 naar verwachting f 950 mln. De extra kosten voor de overheid bedragen in 1990. ca f 250 mln.
- De werkloosheid in 1986 die naar verwachting 15 000 personen lager uitkomt dan geraamd in het CEP-1986. Dit leidt tot een navenante bijstelling van de raming voor 1990: deze komt dan uit op 660 000 personen. Het is nog onduidelijk in hoeverre deze extra daling toe te schrijven is aan registratie-effecten dan wel aan een minder snel stijgend arbeidsaanbod. Het hoeft in dit licht geen betoog dat de werkloosheidsraming voor 1990 met grote onzekerheden is omgeven. Gelet op de statistische problematiek bij de werkloosheidsregistratie geldt de kans op een afwijking met name in neerwaartse richting.
- De loonstijging in 1985 en 1986. Op grond van nieuwe informatie zijn de lonen in 1985 in opwaartse richting aangepast. Voor 1986 geldt een neerwaartse correctie. Deze bijstellingen liggen alle in de sfeer van de incidentele looncomponent.
- De loonstijging in de jaren 1987–1990. Gelet op de statistische problematiek bij de werkloosheidsregistratie lijkt het thans aannemelijk dat van de geregistreerde werkloosheid een geringere neerwaartse druk op de lonen uitgaat dan is verdisconteerd in de basisprojectie gepresenteerd in het Centraal Economisch Plan 1986. Ter bepaling van de gedachten wordt thans uitgegaan van een contractloonstijging in de basisprojectie van 1% per jaar. Zo'n uitkomst ligt in het verlengde van de meest recente ramingen voor 1987.

Niet in de actualisering van de basisprojectie is betrokken de recente olieprijsdaling voorzover deze groter is dan verondersteld werd in het CEP-1986. Vooralsnog wordt er vanuit gegaan dat deze extra daling slechts tijdelijk is en dat vóór 1990 het in het CEP-1986 geraamde olieprijspad weer bereikt wordt.

Voor de aardgasbaten impliceert dit dat deze tijdelijk lager zijn dan geraamd in het CEP-1986 doch dat de raming voor 1990 onverlet kan

blijven. Een niet onbelangrijk neveneffect van de, tijdelijk, lagere energieprijzen is een extra koopkrachtwinst in 1987 met daartegenover een compenserend koopkrachtverlies na 1987 als de olieprijs weer zouden aantrekken. In Paragraaf 6 wordt nader op deze problematiek en de samenhang met de voorlopige raming voor 1987 ingegaan.

3. Overige (beleids)veronderstellingen

I. Budgettaire maatregelen

Met betrekking tot het overheidsbudget en het budget van de sociale fondsen wordt op verzoek van de informateur van de onderstaande beleidsveronderstellingen uitgegaan. In dit pakket zijn de maatregelen die voor 1987 zijn aangekondigd in de zogenaamde «aardgasbrief» van 8 april jl. verwerkt.

Tabel 1. Overzicht budgettaire maatregelen

	Mld. gld.; niveauverschillen in 1990
1. Ombuigingen	
a. Rijksbegroting in enge zin	6,7
b. Sociale zekerheid	1,8
c. Arbeidsvoorwaarden collectieve sector	2,3
d. Volksgezondheid	1,2
Totaal	12,0
2. Fraudebestrijding	2
3. Inkomstenverhogingen	
a. B.T.W.	2
b. Vermogens- en voorraadaftek	1,8
c. Verkoop staatsdeelnemingen en/of extra aardgasinzet	0,75
Totaal	4,55
4. Additionele uitgaven	1,35
5. Saldo budgettaire maatregelen (1 + 2 + 3 - 4)	17,2

Bij de ombuigingen op de Rijksbegroting in enge zin speelt vermindering van het personeelsvolume een vrij belangrijke rol. Tezamen met de vermindering van de volumegroei in de volksgezondheid treedt door deze budgettaire maatregelen een direct werkgelegenheidsverlies in de totale collectieve sector op van 37 000 arbeidsjaren. De ombuigingen bij de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector zijn ten dele aangebracht bij het werkgeversdeel van de ABP-pensioenpremie. De ombuiging bij het collectief gefinancierde deel van de volksgezondheid bestaat voor de helft uit een verminderde volumegroei en voor de andere helft uit een financieringsverschuiving (privatisering). De opbrengst van de fraudebestrijding komt voor 2/3 deel in het financieringstekort van de overheid tot uiting.

II. De scholings- en werkgelegenheidsmaatregelen

De volgende specifieke maatregelen gericht op het bevorderen van de werkgelegenheid zijn op verzoek van de informateur verondersteld:

– Bovenop de groei van het aantal deeltijdbanen die reeds in de basisprojectie (290 000 over de periode 1987–1990) verwerkt is, worden 50 000 extra deeltijdbanen gecreëerd, voornamelijk bij de overheid en de kwartaire bedrijfssector. Aangenomen is dat 25 000 bestaande full-time banen worden gesplitst, zodat 25 000 personen extra hierdoor aan de slag kunnen. Verondersteld is dat deze voor 2/3 deel uit de geregistreerde werkloosheid afkomstig zijn.

- Jeugdwerkplannen; in aanvulling op de jeugdwerkplannen in het bedrijfsleven komt er een jeugdwerkgarantieplan van de overheid. In totaal zullen hierdoor ca. 50 000 jongeren extra in een leer/werk-situatie geplaatst worden. Het *netto* budgettaire beslag hiervan voor de overheid bedraagt naar een ruwe raming van de CEC ca f 50 mln.;
- Ca. 40 000 langdurig werklozen worden via loonkostensubsidies aan werk geholpen. Voor de overheid betekent dit tesamen met de netto kosten van het jeugdwerkgarantieplan een extra budgettair beslag van f 250 mln. Deze kosten zijn begrepen onder de in I.4 opgenomen additionele uitgaven;
- Tenslotte is er een bijscholingsplan voor oudere werklozen met een maximaal bereik van 40 000 personen. Voorspeld is verondersteld dat de begeleidingskosten binnen bestaande budgetten kunnen worden opgevangen.

De scholings- en werkgelegenheidsmaatregelen worden «buitenslijns» in de berekeningen opgenomen. Ten aanzien van verdringing wordt de wellicht optimistische veronderstelling gehanteerd dat hiervan alleen sprake is bij het werkgelegenheidsprogramma voor langdurig werklozen, en wel voor 50%.

III. Arbeidsvoorwaarden

Op het gebied van de arbeidsvoorwaarden zijn op verzoek van de informateur de volgende aanvullende veronderstellingen gemaakt:

- ¾% ADV per jaar, met looninlevering. Deze ADV komt, zo wordt verondersteld, decentraal en op niet-generieke wijze tot stand. Door extra stijging van de arbeidsproductiviteit per uur bedraagt de looninlevering 2/3 van het ADV-percentage;
- o.a. in verband met mogelijke neerwaartse loonstarheid zullen er geen neerwaartse effecten van de hiervoor behandelde budgettaire maatregelen op de contractlonen optreden.

4. Resultaten

In kolom 1 van tabel 2 staan de resultaten van het actualiseren op hoofdpunten van de basisprojectie. Door de overschotten in 1986 bij de sociale fondsen kunnen de premies in 1987 omlaag, althans wanneer wordt uitgegaan van de veronderstelling, dat de fondsen ultimo 1987 hun normvermogen hebben bereikt. De hogere koopkracht leidt tot meer consumptie en een enigszins hogere produktie. Gemiddeld over de periode 1987–1990 zijn de bijstellingen ten opzichte van de oorspronkelijke basisprojectie zeer gering. Het financieringstekort van het Rijk in 1990, excl. vervroegde aflossingen en incl. debudgettering, blijft als saldo van de hogere kosten van de wijzigingen in de stelselherziening en wat hogere belastingopbrengsten gelijk aan de raming van 8,5% in de oorspronkelijke basisprojectie.

De macro-economische effecten van 0,75% p.j. niet-generieke ADV met looninlevering staan vermeld in kolom 2. Verondersteld is, dat in de collectieve sector een herbezetting van 75% wordt nagestreefd. De effecten zijn het grootst bij de loonsom per werknemer en de werkgelegenheid. De veronderstelde looninlevering impliceert een contractloonstijging die 0,5% per jaar lager is dan in de basisprojectie. De werkgelegenheid komt in 1990 hoger uit: 31 000 personen in de marktsector en 24 000 personen in de collectieve sector. De werkloosheid neemt af met 50 000 personen. Door de uitbreiding van de werkgelegenheid en door de lagere premie- en belastingdruk neemt het beschikbare loon- en uitkeringsinkomen niet veel af ten opzichte van de basisprojectie zodat ook het effect op het particuliere consumptievolume (gecumuleerd –0,3% in 1990) bescheiden blijft. Het produktieverlies is eveneens gering (–0,2% in de marktsector in 1990), ook al omdat vanwege het niet-generieke karakter van de ADV slechts beperkte capaciteitsverliezen (–0,4% in

1990) worden verwacht. Het financieringstekort van het Rijk tenslotte blijft, onder de gemaakte veronderstelling van 75% herbezetting in de collectieve sector, per saldo ongewijzigd.

De gevolgen van de budgettaire maatregelen (inclusief deeltijd) zijn samengevat in kolom 3 van de tabel. De bezuinigingsmaatregelen hebben negatieve effecten op de binnenlandse afzet van goederen en diensten. De export daarentegen neemt door een lichte verbetering van de concurrentiepositie toe. Deze vormt echter onvoldoende tegenwicht zodat per saldo het produktievolume 0,2% per jaar minder groeit dan in de basisprojectie. De werkgelegenheid bij overheid en bedrijven neemt daardoor ten opzichte van de basisprojectie in 1990 met 55 000 arbeidsjaren af. Door meer deeltijdbanen en door enige ontmoedigings-effecten neemt de werkloosheid evenwel met een geringer aantal toe: in 1990 met ruim 30 000 personen ten opzichte van de basisprojectie.

Het financieringstekort van het Rijk komt fors lager uit; in 1990 bedraagt de vermindering ten opzichte van de basisprojectie 3 à 3,5% NNI. De belasting- en premiedruk komt daarentegen als gevolg van de inkomstenverhogende maatregelen hoger uit: 0,7% in 1990.

Tabel 2. Geactualiseerde basisprojectie en een projectie inclusief beleid

	Geactua- liseerde basis- projectie	Effecten ADV, 0,75% p.j. niet- generiek	Effecten budgettaire maatregelen (incl. deeltijd)	Projectie incl. ADV, beleids- pakket en speci- fieke maatregelen (scholing, fraude)	
	(1)	(2)	(3)	(4)	
Gemiddelde mutaties per jaar in %					
Loonsom per werk- nemer in bedrijven	2,1	-0,5	-0,2	1,4	
Kontraktloon	1,0	-0,5	0	0,5	
Prijs particuliere consumptie	-0,1	0	0	-0,1	
Volume particuliere consumptie	2,6	-0,1	-0,7	1,8	
Volume bedrijfs- investeringen (excl. woningen)	4	0	-0,4	3,6	
Volume goederenuit- voer (excl. energie)	5,8	0	0,1	5,9	
Volume productie bedrijven	2,7	0	-0,2	2,5	
Reëel nationaal inkomen	2,3	0	-0,3	2,0	
	niveaus 1986	1990	mutaties 1990	niveaus 1990	
Geregistreerde werk- loosheid (x 1000 pers.)	710	660	-50	32	500
Werkgelegenheid (x 1000 arbeidsjaren)	4580	4710	55	-55	4740
Financieringstekort van het Rijk ^{a, b, d}	7,3	8,5	0	-3,2	5 à 5,5
Belastingdruk (excl. gas) ^{a, b}	26,9	27,5	-0,1	1,2	28,6
Premiedruk ^a	22,3	22,7	-0,4	-0,5	21,8
Gasbaten Binnen- land ^{a, b}	3	1,7	0	0,1	1,8
Totale collectieve druk	52,2	51,9			52,2
Arbeidsinkomens- quote ^c	82	82	-0,1	0,1	82

^a In procenten van het nationaal inkomen.

^b Kasbasis.

^c Excl. aardgas e.d.

^d Incl. debudgettering, excl. vervroegde
aflossingen op woningwetleningen.

Kolom 4 wordt verkregen door optelling van de kolommen 1 t/m 3 en de toevoeging van de effecten op werkloosheid en werkgelegenheid van de specifieke scholings- en werkgelegenheidsmaatregelen en de fraudebestrijding en geeft dus het beeld inclusief de in Paragraaf 2 besproken (beleids)veronderstellingen.

De specifieke scholings- en werkgelegenheidsmaatregelen zouden bij volledige invoering in 1990 tot een werkloosheidsvermindering van 110 000 kunnen leiden en tot een werkgelegenheidsverruiming van 20 000. Voorts is aangenomen dat fraudebestrijding, via terugdringing van zwart werk ten gunste van officieel geregistreeerde werkgelegenheid, tot een reductie van de geregistreeerde werkloosheid leidt. Dit effect is vooralsnog gesteld op enkele tienduizenden personen. De geregistreeerde werkloosheid komt, inclusief de effecten van fraudebestrijding, uit op een niveau van rond de 500 000 personen; een cijfer dat, zoals reeds vermeld, met grote onzekerheden, m.n. in neerwaartse richting, is omgeven. Het financieringstekort van het Rijk neemt ten opzichte van de geactualiseerde basisprojectie af met 3 à 3,5% en komt dan in 1990 uit op 5 à 5,5% van het nationaal inkomen. Ten opzichte van 1986 impliceert dit een daling met 2%. De collectieve druk, die in 1986 ruim 52% van het nationaal inkomen bedraagt, komt onder de gemaakte veronderstellingen in 1990 eveneens uit op dat niveau. Ten opzichte van de geactualiseerde basisprojectie loopt de druk enigszins op (met 0,3% NNI). Ruwweg f 3,5 mld van het ombuigingspakket wordt gerealiseerd in de sfeer van de sociale verzekeringen; de rest slaat neer op de Rijksbegroting. De lagere uitgaven van de sociale zekerheid leiden tot een verlaging van de premiedruk, met 0,9% NNI ten opzichte van de basisprojectie. De belastingdruk, exclusief gas, komt daarentegen in 1990 ruim 1% hoger uit dan in de basisprojectie.

Ten slotte het *koopkrachtoverzicht*. In tabel 3 staan voor de standaard-inkomensgroepen de gemiddelde koopkrachtmutaties over de periode 1987–1990 vermeld, zowel voor de geactualiseerde basisprojectie als voor de projectie inclusief beleid.

Tabel 3. Koopkrachtoverzicht 1987–1990 exclusief incidenteel

	Geactualiseerde basisprojectie	Projectie incl. beleid
Gemiddelde mutaties per jaar in %		
Minima ^a	0,5	0
Modale werknemers bedrijven	0,5	0,5
Modale ambtenaar	0,5	0 à 0,5
2 x modaal bedrijven	0,5 à 1	0,5

^a Exclusief koopkrachttoeslag echte minima.

Bij de berekening van de koopkrachtmutaties is geen rekening gehouden met een eventuele implementatie van de voorstellen van de commissie-Oort.

5. Enkele varianten

5.1. Effecten van een 1% hogere wereldhandel per jaar gedurende de periode 1987–1990

De belangrijkste effecten van een 1% hogere wereldhandel per jaar gedurende de periode 1987–1990, waarbij de overige externe uitgangspunten zoals buitenlandse prijzen en rente onveranderd blijven¹, staan vermeld in tabel 4. De vergroting van het uitvoervolume leidt via een hogere produktie en werkgelegenheid tot meer inkomen en hogere binnenlandse bestedingen. Uiteindelijk komt de produktie na 4 jaar 1,4%

¹ Voor een meer omvattende variant waarin ook buitenlandse prijzen en rentes worden aangepast zij verwezen naar het CEP-86, par. 5.7. In die paragraaf worden de gevolgen van een lagere groei in het buitenland voor de Nederlandse economie beschreven.

hoger uit en neemt de werkgelegenheid in bedrijven met 30 000 arbeidsplaatsen toe. De werkloosheid is dan in 1990 26 000 personen lager dan in de basisprojectie.

Tabel 4. Effecten van 1% hogere wereldhandel (excl. energie) per jaar gedurende de periode 1987–1990

		Gecumuleerd verschil ten opzichte van basisprojectie in 1990
Loonsom per werknemer bedrijven	(%)	1,0
Prijs particuliere consumptie	(%)	0,4
Volume particuliere consumptie	(%)	0,9
Volume bedrijfsinvesteringen (excl. woningen)	(%)	4,3
Volume goederenuitvoer (excl. energie)	(%)	3,6
Volume productie bedrijven	(%)	1,4
Reëel nationaal inkomen	(%)	1,6
Geregistreerde werkloosheid	(1000 pers.)	–26
Werkgelegenheid bedrijven	(1000 arbeids-jaren)	29
Financieringstekort Rijk	(% NNI)	–0,5
Belastingdruk	(% NNI)	0,1
Premiedruk	(% NNI)	–0,3
Arbeidsinkomensquote	(% NNI)	–0,2

Het financieringstekort kan als gevolg van hogere inkomsten en lagere (werkloosheids)uitgaven van het Rijk verder afnemen met in totaal 0,5% NNI. Ook de collectieve druk komt wat lager uit: 0,25% NNI in 1990.

5.2. Verlaging loon- en inkomstenbelasting met f 1 mld.

De belangrijkste effecten van een verlaging van de loon- en inkomstenbelasting met f 1 mld zijn vermeld in onderstaande tabel. De werkgelegenheidswinst is gering en in hoofdzaak te danken aan de wat hogere produktiegroei. Daarbij moet overigens aangetekend worden dat niet expliciet rekening wordt gehouden met de positieve effecten van een lagere marginale druk op micro-niveau. De koopkrachteffecten zijn betrekkelijk gunstig; de gekozen vormgeving (via een verhoging van de belastingvrije voet) impliceert dat de procentuele koopkrachtverbetering van de onderscheiden standaard inkomensgroepen ongeveer even groot is.

Tabel 5. Effecten van een verlaging van de loon- en inkomstenbelasting met f 1 mld.

		Gecumuleerd verschil ten opzichte van basisprojectie na 4 jaar
Loonsom per werknemer bedrijven	(%)	0
Prijs particuliere consumptie	(%)	0
Volume particuliere consumptie	(%)	0,3
Volume bedrijfsinvesteringen (excl. woningen)	(%)	0,2
Volume goederenuitvoer (excl. energie)	(%)	0
Volume productie bedrijven	(%)	0,1
Reëel nationaal inkomen	(%)	0,1
Geregistreerde werkloosheid	(1000 pers.)	–3
Werkgelegenheid	(1000 arbeids-jaren)	3
Financieringstekort Rijk	(% NNI)	+0,2
Belastingdruk	(% NNI)	–0,2
Premiedruk	(% NNI)	0
Arbeidsinkomensquote	(% NNI)	0
<i>Koopkracht^a</i>		
– Minima	(%)	0,3
– Modale werknemers bedrijven	(%)	0,4
– Modale ambtenaar	(%)	0,4

^a Totale koopkrachtverbetering na 4 jaar.

5.3. Effecten van 1% extra ADV per jaar, 4 jaar achtereen, alleen in de collectieve sector

In onderstaande tabel (tabel 6) zijn enkele effecten van 1% extra ADV per jaar in de collectieve sector gedurende de periode 1987–1990 samengevat. Daarbij zijn ten aanzien van de mate van herbezetting en de mate van looninlevering verschillende modaliteiten doorgerekend.

In tabel 6 zijn de netto budgettaire lasten voor de collectieve sector vermeld. Bij benadering en op tentatieve wijze kunnen deze, onder een aantal vereenvoudigende veronderstellingen², worden opgesplitst in het netto budgettaire beslag voor het Rijk en dat voor de sociale fondsen. Uit deze opsplitsing blijkt dat de netto lasten voor het Rijk van 1% ADV, 4 jaar achtereen, variëren van ruim f 100 mln. in de eerste variant tot ruim f 700 mln. in de derde variant. Voorts blijkt hieruit dat de sociale fondsen baat hebben bij extra ADV in de collectieve sector.

Tabel 6. Extra ADV in de collectieve sector, 1% per jaar over de periode 1987–1990

Effecten in 1990	1% ADV p.j. 50% herbezetting 50% looninlevering	1% ADV p.j. 70% herbezetting 50% looninlevering	1% ADV p.j. 50% herbezetting 0% looninlevering
Werkgelegenheid (x 1000 arb. jr.)	25	35	25
– w.v. overheid	15	20	15
trendvolgers	10	15	10
Werkloosheid (x 1000 pers.)	–20	–30	–20
	mld. gld.		
Netto budgettaire lasten	0	0,2	0,5
– w.v. Rijk	0,1	0,4	0,7
Sociale Fondsen	–0,1	–0,2	–0,2

Benadrukt zij het partiële en zeer globale karakter van bovenstaande berekeningen; zo is bijvoorbeeld geen rekening gehouden met de doorwerking van de lagere werkloosheid op de loonvoet (in de marktsector en de collectieve sector). Evenmin zijn de bestedingseffecten van de per saldo hogere overheidsuitgaven in de berekening betrokken.

5.4. Aanwending opbrengsten fraudebestrijding ad f 1 mld. ten behoeve van premie- en belastingverlaging

Verondersteld wordt de volgende verdeling van de opbrengsten fraudebestrijding ter grootte van f 1 mld.:

– sociale verzekeringen	f 330 mln.
– bijstand en RWW	f 170 mln.
– fiscale sfeer	f 500 mln.

De opbrengst wordt aangewend voor een verlaging van:

– premies sociale verzekeringen	f 330 mln.
– w.v. werkgeverspremies	f 165 mln.
werknemerspremies	f 165 mln.
– LB/IB via verhoging van de belastingvrije voet	f 770 mln.
Totaal	f 1000 mln.

De aanwending van de fraude-opbrengsten ten behoeve van een verlaging van de premie- en belastingdruk heeft, omdat het neerkomt op een verschuiving van «zwart» naar «wit» inkomen, geen of slechts geringe positieve binnenlandse bestedingseffecten. Uit hoofde hiervan kunnen dus, anders dan de in paragraaf 5.2 besproken variant, nauwelijks extra

² Een belangrijke veronderstelling is dat alle met ADV verbonden kosten neerslaan ofwel bij het Rijk, ofwel bij de Sociale Fondsen. Van terugsluizing tussen beide wordt niet uitgegaan.

groei-impulsen voor de binnenlandse bestedingen en zo voor het binnenlandse produktievolume verwacht worden.

Fraudebestrijding zal doorgaans gepaard gaan met een terugdringing van het zwarte circuit. Als gevolg hiervan kan de, door het CBS gemeten, werkgelegenheid hoger en de geregistreeerde werkloosheid lager uitkomen. Voorzover het gemeten nationaal inkomen eveneens opwaarts kan worden bijgesteld³ daalt, in deze variant, de (macro) collectieve druk en het relatieve financieringstekort, zij het in geringe mate. Belangrijker is echter dat de vergroting van de grondslag in deze variant leidt tot een lagere *microdruk*, zowel in de premie- als in de belastingsfeer. Dit betekent dat de wig tussen bruto loonkosten en netto loon wordt verkleind. Hiervan mogen gunstige gevolgen voor het niveau van de economische bedrijvigheid worden verwacht, o.a. via wat lagere loonkosten en door vergroting van de inspanningsbereidheid van individuen. Vooralsnog echter zijn deze laatste effecten moeilijk of niet kwantificeerbaar.

Tenslotte zijn er als gevolg van de lagere premie- en belastingdruk positieve koopkrachteffecten voor alle inkomensgroepen. Deze kunnen ruwweg becijferd worden op:

Gecumuleerde koopkrachtmutatie van f 1 mld lastenverlichting in de premie- en de belastingsfeer

minima	0,3
modaal	0,4
modaal ambtenaar	0,4

Bovenstaande cijfers bevatten niet de negatieve koopkrachteffecten van de fraudebestrijding zelf.

6. Het jaar 1987

De meest recente macro-economische verkenning voor 1987 past wat de externe uitgangspunten betreft niet geheel in de hiervoor gepresenteerde middellange-termijnprojectie. De belangrijkste afwijking betreft de prijs van ruwe olie. Voor de middellange termijn wordt gerekend met een niveau van 17,5 dollar (fob) in 1986, geleidelijk oplopend tot 25 dollar in 1990. De huidige situatie op de oliemarkt maakt het echter minder waarschijnlijk dat een gemiddelde invoerprijs van 17,5 dollar wordt gerealiseerd en dat reeds in 1987 een prijsherstel optreedt. Voor beide jaren is daarom met een prijs van 15,5 dollar gerekend. Gezien het instabiele karakter van de oliemarkt bij dat prijsniveau⁴ blijft een prijsniveau in 1990 van 25 dollar zeer wel verdedigbaar.

Het beeld voor 1987 wordt derhalve vertekend door een eenmalig laag prijsniveau van ruwe olie. In de jaren daarna treedt door een snellere stijging dan in de middellangetermijnprojectie een correctie op. De gevolgen hiervan spitsen zich toe op het financieringstekort en de koopkracht.

De aardgasbaten komen door deze bijstelling van de olieprijs – en enkele andere minder belangrijke aanpassingen – ca. f 1,9 mld. lager uit dan in het middellangetermijnbeeld: f 9 mld. in plaats van f 10,9 mld. Ook in 1988 zal het niveau nog iets lager uitkomen, maar in de laatste twee jaar van de kabinetsperiode volgt dan een herstel naar ca. f 10,8 mld., conform de middellange termijn. Hierdoor is in 1987 sprake van een additionele financiële problematiek. Met inbegrip van het ombuigingspakket van f 9,3 mld., dat is aangekondigd in de «aardgasbrief» van 8 april is sprake van een stijging van het tekort van 1986 op 1987 met ruim 1%-punt (excl. effect vervroegde aflossingen woningwetleningen).

De pendant van de additionele financiële problematiek is te vinden bij de koopkrachtontwikkeling. Door de lagere prijs van olie kan volgens de geldende systematiek de aardgasprijs voor kleinverbruikers 1 januari

³ De mate waarin is onzeker omdat de meting van het nationaal inkomen door het CBS in principe ook het zwart verdiende inkomen omvat.

⁴ Zie bijlage 2 bij de CEC-nota van 6 juni.

1987 nog eens met 17 cent (incl. BTW) omlaag. De prijsindex van de consumptie van werknemersgezinnen kan mede hierdoor in 1987 met 1,5% dalen. Deze prijsdaling is naast de veronderstelde premiedaling de belangrijkste oorzaak van de geraamde koopkrachtverbetering in 1987. Overigens dient te worden bedacht dat de CBS-methodiek voor de berekening van de kosten van levensonderhoud in deze specifieke situatie een vertekening geeft. De aandelen van de diverse goederen en diensten zijn wat het volume betreft gebaseerd op de verhoudingen in 1980. Sindsdien is het gasverbruik verminderd. Bij een omvangrijke prijsdaling als geprojecteerd voor 1987 betekent dat een te groot negatief effect op de index (0,25%).

De koopkrachtontwikkeling voor 1987 zou al met al gunstiger uitkomen dan in de middellange-termijncijfers besloten ligt. In de jaren daarna is – gegeven het veronderstelde energieprijsverloop – dan een tegengestelde beweging waarschijnlijk.

Uit de ontwikkeling van de koopkracht en het financieringstekort in 1987 in relatie tot de middellange termijn ontwikkeling dringt zich de vraag op in hoeverre een gelijkmatiger verloop van deze grootheden te realiseren valt.

Daartoe zijn de volgende mogelijkheden denkbaar:

- een beperking van de verlaging van de kleinverbruikersprijs van aardgas per 1 januari 1987 onder gelijktijdige optrekking van de accijns op minerale oliën;
- terugtrekking van de rijksbijdrage ad f 1,8 mld. in het ziekenfonds met een evenredige premieverhoging en tegelijkertijd een beperkte verschuiving in de WW-premie ten gunste van de werkgevers.

Beide varianten leiden tot een lager tekort en een geringere stijging van de koopkracht in 1987. Vanzelfsprekend zijn ook andere maatregelen denkbaar. Om de koopkracht in latere jaren, bij het veronderstelde energieprijsverloop, op peil te houden is dan een compenserende belastingverlaging noodzakelijk.

Ten slotte zij nog opgemerkt dat de voor 1987 geraamde koopkrachtverbetering ook het gevolg is van het feit, dat in 1987 een zodanige premiestelling in de sociale fondsen wordt verondersteld, dat ultimo dat jaar de normvermogens zijn bereikt. Dit leidt met name bij de WW en de WAO tot belangrijke premiedalingen. Het is uiteraard mogelijk de overschotten, die in 1986 worden opgebouwd, geleidelijk weg te werken om het risico van premiestijgingen na 1987 zoveel mogelijk te beperken. De koopkrachtontwikkeling wordt in de tijd gezien daardoor gelijkmatiger.

BIJLAGE Aantallen werklozen en uitkeringstrekkers

De bijgaande tabel geeft enige informatie over de aantallen werklozen en uitkeringstrekkers in de maanden maart–mei 1985 naar geslacht en leeftijdsklasse.

Kolom 1 geeft de aantallen personen die volgens de AKT 85 voldoen aan alle criteria voor werkloosheid (definitie van 1981); kolom 2 geeft de aantallen personen die én aan deze criteria voldoen én bij een GAB staan ingeschreven. Het verschil tussen deze twee kolommen betreft dus de niet-geregistreerde werkloosheid (waaronder personen ouder dan 57,5 jaar).

De kolommen 3 t/m 6 geven aantallen uitkeringstrekkers; alleen de cijfers op de regel Totaal zijn echt gegeven, de overige zijn berekend door op de totalen de leeftijds- en geslachtsverdeling van 1984 toe te passen. Opvallend is het feit dat er meer uitkeringstrekkers zijn dan geregistreerde werklozen volgens de AKT 85. De niet-geregistreerde werklozen ouder dan 57,5 jaar en de werklozen die met behoud van uitkering een cursus volgen, verklaren een deel van het verschil.

Kolom 7 geeft de geregistreerde werkloosheid. Niet alle geregistreerde werklozen voldoen aan alle criteria voor werkloosheid. Volgens een recent onderzoek voldeden 260 000 van de op dat moment 720 000 geregistreerde werklozen niet aan alle criteria. Als we het percentage van degenen die daaraan wel voldeden (64), toepassen op de geregistreerde werkloosheid van maart–mei 1985, resulteert een aantal van 480 000 geregistreerde werklozen die aan alle criteria voldoen. Dit spoort redelijk met het AKT-cijfer van 500 000.

De laatste kolom geeft de verhouding tussen de zevende en de eerste kolom en laat zien dat er gemiddeld genomen sprake is van «overregistratie».

Werkloosheid volgens AKT 85, aantallen uitkeringstrekkers en geregistreerde werkloosheid, maart–mei 1985

	AKT ^a > 20 uur per week		Uitkeringstrekkers ^b				Werklozen ingeschreven bij arbeidsbureaus ^c	Registratie-kans
	Totaal	waarvan ingeschreven	WW	WWV	RWW	T		
	1	2	3	4	5	6	7	7 ÷ 1
x 1000								
Mannen								
15–24	111	86	22	13	67	102	147,4	1,33
25–44	202	169	38	77	134	249	265,3	1,31
45–64	99	87	16	57	43	116	88,3	,89
Totaal	412	342	76	147	244	467	501,0	1,22
Vrouwen								
15–24	102	69	16	8	72	96	128,4	1,26
25–44	114	70	14	25	43	82	96,0	,84
45–64	33	22	5	9	11	25	27,6	,84
Totaal	247	161	35	42	126	203	252,0	1,02
Totaal	659	503	111	189	370	670	753,0	1,14

^a Bron: CBS, Arbeidskrachtentelling 1985 (voorlopige uitkomsten).

^b Bron: CBS, Sociaal Economische Maandstatistiek (regel Totaal); verdeling naar leeftijd en geslacht uit 1984.

^c Bron: SZW.

Aan de fracties van C.D.A. en V.V.D.,
Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 8 juli 1986

Hierbij zend ik u een eindvoorstel met betrekking tot het regeerakkoord.
Gaarne verneem ik zo spoedig mogelijk van u of u kunt instemmen met
dit akkoord als basis voor een kabinet C.D.A.–V.V.D.

Met de meeste hoogachting,
J. de Koning

I.	Schets op hoofdlijnen van het te voeren sociaal-economisch en financieel beleid 1987 t/m 1990	52
1.	Inleiding	52
2.	Voortgaan en vernieuwen	52
3.	Werkgelegenheid en economisch herstel	54
4.	Budgettair kader 1987 t/m 1990	56
	a. Budgettaire discipline	56
	b. Bezuinigen, c.q. beperken groei uitgaven	57
	c. Het beleid in 1987	59
	d. Afslanking rijksoverheid	59
	e. Belastingen en marginale druk	60
	f. Fraude-bestrijding	60
5.	Arbeidsvoorwaarden collectieve sector	60
6.	Sociale zekerheid	61
7.	Volksgezondheid	62
8.	Volkshuisvesting	62
9.	Verkeer en Waterstaat	63
10.	Energie	65
11.	Milieu	65
12.	Midden- en Kleinbedrijf	66
13.	Landbouw	67
14.	Regionaal sociaal-economisch beleid	67
II.	Onderwerpen van binnenlands beleid	68
1.	Media	68
2.	Onderwijs	69
3.	Euthanasie	71
4.	Gelijke behandeling	73
5.	Binnenlands bestuur	73
6.	Minderheden	74
7.	Emancipatie	74
8.	Criminaliteit, politie en justitie	74
9.	— Heroverweging	76
	— Deregulering	76
	— Privatisering	77
	— Reorganisatie rijksdienst	77
10.	Overheidsbeleid en homoseksualiteit	80
11.	Welzijn en Cultuur	80
III.	Nederlandse Antillen en Aruba	81
IV.	Buitenlands beleid, Defensie en Ontwikkelings-samenwerking	81
1.	Buitenlandse Zaken	81
2.	Defensie-uitgaven	84
3.	Ontwikkelingssamenwerking	84
Bijlage 1.	Stand van zaken met betrekking tot priva-tisering	85
Bijlage 2.	Regeling van de verantwoordelijkheid voor de Academische Ziekenhuizen	86
Bijlage 3.	Raad voor de Ontwikkelingssamenwerking	88
Bijlage 4.	Enige berekeningen ten behoeve van de informateur-CPB, 8 juli 1986	89

I. SCHETS OP HOOFDLIJNEN VAN HET TE VOEREN SOCIAAL-ECONOMISCH EN FINANCIËEL BELEID 1987 T/M 1990

1. Inleiding

1°. De uitgangspositie die het nieuwe kabinet thans aantreft, verschilt zeer aanzienlijk van de noodsituatie waarvoor het vorige kabinet zich in 1982 geplaagd zag. Toen was er een welhaast uitzichtloos oplopende werkloosheid met ruim 10 000 personen per maand. Met name de zeer sterke stijging van de jeugdwerkloosheid was zorgwekkend; van iedere drie schoolverlaters vond er één binnen een jaar nog geen werk (80 000 jongeren).

Het financieringstekort naderde de 11% van het nationaal inkomen; de koopkracht van werknemers en uitkeringsgerechtigden daalde zeer fors vooral als gevolg van de voortdurend oplopende belastingen en sociale premies. Daarnaast, en misschien was dat nog wel het meest overheersend: er was een malaisestemming in het land. Een sfeer van pessimisme, verstarring en het ontbreken van enig perspectief. Ons land dreigde sociaal en economisch in een situatie van stagnatie te geraken, met een weerslag op de maatschappelijke ontwikkelingen. Ook op de politiek. De noodsituatie waarin de overheidsfinanciën allengs waren geraakt maakte duidelijk, dat de marges voor een expansief sociaal-economisch beleid meer dan volledig waren verbruikt.

2°. Het kabinet bestaande uit C.D.A.- en V.V.D.-ministers dat in november 1982 aantrad heeft van meet af aan een beleid gevoerd gericht op een ommekeer: sanering van de publieke financiën, herstel van investeringen en van economische groei en een beleid gericht op werkloosheidsbestrijding, waaronder herverdeling van arbeid. Het vorige kabinet heeft daartoe ook heel pijnlijke ingrepen moeten doen, vooral in de sfeer van de inkomens van uitkeringsgerechtigden en ambtenaren. Ook de lagere overheden zijn nadrukkelijk aangesproken.

Door dit straffe beleid is er een nieuwe basis gelegd die, na de forse ingrepen van de afgelopen jaren, op een aantal terreinen een zekere rust kan garanderen en een nieuw perspectief kan bieden. Dit betekent echter allerm minst dat ons land thans uit de problemen is.

Hoe dan nu verder?

2. Voortgaan en vernieuwen

1°. Allereerst: voortgaan met het gevoerde beleid van de afgelopen periode.

Want een werkloosheid van nog steeds tegen de 700 000 is onaanvaardbaar hoog. En een financieringstekort dat volgend jaar, mede onder invloed van de forse aardgastegenvaller, weer boven de 8% dreigt uit te komen, blijft een onverantwoord doorschuiven van onbetaalde rekeningen naar de toekomst. Overheidsuitgaven die we nog niet echt onder controle hebben, dreigen de belastingdruk weer op te voeren, waardoor de werkloosheid weer zal toenemen en het behouden van tenminste de huidige koopkracht voor werkenden en uitkeringsgerechtigden niet mogelijk zal zijn.

Voortgaan bovendien in het duidelijk maken, dat niet uitsluitend en veelal ook niet in de eerste plaats van de overheid in Den Haag de oplossingen voor de vraagstukken van onze tijd verwacht mogen worden. Maatschappelijke organisaties en mensen zelf zullen die zaken moeten aanpakken die men even goed, zo niet beter, in eigen beheer en verantwoordelijkheid kan aanpakken.

2°. Voortgaan met het gevoerde beleid betekent *het terugdringen van de werkloosheid tot onder de 500 000 in 1990*. Over de gehele periode

bezien betekent dit een daling van de werkloosheid met tenminste 200 000; een zware opgave, gegeven ook de toename van het aantal personen dat zich jaarlijks op de arbeidsmarkt meldt met per saldo $\pm$ 60 000.

Voortgaan ook met het versterken en verbreden van het *economisch herstel en het herverdelen van arbeid*. Daartoe is tevens nodig een verantwoord financieel kader: het *financieringstekort van het rijk*¹ zal teruggebracht worden tot *ten hoogste 5¼%* van het nationaal inkomen in 1990.

3°. De *collectieve lastendruk* wordt tenminste gestabiliseerd. Een geleidelijke verkleining van de zgn. wig (de afstand tussen bruto en netto inkomen) is van groot belang; daarvoor zijn in beginsel beschikbaar: verlaging van de loon- en inkomstenbelasting en lagere sociale premies.

Dit mee ten behoeve van koopkrachtbehoud over de 4-jarige kabinetsperiode bezien voor sociale uitkeringen en salarissen.

4°. Naast doortrekken van de beleidslijnen ook: *vernieuwen*. Juist omdat de afgelopen jaren het saneringsbeleid een nieuwe basis heeft gelegd, die nieuwe kansen biedt en nieuwe afwegingen vraagt.

5°. Bij de *werkloosheidsbestrijding* wordt het globale beleid nader aangevuld met meer specifieke elementen gericht op intensieve (her- en bij-)scholing en bemiddeling.

Jongeren tot en met 20 jaar zullen in beginsel niet meer werkloos zijn: zij werken en/of worden geschoold. De technologie en de onderwijsvernieuwing behoeven, gelet op de ontwikkeling naar de zgn. informatiemaatschappij, nieuwe impulsen. Herverdelen van arbeid en meer deeltijd blijven onverminderd de aandacht vragen.

6°. *Sociale partners* krijgen meer te vertellen over en worden – ook financieel – nauw betrokken bij belangrijke onderdelen van sociaal-economisch beleid.

Het kabinet wil proberen met de sociale partners een *convenant* af te sluiten t.b.v. een goede samenwerking en onderlinge afstemming van onderscheiden verantwoordelijkheden. Dit convenant zou dienstbaar moeten zijn aan het mee vormgeven aan de hoofdlijnen van het sociaal-economisch beleid.

Met de lagere overheden hoopt de rijksoverheid een *bestuursakkoord* te kunnen afsluiten, dat wederzijds helderheid kan verschaffen over de onderlinge samenwerking en afstemming van de financiële verhouding. Ook een nieuwe verantwoordelijkheid van lagere overheden op de terreinen arbeidsmarkt (arbeidsvoorziening) en sociale zekerheid is daarbij aan de orde.

7°. Gevolgen van *vergrijzing* en ontgroening zullen gaandeweg opgevangen worden via budgettaire herschikkingen (zowel binnen de begroting van WVC als onderling tussen de verschillende departementen die beleidsmatig te maken hebben met de gevolgen van de dubbele vergrijzing enerzijds en de ontgroening anderzijds) en via draagvlakverbreding van collectieve voorzieningen, zoals aangeduid in het rapport van de commissie-Oort.

8°. De *begrotingsdiscipline* wordt zodanig aangescherpt, dat de doelstellingen inzake het financieringstekort, de overheidsuitgaven en collectieve lastendruk ook daadwerkelijk worden gehaald. Budgettering zal voor meer onderdelen van de kwartaire sector worden toegepast, met meer beleidsruimte tot interne verschuivingen.

¹ Financieringstekort van het Rijk, exclusief vervroegde aflossingen van woningwetleningen en inclusief de zgn. debudgettering.

9°. Er komt een krachtiger aanzet tot *deregulering en afslanking* van de rijksdienst en kwartaire sector, gericht op: «minder en beter». Versimpelen en globaliseren van het overheidsbeleid is nodig met een concentratie op strategische punten.

10°. Het bestrijden van *misbruik en fraude* wordt krachtiger aangezet; er komen taakstellende bedragen in de sfeer van belastingen en sociale zekerheid.

3. Werkgelegenheid en economisch herstel

1°. Hoofddoel van het beleid is het bestrijden van de werkloosheid. Dit vraagt een voortzetten van het beleid gericht op economisch herstel, terugdringing van het financieringstekort en tenminste een stabilisatie van de collectieve lastendruk. Er is een nauwe onderlinge samenhang tussen deze drie sporen; het ene spoor is niet te realiseren wanneer tegelijkertijd een ander wordt verwaarloosd.

Elk jaar opnieuw zal het nieuwe kabinet de meest effectieve onderlinge afstemming moeten aanbrengen onder invloed van actuele ontwikkelingen.

2°. Het economisch herstel dat zich de afgelopen jaren in ons land onmiskenbaar heeft gemanifesteerd, is de basis voor de betere uitgangspositie thans in vergelijking tot 1982.

Toch kan ook hier de aandacht niet verslappen: internationaal gezien ligt het investeringsniveau in ons land op een laag niveau. De arbeidsinkomensquote¹ zal naar verwachting in deze jaren tachtig niet onder de 80 uitkomen.

3°. De lastenverlichting voor het bedrijfsleven heeft een gunstig effect gehad. In de komende kabinetsperiode blijft de WIR gehandhaafd. Wel moet het mogelijk zijn in een afweging van prioriteiten een deel van de WIR gelden voor andere groei- en structuurversterkende maatregelen te bestemmen. In dat kader zal vanaf 1987 ruimte vrijgemaakt worden in de WIR-middelen voor een intensivering van het technologiebeleid. Over eventuele verdergaande verschuivingen kan in de komende jaren pas na overleg met de sociale partners worden besloten.

4°. Een gematigde en gedifferentieerde loonontwikkeling blijft van centrale betekenis voor verdere verbreding en versterking van onze economische bedrijvigheid en van de werkgelegenheid. Verstarring als gevolg van niet noodzakelijke regelgeving op bijvoorbeeld het terrein van de arbeidsmarkt en de inkomensvorming wordt doorbroken.

5°. Het onderwijs vraagt de komende jaren bijzondere aandacht, gericht op een nauwere aansluiting op de arbeidsmarkt en het te verwachten tekort van bèta en technisch geschoolden.

Een inhaalprogramma t.b.v. kwaliteitsverbetering van personeel en materieel in het beroeps- en hoger onderwijs is dringend geboden. Daartoe wordt 300 mln. voor de komende periode extra toegevoegd.

6°. Bovendien vraagt de inspanning op het gebied van research en development de bijzondere aandacht. Intensivering van de activiteiten van het bedrijfsleven vraagt thans een versterking van het ondersteunende technologiebeleid van de overheid. Daarvoor zullen binnen de WIR-gelden extra middelen vrijgemaakt worden.

Daarnaast behoeven organisatie en richting van het technologiebeleid en nauw daarmee verbonden beleidsterreinen, een nieuwe impuls. In de paragraaf reorganisatie rijksdienst is aangekondigd de instelling van een op afstand van de overheid opererend Instituut, dat wordt belast met de praktische uitvoering van het technologiebeleid en de verdeling van de daarvoor ter beschikking staande middelen.

¹ De arbeidsinkomensquote van bedrijven is het aandeel van het looninkomen in het totale in bedrijven gevormde inkomen.

Het kabinet stelt, na zijn aantreden, op voordracht van de minister van Economische Zaken een externe adviescommissie in, die binnen 6 maanden adviseert over inhoud en organisatie van het technologiebeleid en over de opzet van dit Instituut alsmede over de concrete taak en reikwijdte.

Het gaat daarbij om de vormgeving van een meer gebundelde beleidsinspanning op het terrein van de technologie en om de organisatorische vormgeving van de beleidsontwikkeling en -uitvoering.

7°. Investerings in infrastructuur t.b.v. met name de wegen en telecommunicatie verdienen accentuering via herschikking van bestaande middelen en indien mogelijk private financiering. Indien zou worden besloten tot het extra afstoten van staatsdeelnemingen boven het nu overeengekomen plafond, kunnen deze middelen daarvoor eveneens worden aangewend. Nieuwe vormen worden opgezet van publieke en private samenwerking met de gemeentelijke overheid, het plaatselijke, c.q. regionale bedrijfsleven en indien nodig de rijksoverheid, gericht op het opvoeren van het investeringsvolume t.b.v. onder meer de stedelijke vernieuwing.

Voor de lagere overheden wordt m.i.v. 1987 structureel een extra bedrag t.b.v. investeringen beschikbaar gesteld (50 mln. per jaar), waarmee overigens een aanzienlijk groter bedrag aan investeringen gegenereerd kan worden.

Industrie-politieke doeleinden worden ondersteund door het overheids-aankoopbeleid.

8°. Ook de komende periode zal de spanning tussen werk en inkomen voelbaar blijven. Daar waar een keuze onvermijdelijk is en de overheid daarop invloed heeft zal «werk» voorrang blijven houden boven «inkomen». Het kabinet zal in zijn contacten met de sociale partners de aandacht voor deze afweging blijven vragen.

Daarom: een gematigde en gedifferentieerde loonontwikkeling blijft van centrale betekenis voor een verder herstel van de werkgelegenheid. Wel zij daarbij nadrukkelijk vermeld dat de loonvorming de verantwoordelijkheid blijft van de sociale partners.

9°. Voortzetten van het verkorten van de arbeidstijd, langs een veelheid van wegen, is noodzakelijk. Arbeidstijdverkortings vooral ook daar waar geen spanningen op de arbeidsmarkt verwacht behoeven te worden. Verlaging van belasting- en premiedruk is daarbij een belangrijk middel t.b.v. koopkrachtbehoud en een gestage en kosten-neutrale voortgang van het proces van herverdeling van arbeid. Daarnaast blijft deeltijdarbeid een effectief middel, gelet op het bestrijden van de werkloosheid op een wijze die de economische groei niet belemmert maar juist kan stimuleren. Het uitzendwezen komt een structurele plaats toe in de arbeidsbemiddeling.

10°. Bestrijding van de harde kern van de werkloosheid wordt opgezet langs de lijnen van het recente akkoord in de Stichting van de Arbeid:

a. Het deelnemen van werklozen aan scholingsprogramma's in bedrijven en bedrijfstakken.

b. Werkgevers, die langdurig werklozen in dienst nemen, worden voor een bepaalde tijd vrijgesteld van sociale premies; zij krijgen tevens een tegemoetkoming in de kosten van scholing en begeleiding.

c. Het jeugdwerkgarantieplan (JWG): dit plan houdt in een werkgarantie voor *alle* jeugdige werklozen tot en met 20 jaar ($\pm$ 50 000) in een arbeids- of leerplaats, te garanderen door overheid en sociale partners. Dit plan zal de komende periode gefaseerd worden ingevoerd.

De hoofdlijnen ervan worden nader uitgewerkt in nauw overleg met sociale partners en met de gemeenten; met deze laatste bijv. in het kader van een af te sluiten bestuursakkoord.

Het recht op een RWW-uitkering voor jongeren tot en met 20 jaar vervalt, vanwege de werk- en/of scholingsgarantie die het plan biedt.

11°. In de meerjarenramingen zijn vanaf 1987 geen bedragen opgenomen voor het arbeidsvoorzieningsbeleid. Voor voortzetting hiervan en op onderdelen intensiveren van dit beleid zoals hierboven aangegeven, wordt daarom 500 mln. per jaar beschikbaar gesteld.

Gedurende de eerste twee jaren is er binnen deze post ruimte voor bijdragen in de aanloopfinanciering van het Stichtingsakkoord en het jeugdwerkgarantieplan. De voortzetting van deze projecten zal daarna verzekerd moeten worden door financiering in de sfeer van de nieuwe werkloosheidswet en/of uit bespaarde RWW-gelden.

12°. De effecten van deze maatregelen tot bestrijding van de werkloosheid kunnen als volgt geschat worden (zie ook de CPB-doorberekening van de beleidsvoornemens die bij dit regeerakkoord is opgenomen). In de berekeningen is uitgegaan van jaarlijks 0,75% niet generieke arbeidsduurverkortung met looninlevering van 0,5% zowel in de marktsector als in de collectieve sector. De herbezetting in de marktsector komt na 4 jaar uit op 40%; in de collectieve sector is een herbezetting van 75% het uitgangspunt. De werkloosheid neemt hierdoor in totaal af met 50 000 personen.

De specifieke scholings- en werkgelegenheidsmaatregelen kunnen in 1990 leiden tot een verdere daling van de werkloosheid met 110 000. Tezamen met de effecten van de overige maatregelen, kan de werkloosheid in 1990 teruggedrongen worden tot circa 500 000 personen.

13°. Overeenkomstig de aanbevelingen van de Stichting van de Arbeid worden de werkloosheidsstatistieken bezien op hun realiteitsgehalte.

4. Budgettaire maatregelen

a. Budgettaire discipline

1°. Het beleid is gericht op het beperken van de groei van de collectieve uitgaven en zo mogelijk stabiliseren daarvan.

Herschikking van uitgaven is nodig om onvermijdelijk stijgende posten (rentelasten bijvoorbeeld) te compenseren met dalende uitgaven van andere posten, teneinde in 1990 bij een financieringstekort voor het rijk van ten hoogste 5¼% te kunnen uitkomen.

In aansluiting op dit regeerakkoord zal het nieuwe kabinet een taakstellend tijdspad vaststellen inzake het terugdringen van het financieringstekort in de kabinetsperiode.

2°. De aldus vast te stellen meerjarencijfers geven de ruimte aan waarbinnen de uitgaven moeten blijven. Dit betekent een grote terughoudendheid om meer geld uit te geven voor nieuw of intensiveren van bestaand beleid. Afgezien van onvermijdelijk hogere uitgaven zal nieuw, of meer van hetzelfde beleid, in beginsel alleen kunnen wanneer men (bij voorkeur in dezelfde sector) bestaand beleid beperkt.

Hieruit vloeit voort, dat ook de voorstellen in dit regeerakkoord opgenomen, voor zover daaraan financiële gevolgen zijn verbonden, moeten worden gefinancierd binnen het afgesproken uitgaventotaal. Een en ander uiteraard inclusief de extra financiële ruimte die in dit regeerakkoord voor beleidsintensiveringen is opgenomen.

3°. Ter voorkoming van overschrijdingen van de vastgestelde meerjarencijfers, gelden de volgende afspraken.

Overschrijdingen worden gecompenseerd door extra ombuigingen, in beginsel in hetzelfde jaar, met inachtneming van de regels van het stringente begrotingsbeleid.

Tegenvallende inkomsten van de overheid moeten leiden tot extra ombuigingen (waarbij in zeer uitzonderlijke situaties ook Defensie en Ontwikkelingssamenwerking in onderlinge samenhang gezien worden) of, mede afhankelijk van de herkomst van de tegenvaller, tot lastenverhogingen, mits deze passen in de doelstelling met betrekking tot de collectieve lastendruk.

4°. Lagere overheidsuitgaven geven ruimte tot een lager financieringstekort en/of lagere belastingen. Lagere sociale zekerheidsuitgaven zullen in beginsel moeten leiden tot lagere sociale premies.

5°. Van de lagere overheden wordt, in evenredigheid aan de rijksbegroting, een bijdrage gevraagd aan het beperken van de overheidsuitgaven.

b. *Bezuinigen, c.q. beperken groei uitgaven*

1°. Bezuinigingen worden gepresenteerd ten opzichte van de meerjarencijfers, die veelal een 4-jarige periode overspannen. In deze meerjarencijfers zijn afspraken verwerkt over een noodzakelijk geachte groei of beperking van uitgaven. Zo is tot nu toe de 3%-groei bij Defensie verwerkt in de meerjarencijfers, evenals de 1%-volumegroei in de volksgezondheid en bij de lagere overheden en de voorziene groei van ± 120 mln. t.b.v. politie/justitie in 1990.

Bovendien is als basisveronderstelling in de rekensommen van de middellange termijnraming tot 1990 van het CPB uitgegaan van een voortgezet trendbeleid voor ambtenaren en het indexatiemechanisme van de WAM bij de sociale uitkeringen.

Ombuigen in deze context komt veelal neer op het beperken van een ingeboekte groei in de uitgaven.

Omdat deze aldus ingeboekte groei op bepaalde sectoren thans heel fors kan zijn, komen ook zeer forse ombuigingsbedragen in beeld, terwijl daarmee veelal niet meer wordt beoogd dan het beperken of het stabiliseren van de uitgaven. De werkelijke effecten van dit ombuigingsbeleid *ten opzichte van huidige uitgaven* zijn dan ook dikwijls veel geringer dan het bedrag van de ombuigingen doet vermoeden.

2°. Deze traditionele methodiek om ombuigingen af te zetten tegen een voor toekomstige jaren geraamd uitgavenniveau in plaats van tegen het huidige uitgavenniveau, behoeft herziening.

3°. In de komende periode zal voor de collectieve uitgaven als geheel als uitgangspunt van beleid genomen worden het niveau van de uitgaven van 1986.

Vervolgens wordt nagegaan hoe deze uitgaven zich kunnen ontwikkelen tot 1990, gegeven de doelstelling van het financieringstekort in 1990 en van de collectieve lastendruk.

De totale ruimte voor meer of minder collectieve uitgaven is dan in beeld. Vervolgens wordt nagegaan welke stijgende uitgaven onvermijdelijk een beroep op deze ruimte doen, bijvoorbeeld de rentelasten van de staatsschuld.

Binnen de dan resterende ruimte zullen – gegeven de beoogde budgettaire discipline voor de komende periode – de intensiveringen en extensiveringen ten opzichte van het niveau van de uitgaven 1986 moeten passen.

4°. In dit regeerakkoord zullen de overeengekomen beleidsmaatregelen nog gepresenteerd worden in de traditionele benadering.

Het CPB is gevraagd een schets te ontwerpen van de meerjarencijfers, waarin de in dit regeerakkoord overeengekomen beleidsmaatregelen m.b.t. de collectieve uitgaven in voorlopige vorm zijn verwerkt in een nieuwe opzet zoals hierboven aangegeven.

De minister van Financiën zal zo spoedig mogelijk de meerjarenramingen op deze basis herzien.

5°. Geschetst in de traditionele benadering zijn de hoofdlijnen van het budgettaire beleid t/m 1990 de volgende.

Maatregelen tot beperking van het financieringstekort¹

Verlaging uitgaven (in mld.)

<i>Rijksbegroting</i>		6,625	
— volume (rijksdienst)	1		
— proportioneel (over de departementen)	1		
— defensie (beperken groei tot 2%)	0,5		
— VROM	1,5		
— EZ (beperking kredieten, subsidies)	0,5		
— Onderwijs	0,7		
— V en W	0,3		
— WVC	0,3		
— lagere overheden	0,425		
— overige departementen	0,4		
<i>Overige sectoren</i>		5,3	
— Volksgezondheid	1,2		
— Pensioenfondsen en arbeidsvoorwaarden collectieve sector	2,3		
— sociale zekerheid	1,8		
<i>Fraude</i>		2,0	
(1/2 belastingen; 1/2 premies/uitkeringen)			
<i>Verhogen inkomsten</i>		4,55	
— bedrijven (vermogens en voorraadaf trek)	1,8		
— burgers (BTW)	2,0		
— verkoop staatsdeelnemingen	0,75		
extra verkoop aardgas			
	Totaal	18,5	(18 475)

Te honoreren claims:

— SZW	0,5		
— voortzetten arb. voorz.			
— Stichtingsakkoord	0,25		
— beroeps- en hoger onderwijs	0,3		
— rentelast O.S.	0,05		
— politie/justitie	0,125		
— mestproblematiek	0,025		
— bodemsanering	0,05		
— lagere overheden	0,170		
— kwijtschelden restant profijt-korting	0,1		
— infrastructuur	0,050		
— 2/3 groei gem. aandeel in groei bijstand	0,02		
		1,2	(1 220)
	Totaal	17,3	(17 255)

¹ De cijfers in deze tabel moeten worden gelezen als veranderingen t.o.v. de cijfers die ten grondslag liggen aan de basisprojectie in de middellange termijnraming van het CPB, zoals beschreven in het CEP, april 1986 en vervolgens is geactualiseerd t.b.v. berekeningen, uitgevoerd op verzoek van de informateur. De uitgangspunten die aan deze basisprojectie ten grondslag liggen, verschillen in een aantal opzichten van de uitgangspunten die het ministerie van Financiën hanteert bij het opstellen van meerjarenramingen. Bij het opstellen van de meerjarencijfers van de verschillende begrotingen dient daarmee rekening te worden gehouden.

6°. Bij dit regeerakkoord zijn als bijlage enige berekeningen gevoegd die het CPB op verzoek van de informateur heeft uitgevoerd.

Daaruit blijkt dat met dit beleidspakket de gestelde hoofddoelstellingen voor de komende kabinetsperiode binnen bereik komen:

- werkloosheid: circa 500 000;
- financieringstekort van het Rijk (exclusief vervroegde aflossingen en inclusief debudgettering) van 5 à 5½%;
- tenminste koopkrachtbehoud;
- tenminste stabilisering collectieve lastendruk.

7°. Het hierboven gepresenteerde budgettaire kader biedt, zoals uit de resultaten blijkt, geen ruimte voor verdere intensivering van arbeidsduurverkortung in de collectieve sector danwel lastenverlichting in de loon- en inkomstenbelasting. Het kabinet zal in de tweede helft van het moeilijke jaar 1987, vooral met het oog op de invoering van de voorstellen van de Commissie-Oort, nagaan of er op enigerlei moment ruimte voor deze verlangens ontstaat, binnen de randvoorwaarden van de doelstellingen van het regeerakkoord. Daarbij zij tenslotte aangetekend dat de ontwikkeling van de collectieve lastendruk naar de huidige inzichten niet geheel zonder zorg is, gegeven het feit dat de belastingdruk met 1,6% van het nationaal inkomen toeneemt, de premiedruk met 0,4% afneemt en de collectieve druk uit hoofde van gasbaten binnenland met 1,2% afneemt.

c. Beleid in 1987

1°. De resultaten van de budgettaire en werkloosheidsmaatregelen geven een jaarlijks gemiddelde weer (zoals inzake de koopkracht) danwel het niveau in 1990 (financieringstekort, collectieve lastendruk, werkloosheid).

Achter deze cijfers gaan evenwel forse schommelingen schuil binnen de komende 4-jarige periode.

Kort samengevat zal het financieringstekort in 1987 zeer aanzienlijk stijgen ten opzichte van het niveau 1986 (onder invloed van de verdere teruggang van de olie-gasprijs) met als spiegelbeeld een substantiële koopkrachtverbetering in 1987 van 2 à 2½% op minimum niveau. Wanneer in de projecties naar 1990 de koopkracht ruwweg gehandhaafd kan worden, betekent dit dat in de jaren na 1987 de koopkracht fors negatief wordt.

2°. In dit regeerakkoord wordt de doelstelling handhaving koopkracht bezien over de gehele kabinetsperiode. Het is niettemin aannemelijk te veronderstellen dat het realiseren van deze doelstelling bij zulke forse fluctuaties binnen de komende periode, niet eenvoudig zal zijn.

3°. Ter vermindering van te grote fluctuaties, zowel in het financieringstekort als in de koopkracht, ware te overwegen voor 1987 bijzondere maatregelen te nemen. De ontwikkelingen zullen zich dan wat geleidelijker kunnen voordoen.

4°. Gedacht kan dan worden aan een variabele lastenverzwaring in 1987 op energie en/of andere maatregelen. Deze lastenverzwaring zal dan op enigerlei wijze als lastenverlichting in de jaren na 1987 teruggegeven dienen te worden naarmate de energieprijs oploopt, danwel de koopkracht daartoe aanleiding geeft.

d. Afslanking rijksoverheid

1°. De rijksoverheid zal de komende 4 jaar afslanken met ± 20 000 arbeidsjaren. Hiervoor is 1 mld. lagere uitgaven ingeboekt. De meeropbrengst van dit volumebeleid is in deze kabinetsperiode nodig ter financiering van de met deze afslanking verbonden reorganisatie.

2°. Binnen de rijksdienst zal elke sector per jaar 1% efficiency moeten realiseren; daarnaast zal gemiddeld een 2% «bureaucratiekorting» worden opgelegd, gedifferentieerd naar departement. Uiterlijk 3 maanden na aantreden van het nieuwe kabinet zal een concreet voorstel per departement, inclusief de uitvoeringscriteria, aan de ministerraad worden voorgelegd.

3°. De bijdrage van de lagere overheden aan de ombuigingen zal naar evenredigheid van de totale taakstelling van de rijksbegroting worden vastgesteld. De lagere overheden bepalen zelf de wijze waarop zij hun bijdrage realiseren, inclusief het aandeel van volumemaatregelen daarin.

e. Belastingen en marginale druk

1°. Binnen 3 maanden na aantreden zal het nieuwe kabinet een plan bekend maken voor een belastinghervorming langs de hoofdlijnen van het advies van de commissie-Oort. Deze herziening zal op 1 januari 1988 worden ingevoerd.

2°. Afgezien van specifieke wijzigingen, zullen de inkomensgebonden subsidies worden beperkt naar de mate van de koopkrachtstijging, over de gehele komende kabinetsperiode bezien.

f. Fraudebestrijding

1°. Een krachtige fraudebestrijding heeft voor de komende periode een taakstellend bedrag. Indien de maatregelen om deze bedragen te halen niet tot stand komen, zullen compenserende bezuinigingen nodig zijn. Het sof-nummer wordt op korte termijn ingevoerd. Er komt een algemene identificatieplicht op basis van bestaande documenten, zoals paspoort, rijbewijs e.d. Controle moet, in samenwerking met sociale partners en in lijn met de ISMO-aanbevelingen, verbeterd worden en sancties worden ontwikkeld en krachtig toegepast.

Tevens zullen de uitvoerende diensten materieel in staat worden gesteld dit krachtiger fraudebestrijdingsbeleid uit te voeren. Daarbij is ook fraudebestrijding in de sfeer van subsidies aan de orde.

5. Arbeidsvoorwaarden collectieve sector

1°. Er komt een «ruimte-model» à la de WAGGS voor het overleg over de verdere ontwikkeling van de arbeidsvoorwaarden voor ambtenaren. In dit model onderhandelen de overheid-werkgever(s) met de centrales van overheidspersoneel over verbeteringen in de arbeidsvoorwaarden, arbeidstijdverkorting en herbezetting in onderlinge samenhang. Centrale afspraken dienen ruimte te laten voor verschillen in invulling per deelsector.

2°. Voor het vaststellen van de ruimte wordt de zgn. trendmethodiek verlaten. In de plaats daarvan komt er een, binnen het meerjarig kader passende, jaarlijks vast te stellen ruimte. Het kabinet stelt, uitgaande van tenminste koopkrachthandhaving, deze ruimte vast na overleg met de centrales van overheidspersoneel op basis van de ontwikkelingen in de marktsector, de budgettaire ruimte en de gewenste verbeteringen in de arbeidsvoorwaarden collectieve sector, zoals een gedifferentieerde uitvoering van pakketvergelijking en van arbeidsduurverkorting/herbezetting.

3°. Uitgaande van de thans voorzienbare ontwikkelingen, zal de inzet van het kabinet in dit overleg met de centrales gericht zijn op een arbeidstijdverkorting binnen de collectieve sector van tenminste 0.75% per jaar (en een gemiddelde herbezetting van 75%), te realiseren langs een veelheid van wegen, ook gedifferentieerd, daar waar koopkrachthandhaving mogelijk is en er geen spanningen op de arbeidsmarkt verwacht

behoeven te worden. De ombuigingstaakstelling van de arbeidsvoorwaarden collectieve sector kan daarvan niet losgemaakt worden.

Daarnaast dient de beschikbare ruimte voor verbeteringen aangewend te worden voor specifieke salarisaanpassingen in verband met feitelijke arbeidsmarktknelpunten.

4°. De systematiek van de automatische bevorderingen wordt in het georganiseerd overleg ter discussie gesteld teneinde nadrukkelijk meer ruimte te scheppen voor individuele beoordelingen.

5°. De ABP-premie zal flexibel worden vastgesteld op basis van de jaarlijkse ontwikkeling van het beleggingsrendement t.o.v. de verplichtingen.

Er wordt vanuit gegaan, dat de pensioenfondsen in de zgn. gepremieerde en gesubsidieerde sector op overeenkomstige wijze hun premies vaststellen. Naar de mate dat dit gebeurt, zal er in de gepremieerde en gesubsidieerde sector meer ruimte beschikbaar zijn voor verbetering van arbeidsvoorwaarden, gelijkwaardig aan die van de ambtenaren.

6. Sociale zekerheid

1°. De parlementaire behandeling van de stelselherziening sociale zekerheid wordt voortgezet. Na deze afhandeling zullen er de komende periode geen verbeteringen, noch verslechteringen in het stelsel van werknemersverzekeringen worden aangebracht.

2°. Specifieke aanpassingen in de sfeer van de AWW worden overwogen (een-ouder norm).

De verhaalsplicht in de bijstandswet dient alsnog te worden gerealiseerd.

3°. De artikelen van de WAM, die betrekking hebben op de halfjaarlijkse aanpassingen aan de loonontwikkeling, worden ingetrokken en vervangen door een beleid van jaarlijkse beleidsmatige koppelingen. Daarbij staat koopkrachtbehoud centraal. Een geleidelijke daling van de sociale premies is van groot belang voor én de koopkracht én het verkleinen van de afstand tussen bruto en netto inkomen.

4°. Het beleid inzake de echte minima zal worden afgebouwd naar de mate waarin de koopkrachtverbetering van de minima dit toelaat.

5°. De overheid zal zo spoedig mogelijk met de sociale partners afspraken maken over een principe-overeenkomst inzake de overdracht van de werknemersverzekeringen.

6°. Nagegaan wordt op welke wijze de toenemende lasten als gevolg van de vergrijzing en de ontgroening, opgevangen worden in de financiering van voor demografie gevoelige collectieve uitgaven, zonder dat de doelstelling inzake de collectieve lasten geweld wordt aangedaan.

7°. Onderzocht zal worden of in de pensioen- en spaarfondswet de mogelijkheid kan worden geopend tot verdergaande flexibilisering en vergroting van de individuele keuzevrijheid op pensioengebied.

8°. Inzake de pensioenbreuk zal wetgeving conform het SER-advies tot stand worden gebracht. Als tijdens de aangekondigde evaluatie blijkt dat de begeleidende aanbevelingen van de Stichting van de Arbeid onvolgende zijn gerealiseerd, zal een nadere wettelijke voorziening ter zake moeten worden getroffen.

9°. Nadrukkelijk dient de opname van mensen met een handicap in het arbeidsproces aandacht te krijgen.

De Wet Sociale Werkvoorziening richt zich met name op de oorspronkelijke doelstelling: opname van de gehandicapten die op arbeid zijn aangewezen en elders niet in aanmerking komen voor een arbeidsplaats. Gelet op die belangrijke functie zal in de komende kabinetsperiode een stabilisatie van het volume plaatsvinden.

Met betrekking tot het inkomstenbeleid wordt aangesloten bij de g.- en g.-sector.

10°. De invoering van de Arbeidsomstandighedenwet wordt voortgezet.

7. Volksgezondheid

1°. Een onafhankelijke commissie «Structuur en Financiering Gezondheidszorg» wordt ingesteld, die binnen 6 maanden verslag uitbrengt inzake:

a. De mogelijkheden tot beheersing van de volumeontwikkeling (o.m. als gevolg van vergrijzing en ontwikkeling medische technologie) in de volksgezondheid, mede gelet op de noodzaak om tot een substantiële kostenvermindering te komen.

De volgende aandachtspunten dienen daarbij in ieder geval in beeld te komen:

- De mogelijke verschuiving van intramurale naar extramurale zorg.
- Versterking van prikkels tot kostenbeheersing aan de aanbodzijde (tariefstructuur en honorering), mede in verband met het aanbod van beroepsbeoefenaren in de gezondheidszorg.
- Versterking van prikkels tot kostenbeheersing aan de vraagzijde (eigen risico, eigen bijdragen, pakketverkleining).

b. De mogelijkheden tot verdere herziening van het stelsel van ziekte-kostenverzekering, met name wijziging van de verhouding – inhoudelijk en financieel – tussen AWBZ, rijksbijdragen, ziekenfondsverzekering en particuliere verzekeringen.

c. De mogelijkheden tot deregulering, tot vermindering van bureaucratie en tot stroomlijning van de adviesstructuur.

2°. Vooruitlopend op de bevindingen van deze commissie, zullen de in het FOGM oplopende uitgaven van het collectief gefinancierde deel van de volksgezondheid beperkt worden met 1.2 mld. in 1990; voor ruwweg 50% via volumebeperking te realiseren en voor 50% via financieringsverschuivingen.

3°. De Wet Ziekenhuisvoorzieningen (WZV) wordt volledig in uitvoering genomen. De integrale invoering van de Wet Voorzieningen Gezondheidszorg (WVG) blijft beperkt tot proefregio's. De evaluatie van de WZV en de WVG m.b.t. de proefregio's wordt afgewacht, alvorens wijziging van de planningswetgeving wordt overwogen. Het ontwerp van de Wet Gezondheidszorg en Maatschappelijke Dienstverlening (WGM) wordt, in afwachting van die evaluatie, ingetrokken.

8. Volkshuisvesting

1°. Het volkshuisvestingsbeleid is op enige onderdelen toe aan herijking. Afgezien van regionale en kwalitatieve knelpunten, naderen we in ons land, globaal gesproken, een kwantitatief evenwicht op de woningmarkt. Van belang daarbij blijft de aandacht voor de huisvesting van lagere inkomensgroepen en voor stads- en dorpsvernieuwing (mede tot uitdrukking komend in een – budgettair neutraal – gewijzigde woningverbeteringsregeling).

2°. De invulling van de ombuigingstaakstelling van VROM vindt plaats o.a. door:

- a. stapsgewijze verlaging van het nieuwbouwprogramma in de sociale sector tot 30 000 woningen in 1990.
- b. daarnaast zullen de uitgaven in de sfeer van de subsidies substantieel teruggedrongen moeten worden.

Met het oog daarop zal een werkgroep worden ingesteld, die in de loop van 1987 een studie zal afronden, waarbij ook betrokken worden de mogelijke consequenties van de voorziene rentedaling op de subsidies en het woningbouwprogramma.

3°. De trendmatige huurstijging in het kader van een verantwoord volkshuisvestingsbeleid wordt mede gerelateerd aan de jaarlijkse koopkrachtontwikkeling.

De huurharmonisatie wordt voortgezet.

4°. De woningbouw zal vooral gelokaliseerd worden in die gebieden waar nog geen evenwicht is bereikt.

5°. De huurwetgeving wordt geliberaliseerd daar waar de huren uitgaan boven de i.h.s.-grens. Knelpunten in de huurbeschermingsbepalingen worden opgeheven.

6°. In het kader van de deregulering worden de bestaande subsidieregelingen in aantal verminderd en vereenvoudigd.

7°. Het ontwerp-Huisvestingswet wordt uitgewerkt in de vorm van deregulering in de eigen woningsector. Met de invoering van de huisvestingswet worden andere publiekrechtelijke en voor zover mogelijk ook de privaatrechtelijke lokale vestigingsregels onmogelijk gemaakt.

8°. Met voorrang wordt een intergemeentelijk risicofonds opgericht waarbij de woonlastenverzekering ook door particuliere maatschappijen kan worden afgesloten. Het woonlastendeel wordt door de eigenaar-bewoners gedragen en de rest door de overheid.

9. Verkeer en Waterstaat

1°. Verkeersveiligheid

Een samenhangend verkeersveiligheidsbeleid wordt ontwikkeld met duidelijke bevoegdheden van een coördinerend bewindspersoon.

Er komt een snelle invoering van de ademanalyse. Een systeem van gedifferentieerde snelheidslimieten op auto(snel)wegen wordt bij voorkeur in Europees verband ingevoerd.

2°. Infrastructuur

Bij de aanleg van nieuwe verbindingen wordt prioriteit toegekend aan oplossing van de knelpunten en ontbrekende schakels in de auto-, spoor- en vaarwegennetten, in het bijzonder in belangrijke internationale verbindingen. De inspanningen om de veiligheid van zeedijken in 1990 en van de rivierdijken in 1998 te realiseren worden voortgezet.

Van belang is een sanering en zoveel mogelijke decentralisatie van het wegenbeheer. De WUW wordt gedecentraliseerd naar de lagere overheden op een zowel voor het rijk als voor de lagere overheden budgettair-neutrale wijze.

Er komt een nader onderzoek inzake noodzaak en wenselijkheid van de aanleg van een Westerschelde-oeververbinding, het kustlokatieplan en een definitieve besluitvorming inzake inpoldering van de Markerwaard.

3°. *Sector verkeer en vervoer*

Een evenwichtige benadering wordt ontwikkeld ter zake van openbaar vervoer en particulier verkeer, waarbij ruimtelijke, financiële, justitiële en milieuaspecten mede een rol spelen, tot uiting komend in een flankerend beleid. Bij het openbaar vervoer zullen maatregelen nodig zijn, die de kostendekking verbeteren.

De Wet Personenvervoer wordt vastgesteld in hoofdzaak zoals die thans voorligt.

Handhaving en waar mogelijk uitbreiding van controle ter bestrijding van zwart rijden, vandalisme en kleine criminaliteit.

4°. *Goederenvervoer*

In Europees verband krijgt het opheffen van grensbelemmeringen prioriteit; voorts snelle evaluatie van het internationale rijtijdenbesluit op hanteerbaarheid en controleerbaarheid. Van belang is voorts:

- liberalisatie van het wegvervoer (opheffing contingentering);
- versterking logistieke en distributieve functie van Nederland;
- in internationaal verband afstemming van regelingen m.b.t. de binnenvaart, met name inzake toetreding tot de markt/slooplegeling;
- totstandbrenging van een nota Goederenvervoer inzake de plaats van het goederenvervoerbeleid in het totaal van de maatschappelijke activiteiten en inzake de samenhang van de verschillende vervoertechnieken;
- streven naar uitdieping van het Convenant tussen de regering enerzijds en de werkgevers-, werknemers- en verladersorganisaties anderzijds;
- prioriteit voor de veiligheid bij invoering van de zesbaksduwvaart.

5°. *Luchtvaart*

Ter zake van de luchtvaart:

- verdere liberalisatie van nationale en internationale luchtvaart;
- geleidelijke overdracht van de verkeersbegeleiding van Schiphol naar Beek in het kader van het bereiken van het zgn. Concept I van de Euro-control-staten;
- snelle behandeling van het Structuurschema Burgerluchtvaartterreinen met als uitgangspunten daarbij:
 - a. geen draaiing vierde baan op Schiphol.
 - b. handhaving en uitbreiding van Zestienhoven mogelijk maken zonder vooruit te lopen op de financiering daarvan.
 - c. aanleg van de Oost-Westbaan op Beek.
 - d. in het algemeen stimulering van regionale luchthavens.

6°. *PTT*

Op korte termijn wordt wettelijk geregeld de herstructurering van het Staatsbedrijf der PTT, in lijn met het ingenomen standpunt van de Tweede Kamer inzake het rapport van de Commissie-Steenbergen.

7°. *Postbank*

In de loop van de kabinetsperiode zal een evaluatie plaats vinden. Daarin wordt de mogelijke afstoting van aandelen van de Postbank betrokken.

8°. *Diversen*

- Voortzetting decentralisatie, onder meer betreffende vaarwegen.
- voortzetting deregulering, o.m. betreffende het goederenvervoer over de weg en de binnenvaart.
- Totstandbrenging wetgeving, o.m. wet op de waterhuishouding en waterschapswet.
- Op korte termijn zal een beslissing over de Investeringspremieregeling zeescheepvaart (IPZ) worden genomen op basis van een evaluatie van de regeling.

10. Energie

1°. Het beleid gericht op diversificatie van energiebronnen, besparing en internationale samenwerking wordt voortgezet.

2°. Het energiebeleid moet passen in het beleid gericht op bescherming van het milieu. Verspilling wordt tegengegaan en besparing van energie (via concrete programma's) wordt bevorderd, ook omdat daarmee de milieubelasting bijvoorbeeld in de sfeer van de reststoffen, wordt vermindert.

3°. Een evenwichtige samenstelling van het brandstofpakket blijft geboden. Daartoe dienen de ontwikkeling en exploitatie van nieuwe (stromings)energiebronnen te worden ondersteund, alsmede de uitbouw van decentraal vermogen (ook via warmtekraftkoppeling) te worden bevorderd, onder andere door de voorwaarden voor een rendabele ontwikkeling te verbeteren: terug en doorlevering, handhaving van investeringspremies, opzetten van demonstratieprojecten en stimulering van onderzoek en ontwikkeling. Een en ander met name ook voor de toepassing van windenergie. Er wordt de komende kabinetsperiode een beslissing genomen over de realisering van een opslagsysteem, bijv. ondergronds, OPAC, of bovengronds, PAC.

4°. Ten aanzien van de grootschalige electriciteitsopwekking blijft een zorgvuldige afweging van belang tussen aspecten van veiligheid, zorg voor het milieu, volksgezondheid, voorzieningszekerheid en de kostprijs.

Dit laatste mede gelet op de internationale concurrentiepositie.

Besluitvorming over nieuw te bouwen kerncentrales wordt opgeschort tot na de analyse en evaluatie van de kernramp te Tsjernobyl. Op basis daarvan zal er een herbezinning dienen plaats te vinden op de wenselijkheid en mogelijkheid van toepassing van kernenergie in Nederland.

Het onderzoek naar een inherent veilige toepassing van kernenergie en naar de mogelijkheden van verwerking en opslag van radio-actief afval wordt intussen voortgezet.

5°. De reorganisatie van de openbare energievoorziening wordt afgerond. Het wetsvoorstel inzake electriciteitsproductie wordt op korte termijn ingediend. In aansluiting op de huidige vrijwillige reorganisatiefase van de distributiebedrijven zal de wetgeving inzake energiedistributie worden afgerond. Een en ander gericht op bevorderen van slagvaardigheid en doelmatigheid. Het bedrijfsleven dient met het oog op het behoud en het scheppen van werkgelegenheid te beschikken over met het buitenland concurrerende energietarieven. In dit verband dienen de effecten van de aflopende restitutieregeling voor het bedrijfsleven behouden te blijven.

6°. De prijsstelling van het aardgas dient zowel voor de export als voor binnenlandse afzet marktconform te blijven, waarbij de kleinverbruikersprijs wordt gebaseerd op gas/huisbrandoliepariteit.

Dit laat onverlet de beleidsvrijheid van het kabinet tot wijziging van de indirecte belastingen.

11. Milieu

1°. Het milieubeleid zoals tijdens de vorige kabinetsperiode is gevoerd heeft veel tot stand gebracht. Het zal daarom op hoofdlijnen worden voortgezet. Het bestrijden van de zure regen vraagt blijvende zorg. De aandacht voor de omvang en de ernst van het CO₂-probleem wordt geïntensiveerd.

2°. De Wet Algemene Bepalingen Milieuhygiëne wordt omgevormd tot een algemene milieukaderwet, waarbij de plannings- en vergunningen-procedures, de heffingenproblematiek, de handhaving en de controle worden gestroomlijnd en geüniformeerd. De financiering van het milieu-beleid vindt plaats uit algemene middelen en via regulerings- en bestemmingsheffingen, vanuit het beginsel dat de vervuiler betaalt.

3°. De Wet Bodembescherming dient zo spoedig mogelijk in werking te treden. Het bodemsaneringsbeleid zal binnen de budgettaire mogelijkheden worden geïntensiveerd.

Teneinde het niveau van de uitgaven 1986 te kunnen continueren tot 1990 wordt in 1990 een kleine 50 mln. extra ter beschikking gesteld. De uitvoering en de controle op de naleving van de verschillende voltooide milieuwetten zal voortvarend ter hand worden genomen.

4°. Het onderzoek naar milieunormen wordt geïntensiveerd, in samenhang met risico-analyses. Stralingsrisico's vergen daarbij extra aandacht.

12. Midden- en kleinbedrijf

1°. Er wordt een onderzoek ingesteld naar het invoeren van een zelfstandigenstatuut, waarbij onder meer aandacht wordt besteed aan het fiscale winstbegrip in het licht van de drieledige functie van het inkomen van zelfstandigen, de positie van de meewerkende echtgeno(o)t(e) en de belastingheffing bij bedrijfsopvolging.

2°. Bestrijding van concurrentievervalsing, beunhazerij, zwart werken en winkeldiefstal blijft nodig.

3°. Op korte termijn worden beleidsvoorstellen gedaan volgens de aanbevelingen van de Commissie-Oort.

Er komt zo spoedig mogelijk nader overleg over de voorstellen van het rapport van de Commissie-Grapperhaus; ter voorbereiding daarvan zal het kabinet daarover een nieuwe notitie aan de Tweede Kamer voorleggen.

4°. In de komende kabinetsperiode dienen alle financieringsregelingen ten behoeve van het MKB beter op elkaar te worden afgestemd. De financieringshulp, waaronder die aan starters, wordt naar het bancaire kanaal gebracht.

5°. Er dient een sobere vestigingswetgeving te komen.

Hierin worden uniforme eisen gesteld aan een redelijk niveau van handelskennis voor alle ondernemers. Vakkennis en/of vakbekwaamheidseisen worden door het bedrijfsleven zelf ingevuld.

6°. Ten aanzien van de Winkelsluitingswet zal op basis van het SER-advies worden gezien of specifieke wensen vanuit de betrokken bedrijfssectoren kunnen leiden tot aanpassing van deze wet.

7°. De overheid behoudt de mogelijkheid om – overigens slechts bij zeer hoge uitzondering – in de prijzen in te grijpen.

8°. De bewindspersoon die belast is met het MKB-beleid dient over voldoende bevoegdheden te beschikken om zijn integratietaak optimaal te vervullen.

9°. De voortzetting van het toerismebeleid na 1989 dient via herschikking van interne middelen op het departement van Economische Zaken te worden veilig gesteld.

10°. Het beleid gericht op versterking van de positie van de consument wordt voortgezet.

13. Landbouw

1°. Een verder herstel van de economie, onder meer door de beheersing van loonkosten, het terugdringen van rentelasten en energiekosten, is voor de land- en tuinbouw van wezenlijk belang.

2°. Er zal een studie worden gewijd aan het probleem van de niet-verzekerbare risico's in de land- en tuinbouw.

3°. Er komt een mestactieprogramma. Het principe 'de vervuiler betaalt' zal worden gehandhaafd. Particuliere initiatieven ter leniging van het meststoffenprobleem worden actief gestimuleerd. Aan de overheids-deelname in de investeringskosten van het mestactieprogramma wordt jaarlijks f 25 mln. toegevoegd.

4°. Mede gelet op de inwerkingtreding van de Meststoffenwet en de superheffing is een vestigingswet nu niet aan de orde.

5°. De Wet Agrarisch Grondverkeer wordt niet verder als prijsbeheersingsinstrument uitgebouwd. Indien blijkt dat de prijsvorming van cultuurgronden in toenemende mate door ontwikkelingen van buiten de agrarische sector tot stand komt, dient heroverweging plaats te vinden.

6°. Meer nog dan in het verleden zal de export van land- en tuinbouwprodukten aandacht behoeven, omdat vanuit de aanbodzijde de druk op de traditionele markten zal toenemen.

7°. Een verder doorgevoerde deregulering van wetgeving is ook voor de landbouw van belang.

8°. Voor bulkprodukten met een structureel overschot wordt een nadere studie gedaan naar diverse modellen van productiebeheersing. Een nota daaromtrent wordt binnen een half jaar aan de Kamer aangeboden.

9°. Het beleid m.b.t. de gezondheids- en welzijnsaspecten van dieren zal ook in Europees verband verder vorm moeten krijgen.

10°. Gezien het dreigende houttekort en de daaruit voortvloeiende noodzaak de houtproductie op te voeren zal mede gezien ook de belangrijke functies van bos voor natuur, landschap en recreatie, een krachtig beleid worden gevoerd dat gericht is op de instandhouding en kwaliteitsverbetering van het bestaande bos en op het stimuleren van de uitbreiding van het bosbestand, met name op marginale landbouwgronden.

Binnen de departementale organisatie zal de zorg voor de houtproductie worden versterkt. Het bosbouwbeleid zal nationaal en in EG-verband in samenhang met de noodzakelijke aanpassingen van het landbouwbeleid geschieden.

11°. Het relatienotabeleid wordt voortgezet in het belang van het natuurbehoud en mede in het licht van de landbouwoverschotten.

14. Regionaal Sociaal-Economisch beleid

1°. Uitgangspunt voor het regionaal sociaal-economisch beleid is de nota RSEB 1986-1990, inclusief het daarbij behorende budgettaire kader.

2°. In deze nota is aangekondigd dat er eind 1987 begin 1988 een moment is voorzien, waarop het kabinet, indien het daartoe aanleiding ziet, het regionaal beleid kan herijken en eventueel bepaalde bedragen kan herschikken.

3°. De regionale ontwikkeling wordt het best gediend met een voortgezet herstel van de nationale economie als geheel.

Het specifiek op de regio's gerichte beleid moet uitgaan van de eigen mogelijkheden van een regio, waarbij versterking van de marktsector centraal staat.

Onderkend wordt dat voor sommige regio's een aanvullend beleid nodig zal blijven, gericht op het bevorderen van investeringen, technische vernieuwing en scholing.

4°. De grensoverschrijdende economische samenwerking in grensgebieden wordt o.m. bevorderd door verdere harmonisatie van regelgeving.

II. ONDERWERPEN VAN BINNENLANDS BELEID

1. Media

1. Het voorliggende wetsontwerp wordt overgenomen, waarbij o.m. wordt vastgelegd:

a. handhaving van het uitgangspunt van non-commercialiteit van het publieke omroepbestel, met in voorkomende gevallen daadwerkelijke toepassing van de in het wetsontwerp voorziene sancties;

b. de dieldeling van de NOS, o.m. leidende tot de eerste fase van de verzelfstandiging van het facilitair bedrijf;

c. de instelling van een commissariaat voor de media, dat o.m. tot taak krijgt er op toe te zien, dat de omroepen zich houden aan de in de wet vastgelegde regels. Dit commissariaat zal functioneren als een onafhankelijk orgaan op basis van door de minister aan te geven richtlijnen;

d. behoudens onverbindendverklaring, op formele gronden of wegens strijd met het algemeen belang, door het Commissariaat voor de Media, zijn de besluiten van de Programmastichting bindend voor alle organisaties die zendtijd hebben verkregen, voorzover deze hun aangaan.

2. Uitgangspunt voor de verdeling van de zendernetten over zendgemachtigden is het NOS-plan dd. 23 mei 1986.

3. Participatie op beperkte schaal van uitgeverijen in het bestuur en de exploitatie van de STER wordt mogelijk gemaakt, tenzij zich de situatie bedoeld onder 5 en 6 voordoet.

4. Reclame op lokale en regionale omroep wordt niet toegestaan.

5. Indien zou blijken dat ten minste drie A-omroepen het uitgangspunt van non-commercialiteit wensen te verlaten, dan zal voor hen de mogelijkheid van een commercieel televisienet en een commercieel radionet (FM) alsnog worden vormgegeven via een Nota van wijziging op het voorliggend wetsontwerp.

Daarbij gelden de volgende voorwaarden:

a. continuïteit van het publieke bestel wordt wettelijk veiliggesteld en ook financieel verzekerd, onder meer door een stelsel van langjarige concessies (10 jaar na de ingangsdatum van het duale bestel) en omroepbijdragen op ten minste het huidige niveau;

b. samenwerking op basis van gelijkwaardigheid met uitgeverijen wordt alsdan bevorderd;

c. vrijstelling van het verbod om programma's mede dienstbaar te maken aan het maken van winst door derden;

d. deze op commerciële basis opererende zendgemachtigden kunnen, na een overgangsperiode van 1½ jaar, geen aanspraak meer maken op een aandeel in de omroepbijdragen, noch in de opbrengsten van de STER-reclame op de niet-commerciële netten.

6. Indien 2 A-omroepen het beginsel van non-commercialiteit zouden willen verlaten, zal het kabinet alsdan de mogelijkheden onderzoeken één van de netten gedeeltelijk commercieel te laten exploiteren met inachtneming van de belangen van het publieke bestel.

7. Indien de in de punten 5 en 6 bedoelde situatie zich zou voordoen na totstandkoming van de Mediawet, is het kabinet bereid wijziging van de wet te bevorderen onder gelijke voorwaarden als genoemd in 5 en 6.

8. De regelingen voor abonnee-televisie/-radio en voor buitenlandse zenders blijven gehandhaafd volgens het wetsvoorstel, met dien verstande dat:

a. op abonneetelevisie/-radio reclame wettelijk zal worden uitgesloten;
b. voor de toegang tot Nederlandse kabelnetten van programma's die beschouwd moeten worden als vormen van binnenlandse kabelomroep (nl. afkomstig van communicatiesatellieten) dienen voor wat betreft reclame gelijke eisen te gelden als voor programma's van binnenlandse omroepinstellingen.

9. Experimenten met nieuwe media zoals consultatieve diensten met bewegende beelden zullen worden toegestaan.

10. Eventuele wijzigingen in het definitieve regeringsvoornemen behoeven de instemming van ten minste beide regeringsfracties.

11. Over de verdere afhandeling van het wetsvoorstel Mediawet bestaat tussen de fracties van C.D.A. en V.V.D. overeenstemming.

2. Onderwijs

a. Artikel 23 Grondwet

Het bij de Tweede Kamer aanhangige voorstel van wet (nr. 19 032) wordt als volgt gewijzigd. Artikel 23, 5° lid zal komen te luiden:

5. De eisen van deugdelijkheid aan het geheel of ten dele uit de openbare kas te bekostigen onderwijs te stellen, worden bij de wet of bij vanwege het Rijk gegeven algemeen verbindende voorschriften krachtens de wet vastgesteld, met inachtneming, voor zover het bijzonder onderwijs betreft van de vrijheid van richting.

In de daartoe in te zenden nota van wijzigingen zal in de toelichting een passage worden opgenomen dat in voorstellen van wet in formele zin zal worden aangegeven welke onderwerpen door de Kroon of minister ter uitvoering aan de gedecentraliseerde besturen kunnen worden opgedragen.

b. Eindtermen en eindexamens

In de Wet op het basisonderwijs worden minimum eindtermen opgenomen, die de leerstof vastleggen en geen examenregeling voor de leerlingen tot gevolg hebben.

In de Wet op het voortgezet onderwijs worden eindtermen en daarop afgestemde exameneisen opgenomen.

Bij de behandeling van deze voorstellen van wet zal tevens aandacht geschonken worden aan de relatie van de doelstellingen van de betreffende soort van onderwijs met de eindtermen en eindexamens. Voor het

toetsen op de scholen worden meer binnen de bestaande financiële kaders mogelijkheden geboden, ten einde de vordering van de leerlingen te kunnen nagaan.

c. Instandhoudingsnormen basisonderwijs

Met de Herstructureringsoperatie Basisscholen (HOB 1-8-1983) is een evenwichtige spreiding van basisscholen tot stand gekomen.

De instandhoudingsnormen in de Wet op het basisonderwijs bieden afdoende aanknopingspunten om kleine scholen ontheffing te verlenen in bijzondere omstandigheden, waarbij de spreiding geen geweld behoeft te worden aangedaan indien aan de te nemen beslissingen geobjectiveerde criteria ten grondslag liggen, waarbij met inachtneming van het grondwettelijk voorschrift ten aanzien van voldoende openbaar onderwijs, openbaar en bijzonder onderwijs naar dezelfde geobjectiveerde maatstaven beoordeeld dienen te worden.

d. Voortgezet onderwijs

1°. De structuur van het voortgezet onderwijs, zoals geregeld in de Wet op het voortgezet onderwijs (met name LBO, Mavo, Havo, VWO), blijft gehandhaafd.

2°. De basisvorming wordt conform het WRR-rapport in de Wet op het voortgezet onderwijs ingevoerd.

3°. Daartoe wordt een wettelijke regeling voorbereid, bij voorkeur via een wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs, die voor 1 januari 1988 bij de Staten-Generaal wordt ingediend. Dit wetsvoorstel zal voorzieningen bevatten t.a.v. het inhoudelijk kader (waaronder eindtermen en eindexamenregeling), een overgangsperiode, invoering voor alle scholen, een invoeringstermijn van 10 jaar. Voorts wordt in de VWO een experimenteerregeling voor maximaal 4 maal 10 nieuwe experimenten VBaO opgenomen. Het totale aantal experimenten wordt daarmee voldoende geacht om, na grondige evaluatie, in het Parlement tot beslissingen te komen.

4°. De voorstellen uit de LBO-nota worden in overeenstemming gebracht met de voorziene invoering van de basisvorming conform het WRR-advies. De combinatievariant voor het IBO en een deel van het LBO, zoals in dit advies voorgesteld, zal worden ontwikkeld en mogelijk gemaakt.

5°. De vorming van sectorale scholen voor het beroepsonderwijs wordt bevorderd. Het KMBO zal bij deze ontwikkeling worden betrokken en in het sectorale BO worden geïntegreerd.

Er blijft een mogelijkheid voor zelfstandig vormingswerk. Voor het overige komt de brief over het beroepsonderwijs te vervallen.

6°. De modulaire aanpak van de leerstof in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs wordt nader uitgewerkt. Voorstellen worden ingediend ter verbetering van het rendement van het HAVO, ter verbreding van de vakkenpakketten in VWO, HAVO, MAVO en ter verbetering van de samenstelling van de vakkenpakketkeuze. Voor het overige komt de VHO-nota te vervallen.

7°. Voor het overige komt de ontwikkelingswet te vervallen.

e. Beroepsonderwijs, technologie en onderzoek

Binnen de budgettaire mogelijkheden zullen meer financiële middelen aan alle vormen van voortgezet en hoger onderwijs ter beschikking worden gesteld voor vakopleiding, informatica en technologie. Hierbij

gaat het om apparatuur, scholing en nascholing docenten en leerplanontwikkeling. Eveneens zal t.b.v. fundamenteel en toegepast onderzoek in dit kader, meer geld ter beschikking worden gesteld.

f. Deregulering en autonomievergroting

1°. Deregulering en versterking van de autonomie van scholen wordt in deze kabinetsperiode gerealiseerd. Daartoe worden, naast versterking van het schoolmanagement, schoolbesturen beter toegerust.

2°. De exploitatiebesteding van scholen voor het voortgezet onderwijs wordt lump-sum financiering. Het MBO krijgt een grotere vrijheid in de besteding van faciliteiten.

g. Advies- en overlegstructuur

1°. De huidige adviesstructuur wordt in omvang teruggebracht. Er kan met één adviesraad per sector worden volstaan.

2°. In 1987 zal een evaluatie plaatsvinden van het regionaal overleg primair onderwijs (ROPO) mede met het oog op de vergroting van de autonomie van de scholen. Voor het voortgezet onderwijs zal een experimentele regeling ter zake komen.

Na de evaluatie zullen nadere voorstellen m.b.t. de subsidieregeling worden gedaan.

h. Planning voortgezet onderwijs

Wetsontwerp 19 251 wordt inclusief de nota's van wijziging overgenomen, onder handhaving van de planprocedure uit de Wet op het voortgezet onderwijs.

Het beleid t.a.v. het stichten van nieuwe scholen zal terughoudend zijn; de zgn. interne stichtingsnormen worden nader overwogen.

i. Ondersteuningsstructuur

1°. Op korte termijn komt er een notitie over het beleid inzake de onderwijscentra.

2°. De spreiding van de PABO's zoals voorzien bij de STC-operatie en de lesplaatsconstructie blijven gehandhaafd. De Kamer krijgt nadere voorstellen omtrent de toekomst van de onderwijsondersteuning.

j. Inspectie

1°. In het onderwijsverslag wordt een afzonderlijk verslag van de Inspectie opgenomen.

2°. De algemene adviezen van de Inspectie worden openbaar gemaakt.

3. Euthanasie

A. Op grond van de gevoerde informatiebesprekingen over het vraagstuk van wetgeving over euthanasie constateren de fracties van CDA en VVD dat de tussen hen bestaande verschillen van opvatting thans nog niet kunnen worden overbrugd. Bovendien hebben zij tijdens de informatiebesprekingen geen kennis kunnen nemen van de advisering van de Raad van State omtrent het herziene initiatief-wetsvoorstel Wessel-Tuinstra en de Proeve.

B. Geconstateerd wordt dat tussen de fracties overeenstemming bestaat over het volgende:

1°. Een zodanige wijziging of toepassing van de Wet op de Lijkbezorging opdat naar waarheid aangifte wordt gedaan van euthanasie, en meer inzicht wordt verkregen in de problematiek;

- 2°. Een wettelijke verankering van handelingen die niet tot euthanasie worden gerekend onder controle van het medisch tuchtrecht, te weten:
- a. het niet instellen, onderscheidenlijk het staken van een behandeling op uitdrukkelijk en ernstig verlangen van de patiënt;
 - b. het niet instellen, onderscheidenlijk het staken van een behandeling in gevallen waarin een zodanige behandeling naar heersend medisch inzicht geen voor de patiënt redelijk doel meer dient;
 - c. het niet behandelen van een bijkomende ziekte of aandoening bij een patiënt die naar heersend medisch inzicht onomkeerbaar het bewustzijn heeft verloren;
 - d. een verhaasting van de dood als bijkomend gevolg van een behandeling, welke noodzakelijk is voor en naar haar aard rechtstreeks is afgestemd op het verlichten van het ernstig lijden van een patiënt.

3° Het handhaven van de status quo in het vervolgingsbeleid zolang de besluitvorming over een eventuele wijziging in het Wetboek van Strafrecht niet is afgerond. In afwachting van eventuele herziening van wetgeving zullen de eerst verantwoordelijke bewindspersonen in overleg met de instellingen en organisaties in de medische wereld met inachtneming van de jurisprudentie zorgvuldigheidsvereisten vaststellen waaraan ten minste voldaan moet zijn om een beroep te kunnen doen op de algemene strafuitsluitingsgronden van het wetboek van Strafrecht.

Periodiek zullen in het overleg met deze instellingen en organisaties de ontwikkelingen in de jurisprudentie worden geëvalueerd.

De Tweede Kamer zal daarover worden gerapporteerd.

C. Voorts maken de fracties de volgende afspraken:

1° De fracties van C.D.A. en V.V.D. komen overeen geen actie te ondernemen voordat de Raad van State advies heeft uitgebracht over het initiatiefvoorstel Wessel-Tuinstra en over de Proeve en voordat het kabinet binnen een termijn van 6 maanden na ontvangst van dat advies ter zake een standpunt heeft bepaald.

2° De fracties van C.D.A. en V.V.D. komen overeen dat zij in het kader van de wederzijdse inspanningsverplichting na ontvangst van het advies van de Raad van State opnieuw zullen trachten inhoudelijk overeenstemming te bereiken.

Zij wijzen wetgeving mede gebaseerd op het advies van de Raad van State niet op voorhand af.

3°. Indien inhoudelijke overeenstemming niet mogelijk zou blijken, zullen de fracties van C.D.A. en V.V.D. de totstandkoming van wetgeving, allereerst op voorstel van het kabinet – of indien dit achterwege blijft een initiatief-voorstel – in overeenstemming met het advies/de adviezen van de Raad van State naar aanleiding van de Proeve en het herziene initiatief-voorstel Wessel-Tuinstra, niet in de weg staan, ook in het geval één der fracties of leden daarvan daaraan geen steun zou/zouden kunnen verlenen.

4°. Voor zover de Tweede Kamer een oordeel zal moeten geven over voorstellen van wet tot wijziging van de relevante bepalingen uit het Wetboek van Strafrecht of amendementen op wetsvoorstellen, die niet overeenkomstig het bedoelde advies c.q. de bedoelde adviezen van de Raad van State zijn, danwel in het geval de Raad van State niet eenduidig heeft geadviseerd, komen de fracties overeen dat zij zich met respect voor elkaars opvattingen in de eerste plaats zullen laten leiden door de wenselijkheid van voortzetting van de coalitie, waarbij individuele leden de volle vrijheid behouden datgene te steunen wat naar hun oordeel in wetgeving gesteund moet worden.

4. Gelijke behandeling

1°. Voorstellen zullen worden ingediend tot uitbreiding van de desbetreffende bepalingen in het Wetboek van Strafrecht met betrekking tot discriminatie t.a.v. groepen en individuen. Met name wordt daarbij gedacht aan de artikelen 137c, d, e en 429 ter en quater.

2°. Op civielrechtelijk terrein wordt voor 1 juli 1987 een Wet gelijke behandeling ingediend, die het maken van direct dan wel indirect onderscheid tussen personen verbiedt wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, burgerlijke staat en seksuele geaardheid, tenzij – met respect voor de persoonlijke levenssfeer – het maken van het onderscheid in redelijkheid kan worden geoordeeld als een rechtmatig uitvloeisel van:

- a. de aard van de te vervullen functie;
- b. eisen die gelet op de betekenis van grondslag en doel van een instelling aan een werkverhouding kunnen worden gesteld;
- c. het privé-karakter van de werkverhouding;
- d. (tijdelijke) maatregelen, die beogen bestaande maatschappelijke achterstanden weg te werken;
- e. vigerende wettelijke bepalingen.

3°. Nagegaan zal worden welke mogelijkheden er zijn ter verbetering van de instrumenten voor de handhaving van de anti-discriminatie wetgeving.

5. Binnenlands bestuur

1. De inrichting van het binnenlands bestuur blijft ongewijzigd. De decentralisatie zal, in samenhang met de afslanking en de reorganisatie van de Rijksdienst, intensief worden voortgezet, met name ten aanzien van:

- sanering van het aantal van de specifieke uitkeringen met een taakstelling van 25%;
- vermindering van het aantal circulaire; en
- vermindering van het aantal planvoorschriften.

2. De rijksoverheid streeft ernaar de komende periode met de lagere overheden als mede-overheden samen te werken.

Daartoe wordt bij wijze van proef gestreefd naar een bestuursakkoord op hoofdlijnen over de financiële problematiek en het voorgenomen programma van wetgeving, dat wordt voorgelegd aan de Staten-Generaal.

Eveneens zullen afspraken worden gemaakt over het arbeidsmarktbeleid en het jeugdwerkgarantieplan.

Bij het treffen van maatregelen en de sanering van de specifieke uitkeringen wordt rekening gehouden met de specifieke mogelijkheden van grotere gemeenten.

3. Bij de verdere noodzakelijke ombuigingsmaatregelen zullen de lagere overheden naar evenredigheid deelnemen. In dit verband wordt het restant-profijskorting op het gemeente- en provinciefonds m.i.v. 1 januari 1987 kwijtgescholden. Jaarlijks wordt een bedrag van f 50 mln. extra als investeringsinjectie in het gemeentefonds gestort voor structuurverbeterende investeringen.

Het kabinet komt uiterlijk 1 januari 1987 met voorstellen n.a.v. het advies van de commissie-Christiaanse; daarbij zal het kabinet zich uiterst terughoudend opstellen t.a.v. vergroting van de ruimte voor de onroerend-goedbelasting.

Het Rijk neemt ook in de volgende kabinetsperiode 2/3 deel van de stijging van het gemeentelijk aandeel in de bijstandsuitgaven voor zijn

rekening. Financiële medebetrokkenheid van lagere overheden bij de uitvoering van de inkomensafhankelijke uitkeringen kan niet worden gemist.

Naar nieuwe vormen kan gezamenlijk worden gezocht.

4. Gemeentelijke herindeling

Het gemeentelijk herindelingsbeleid wordt mede in het kader van de decentralisatie voortgezet ter versterking van de gemeentelijke autonomie. Daarbij zal aandacht worden besteed aan factoren als concrete knelpunten, de functie van de gemeente mede in relatie tot buurgemeenten, geografische en sociale omstandigheden, inwonertal, financiële gevolgen.

6. Minderheden

De noodzaak om in de komende kabinetsperiode het minderhedenbeleid met kracht voort te zetten is onverkort aanwezig. In dat kader zal een bijzondere inspanning worden verricht voor de werkloosheidsbestrijding, m.n. voor jongeren. De overheid als werkgever vervult daarbij een voorbeeldfunctie. De financiële inspanning voor het specifieke minderhedenbeleid wordt op peil gehouden; voor de werkgelegenheid wordt een extra inspanning geleverd. Verdergaande decentralisatie geldt ook voor het minderhedenbeleid.

Met name het achterstandsgebiedenbeleid zal een meer decentrale vorm krijgen.

De rechtspositie van ingezetenen met een niet Nederlandse nationaliteit zal verder worden versterkt; daarbij wordt niet gedacht aan uitbreiding van het kiesrecht.

7. Emancipatie

1°. Het emancipatiebeleid wordt tot een specifiek en geïntegreerd facet-beleid per departement ontwikkeld op de grondslag van het beleidsplan Emancipatie.

2°. Het beleid zal zijn gericht op:

- a. verdere herverdeling van betaalde en onbetaalde arbeid over mannen en vrouwen via arbeidstijdverkorting;
- b. specifiek beleid ten behoeve van her-intredende vrouwen; verbetering van de rechtspositie van deeltijdwerkers.

3°. Hoge prioriteit zal worden gegeven aan:

- a. oplossing problematiek van oudere ongehuwde werkende vrouwen;
- b. het realiseren van weduwnaarspensioenen in de AWW;
- c. de realisering van gelijke behandeling mannen en vrouwen in de pensioenregelingen.

4°. «Anders geregeld» zal via wetswijzigingen, c.q. verzamelwetgeving worden afgerond.

5°. Binnen bestaande budgetten worden structurele oplossingen gezocht voor de lopende experimenten kinderopvang.

6°. Financieringen welke zijn gestart vanuit het emancipatiebeleid moeten na een aantal jaren worden ondergebracht in het algemene beleid op het desbetreffende beleidsterrein.

8. Criminaliteit, Politie en Justitie

1. De rechtsorde wordt ondermijnd door de steeds toenemende stijging van de criminaliteit. Bestrijding daarvan dient te geschieden door consequente uitvoering van het beleidsplan «Samenleving en criminaliteit».

Er komt een jaarlijkse rapportage over de benodigde celcapaciteit met het oog op eventuele bijstelling van de plannen. Een algemene identificatieplicht op basis van bestaande documenten is van groot belang voor de criminaliteitsbestrijding.

- 2.a. Op dit beleidsterrein zijn drie belangrijke processen in gang gezet:
- intensivering van de samenwerking tussen rijks- en gemeentepolitie;
 - deconcentratie rijkspolitie;
 - het beleidsplan Samenleving en Criminaliteit.

Uitgangspunten van het voorstel zijn:

- de voortgang van deze belangrijke processen mag niet worden verstoord;
- de daarvoor beschikbaar gestelde budgetten worden in de meerjarenramingen opgenomen;
- gemeenschappelijk moet worden gedaan wat gemeenschappelijk kan.

b. De ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken stellen in onderling overleg de begroting op voor het onderwerp politie (afzonderlijk hoofdstuk) en leggen daarover gezamenlijk verantwoording af.

Jaarlijks wordt er een geïntegreerd beleidsplan opgesteld, waarin prioriteitsafwegingen worden opgenomen t.a.v.:

- investeringen;
- sterkteverdelingen;
- automatisering;
- rechtspositie.

De uitvoering van de taken met betrekking tot de werving en selectie alsmede de vorming en opleiding wordt verzelfstandigd.

c. De communicatiestructuur tussen de betrokken departementsonderdelen wordt conform het rapport Berenschot versterkt. Het overleg van de beide Directeuren-Generaal zal worden belast met de bewaking van de voortgang. De DG's zullen halfjaarlijks roulerend als voorzitter van dit overleg optreden. De DG's rapporteren maandelijks aan de beide ministers over de voortgang. Het bovenstaande impliceert dat er nauw moet worden samengewerkt, hetgeen zeer hoge eisen stelt aan de betrokken departementsonderdelen.

3. Nog dit kalenderjaar bepaalt het kabinet zijn standpunt over het eindrapport van de Commissie Kleine Criminaliteit; op basis daarvan zal de Tweede Kamer een actieplan worden voorgelegd.

4. De sterkte van de gemeente- en rijkspolitie wordt, op budgettaire neutrale wijze, zo vastgesteld dat meer rekening wordt gehouden met de aard en omvang van de criminaliteit.

5. De regering zal een standpunt bepalen over het toegenomen aantal bijzondere opsporingsdiensten c.q. ambtenaren, met name in verband met een duidelijke afbakening van taken met de politie.

6. Er komen voorstellen over de mogelijkheden om zgn. oneigenlijke politietaken af te stoten.

7. Er komt binnen drie maanden een commissie van wijzen met vertegenwoordigers van de advocatuur, de vereniging voor rechtspraak, de vereniging van bedrijfsjuristen en het universitaire hoger onderwijs om binnen 4 maanden te adviseren over de voortzetting van de invoering van de boeken 3, 5 en 6 van het Nieuw Burgerlijk Wetboek. Het kabinet bepaalt daarna een standpunt.

8. Uiterlijk 1 januari 1988 dient het kabinet voorstellen in voor een algehele herziening van de vreemdelingenwet. Maatregelen zullen worden genomen om snelle afhandeling van asielaanvragen te bevorderen.

9. Uiterlijk medio 1987 komt de regering met voorstellen betreffende de invoering van AROB-rechtspraak in twee instanties.

10. Gelet op algemene eisen van behoorlijk bestuur zal de rijksoverheid uiterst terughoudend zijn in het – direct of indirect – toekennen van subsidies aan niet-rechtspersonen anders dan in het kader van een formele, algemene regeling.

9. Heroverweging, deregulering, privatisering, reorganisatie rijksdienst

Het kabinet stelt zich in de komende periode een voortzetting en intensivering van de grote operaties (de zgn. super operaties) ten doel. Deze omvatten, naast de decentralisatie en de afslanking van het overheidsapparaat, tevens de hieronder te bespreken heroverwegingen, deregulering, privatisering en de reorganisatie van de Rijksdienst.

Heroverweging

De doelmatigheid van aanwending van overheidsmiddelen behoeft in de komende kabinetsperiode meer aandacht in het beleid.

Er dient een nadrukkelijke afweging plaats te vinden welke taken wel en welke taken niet door de overheid moeten worden uitgeoefend. Deze afweging dient zowel plaats te vinden bij bestaand beleid als bij nieuw beleid.

Teneinde de beleidseffectiviteit permanent te toetsen wordt het Heroverwegingsonderzoek voortgezet. Alle ambtelijke heroverwegingsrapporten worden in een vroeg stadium aan de Kamer aangeboden.

Via de heroverwegingsrapporten dient gestreefd te worden naar een discussie over beleidsalternatieven.

Voorts wordt gestreefd naar een betere, inzichtelijke beleidsafweging tussen verschillende begrotingshoofdstukken onderling.

Ter vergroting van de inzichtelijkheid in de afzonderlijke begrotingshoofdstukken wordt in de memorie van toelichting van alle begrotingsstukken een nadrukkelijke expliciete relatie gelegd met de (mutaties in) begrotingscijfers.

Voor een toereikende controle op de juiste besteding van begrotingsgelden is het noodzakelijk dat het comptabele bestel wordt aangepast.

Met spoed worden de wijzigingen van de Comptabiliteitswet zoals voorgesteld in de Nota Het Comptabele Bestel (19935), de wetsvoorstellen 19062 (Uitbreiding controle bevoegdheden onder meer van de Rekenkamer) en 19431 (Plaats en taak departementale accountantsdiensten) afgehandeld.

Voorts wordt gestreefd naar invoering op korte termijn van een geïntegreerde meerjarige verplichtingen kasadministratie in alle begrotingshoofdstukken.

Deregulering

1. Algemeen

1. In de komende kabinetsperiode dient het proces van deregulering krachtig te worden voortgezet. Alle mogelijke middelen worden aangewend voor een verdere positieve mentaliteitsombuiging dienaangaande in alle geledingen van de maatschappij. Ook bij andere overheden, zoals EG (dereguleringseffect rapportage) en lagere overheden.

2. Jaarlijks rapporteert het kabinet in het algemeen over de voortgang van het dereguleringsbeleid ten aanzien van bestaande wetgeving, en jaarlijks wordt ook per departement aangegeven of en in hoeverre wordt/is voldaan aan de eis van soberheid en eenvoud ten aanzien van nieuwe en bestaande wetgeving.

3. Jaarlijks wordt inzicht verschaft in het saldo van de regeldruk voor het bedrijfsleven (dat wil zeggen: het operationeel maken van de bedrijfsreguleringsstoets).

4. Binnen een half jaar bepaalt het kabinet een nader standpunt m.b.t. de effectiviteiten van de dereguleringsstoetsing. Op basis daarvan wordt bezien of een niet ambtelijke toetsingscommissie moet worden ingesteld die ressorteert onder de minister van Justitie en die nieuwe wetgeving vanuit de dereguleringsoptiek beoordeelt, voordat de betreffende wetgeving in het kabinet wordt behandeld.

II. *Onderdelen*

5. Het aantal planprocedures wordt beperkt of vereenvoudigd, mede op basis van het advies «Carnavalstocht der planprocedures».

6. De «aanwijzingen voor soberheid en eenvoud van regelgeving» worden ook zoveel mogelijk toegepast op circulaire. Het saneringsbeleid ten aanzien van circulaire wordt krachtig voortgezet.

III. *Specifieke punten*

a. Op het gebied van het gehandicaptenbeleid wordt een daadwerkelijke aanvang gemaakt met harmonisatie van regelgeving, met minder betutteling en minder bureaucratische procedures voor het verkrijgen van voorzieningen en/of verstrekkingen.

b. Vermindering van de overlast tengevolge van informatieverstrekking aan het CBS.

Privatisering

De privatisering van overheidsdiensten zal krachtadig worden aangepakt. Richtsnoer hierbij zal zijn dat alle diensten, welke niet noodzakelijk door de overheid behoeven te worden uitgevoerd, in beginsel voor privatisering in aanmerking komen.

Tevens worden hieronder begrepen die operaties, die ten doel hebben, mede met het oog op een duidelijke scheiding van beleid en uitvoering, een zo doelmatig mogelijke bedrijfsvoering bij dienstverlening te waarborgen. De procedures zullen voldoende inbreng van niet-ambtelijke zijde garanderen.

In bijlage 2 is een lijst opgenomen van besluiten van de ministerraad tot privatisering van 18 instellingen of activiteiten, waarover ten dele nog parlementaire discussie moet plaatsvinden. Het kabinet zal binnen een half jaar op basis van reeds voltooid onderzoek besluiten over verdere privatisering nemen en die aan de Kamer meedelen en zal eveneens voorstellen doen over te onderzoeken verdere mogelijkheden tot privatisering. Daartoe zal in het eerste jaar van de kabinetsperiode een nieuwe onderzoeksronde worden gestart.

Bijlage 1 bevat eveneens een overzicht van lopend onderzoek ter zake.

Ieder jaar zal een evaluatie van de voortgang aan het Parlement worden voorgelegd. Het kabinet zal onderzoeken of er mogelijkheden zijn voor een zodanig BTW-regime dat de BTW-heffing geen rem betekent voor privatisering. Het kabinet zal eveneens bezien of en in hoeverre het mogelijk is de opbouw bij het ABP van het ouderdomspensioen van «geprivatiseerde» ambtenaren te continueren.

Reorganisatie rijksdienst

Teneinde de behartiging van een aantal terreinen van overheidszorg te verbeteren, de coördinatieproblemen te verminderen en de efficiency te vergroten, zijn de volgende beslissingen genomen:

1°. *Jeugdhulpverlening*

De inrichtingen op het terrein van de kinderbescherming worden van het departement van Justitie overgedragen aan het departement van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

Dit onder de garantie dat er in de onder Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur vallende instellingen van kinderbescherming voldoende plaatsen beschikbaar zijn en de minister van Justitie eisen kan formuleren waaraan de opvangende instellingen minimaal moeten voldoen.

2°. *Specifieke internaten*

In de komende kabinetsperiode wordt de zorg van de specifieke internaten voor kinderen van binnenschippers en kermisexploitanten en voor de door Onderwijs en Wetenschappen erkende gemengde internaten ondergebracht bij het Jeugdbeleid, departement van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

3°. *Volwasseneneducatie*

De verantwoordelijkheid voor de volwasseneneducatie komt te berusten bij het departement van Onderwijs en Wetenschappen.

De desbetreffende begrotingen en organisatie-eenheden van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur gaan over naar het departement van Onderwijs en Wetenschappen. De samenwerking tussen de departementen van Onderwijs en Wetenschappen en Economische Zaken ter bevordering van de marktgerichtheid van het onderwijs, zoals deze ondermeer gestalte heeft gekregen in de recente werkafspraken, wordt voortgezet.

4°. *Academische Ziekenhuizen*

De verdeling van de verantwoordelijkheden tussen de departementen van Onderwijs en Wetenschappen en Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur wordt nader geregeld. De academische ziekenhuizen blijven onder de Wet Wetenschappelijk Onderwijs ressorteren; zij zullen echter een zelfstandige juridische rechtspersoon worden (zie bijlage 2).

5°. *Technologie en Wetenschapsbeleid*

a. De huidige taakverdeling tussen Onderwijs en Wetenschappen, dat is belast met het wetenschapsbeleid en Economische Zaken, dat is belast met het technologiebeleid, blijft gehandhaafd.

b. Het ligt in het voornemen om, na advisering ter zake door de in te stellen adviescommissie over de organisatie en richting van het technologiebeleid, een instituut te creëren dat op afstand staat van de overheid. De commissie zal tevens over de uitwerking van de opzet van dit Instituut adviseren alsmede over de concrete taak en reikwijdte. Dit Instituut waarin overheid, wetenschap en bedrijfsleven kunnen participeren, is binnen door de overheid te stellen beleidskaders, belast met de praktische uitvoering van het technologiebeleid en de verdeling van de daarvoor ter beschikking staande middelen.

Het Instituut zal zich gaan bezighouden met de praktische uitvoering van activiteiten in het kader van het technologiebeleid. De grote technologische instituten (GTI's), alsmede TNO, zullen onder het Instituut vallen. Voor de GTI's zal het TNO-model gelden.

Het zal onder de politieke en budgettaire verantwoordelijkheid van de minister van Economische Zaken vallen, tevens belast met het Technologiebeleid.

Er zal een Raad van Toezicht voor het Instituut worden ingesteld. De leden worden aangewezen door de minister van Economische Zaken in overeenstemming met de minister van Onderwijs en Wetenschappen.

Geen nieuwe taken en onderzoeksprogramma's zullen door beide departementen worden gestart die op het werkterrein van het hier bedoelde instituut liggen.

6°. *Gemeentefonds*

De eerste verantwoordelijkheid van de minister van Financiën inzake het Gemeentefonds wordt overgeheveld naar de minister van Binnenlandse Zaken.

7°. *Rijksinkoopbureau*

Het Rijksinkoopbureau wordt geprivatiseerd in het streven gericht op versterking van de marksector, terugdringing van de rol van de overheid en deregulering van de interne bedrijfsvoering.

8°. *Rijksgebouwendienst*

Op basis van thans lopend onderzoek zal het kabinet voor 1 november 1986 nadere voorstellen aan de Tweede Kamer doen omtrent privatiseringsmogelijkheden bij de RGD.

9°. *Toerisme, (openlucht)recreatie, sport en vrije tijdsbesteding*

De verantwoordelijkheid van de groenvoorziening m.b.t. bovengenoemde beleidsgebieden wordt overgebracht naar het departement van Landbouw en Visserij.

10°. *Directie Beheer Landbouwgronden en de Directie der Domeinen*

De beheersfunctie van het groen wordt overgebracht bij het departement van Landbouw en Visserij. De beheersaak m.b.t. de visserijrechten wordt overgebracht van Financiën naar Landbouw en Visserij.

11°. *Keuringsdienst van Waren*

De verantwoordelijkheid voor de Keuringsdiensten wordt geconcentreerd bij Landbouw en Visserij. Deze diensten worden verzelfstandigd. De betrokken vakdepartementen, waaronder in elk geval Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur voor wat betreft de volksgezondheid, blijven verantwoordelijk voor het formuleren van de normen die bij de keuringen moeten worden gehanteerd.

12°. *Pensioenen Militair Personeel*

De afdeling Pensioenen en Wachtgelden voor Militairen van het ministerie van Defensie wordt overgeheveld naar het ABP. Het betreft hier de overdracht van een beheersafdeling, niet de invoering van een nieuw systeem.

13°. *De aanduiding coördinerend minister*

De aanduiding coördinerend minister wordt gehandhaafd voor ministers die als zodanig voor een onderraad of ministeriële commissie zijn aangewezen. De minister van Onderwijs en Wetenschappen blijft belast met het wetenschapsbeleid; de minister van Economische Zaken met het technologiebeleid en de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid met het emancipatiebeleid; de minister van Binnenlandse Zaken met de civiele verdediging, het minderhedenbeleid en de organisatie en automatisering van de Rijksdienst.

De ambtelijke en politieke coördinatie zal verlopen via de zg. ambtelijke voorportalen, onderraden en de ministerraad.

14°. *Interdepartementale commissies*

De beperking van het aantal interdepartementale commissies wordt voortgezet. Jaarlijks rapporteert het kabinet daaromtrent aan de Tweede Kamer.

Interdepartementale commissies worden voor ten hoogste vier jaar ingesteld. Daarna wordt opnieuw beoordeeld of de commissie voor opnieuw ten hoogste vier jaar nodig is.

15°. *Verzekeringskamer*

De beheersverantwoordelijkheid voor de Verzekeringskamer wordt overgedragen naar het departement van Financiën.

16°. *Waarborgfonds Motorverkeer*

Het bureau schade-afwikkeling van het ministerie van Financiën wordt overgebracht naar het Waarborgfonds Motorverkeer.

17°. *Automatisering-gegevens motorvoertuigen*

In de komende kabinetsperiode dient onder nader in te vullen randvoorwaarden te worden gestreefd naar de totstandkoming van één gekoppeld geautomatiseerd bestand van kentekens van motorvoertuigen, motorrijtuigenbelasting en verzekerden met betrekking tot WA op motorrijtuigen. Dit bestand dient ook inzicht te geven in verrichte keuringen in het kader van APK-I. Het hierbij betrekken van APK-II is afhankelijk van de besluitvorming over een eventuele voortzetting van APK-II na medio 1991.

De integratie van de bestanden kan gefaseerd geschieden.

10. Overheidsbeleid en homoseksualiteit

Het nieuwe kabinet zal aan de hand van de uitkomsten van de discussie met de Tweede Kamer over de nota Overheidsbeleid en homoseksualiteit het beleid ter zake verder uitwerken.

Het kabinet zal een coördinerend bewindspersoon aanwijzen en de coördinatie binnen de rijksdienst efficiënt vorm geven.

11. Welzijn en cultuur

a. Als gevolg van de beperkte ombuigingsmaatregelen in de vergrijzingsgevoelige sectoren van de WVC-begroting zal een relatief groter deel van de bezuinigingen moeten worden gevonden in de sector welzijn. Nagegaan zal worden of en in hoeverre dit consequenties moet hebben voor de Welzijnswet.

Er zal planmatig uitvoering worden gegeven aan de zgn. substitutie van dure naar goedkopere ouderenvoorzieningen, zoals voorzien in het heroverwegingsrapport (dag- en groepsverzorging, beschermde woonvormen en thuisverpleging daaronder medebegrepen).

b. Democratisering in bejaardenoorden en later ook in ziekenhuizen, verpleegtehuizen en andere instellingen voor gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening wordt, gelet op de budgettaire omstandigheden, sober uitgevoerd. Bij de democratisering van de bejaardenoorden staat het belang van de bewoners (t.o.v. personeel en vrijwilligers) centraal, hetgeen tot uitdrukking komt in een zodanige bestuurssamenstelling dat tenminste een derde van het aantal bestuursleden (met een minimum van drie) voorgedragen is door c.q. het vertrouwen heeft van de bewoners(commissie). De doelstelling (identiteit) van instellingen wordt ook door deze bestuursleden tenminste gerespecteerd. De betreffende amvb wordt in bovenvermelde zin aangepast.

c. De bestaande taakverdeling tussen gemeenten, provincies en Rijk t.a.v. de podiumkunsten en de beeldende kunst blijft gehandhaafd.

d. De verzakelijking en financiële verzelfstandiging van kunstinstellingen wordt verstrekt door verdergaande doorvoering van budgetfinanciering, versterking van het management en marktgericht werken.

e. Nagegaan zal worden welke andere financieringsbronnen, zoals kunstsporing, verder ontwikkeld kunnen worden.

f. Bij subsidiebesluiten zullen kwaliteitseisen en spreidingseisen criteria zijn. Advisering zal geschieden door onafhankelijke deskundigen. Nagegaan zal worden op welke wijze de Raad voor de Kunst in dit opzicht beter kan functioneren.

g. Er zullen voorstellen worden voorbereid om meer aandacht mogelijk te maken voor de kunstzinnige vorming in het onderwijs, zonder dat dit de begroting van onderwijs en wetenschappen extra zal belasten.

h. Het kabinet ontwikkelt een algemeen opvangsysteem voor alle asielzoekenden.

i. Het kabinet zal de Kamer een notitie doen toekomen omtrent een heffing op blanco audio- en videobanden.

III. NEDERLANDSE ANTILLEN EN ARUBA

In de komende jaren zal met name aandacht moeten worden gegeven aan de problemen rond de samenwerking tussen Aruba en de Nederlandse Antillen, de financieel-economische situatie van de landen en de staatkundige structuur van de Nederlandse Antillen. De hulp aan de Nederlandse Antillen en Aruba blijft in de komende kabinetsperiode gehandhaafd op 5% van het plafond voor ontwikkelingssamenwerking. Daarbinnen zal de ontwikkelingssamenwerking in sterkere mate dan voorheen een bijdrage moeten leveren aan de versterking van de economie van de Nederlandse Antillen en Aruba. De financiële autonomie van beide landen moet uitgangspunt blijven.

Eventuele begrotingshulp kan alleen verleend worden indien een concreet saneringsplan is geaccepteerd met een tijdelijke en beperkte bijdrage van Nederland.

IV. BUITENLANDS BELEID, DEFENSIE EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

1. Buitenlandse Zaken

a. Europese Gemeenschappen

1. De regering beschouwt een gezonde, democratische, zich in de richting van een Unie ontwikkelende Europese Gemeenschap als een levensbelang voor Nederland en voor Europa en zal derhalve aan het Europese beleid in al haar onderdelen, politiek en economisch, grote aandacht geven.

2. Daartoe zal met name prioriteit worden gegeven aan de totstandkoming van een onbelemmerde interne markt en versterking van het Europese Monetair Systeem.

3. Prioriteit is tevens een ontwikkeling van het Europese landbouwbeleid in een richting die dit beleid veiligstelt voor de toekomst door te komen tot een meer marktconforme produktie, een beheersing van de kosten en een tegengaan van de neiging tot re-nationalisatie.

De regering is ook tot ingrijpende bijstellingen van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek bereid, mits deze zonder onderscheid in de EEG worden doorgevoerd en het beginsel van specialisatie intact laten.

4. De netto landbouwwitgaven dienen minder toe te nemen dan het stijgingspercentage van de grondslag van de eigen middelen¹, opdat er ruimte voor nieuw Europees beleid komt, met name ten aanzien van wetenschappelijk onderzoek, de toepassing van wenselijke nieuwe technologieën en industriële vernieuwing, ook voor het midden- en kleinbedrijf.

¹ Zie conclusies van de Raad inzake de maatregelen ter waarborging van de daadwerkelijke tenuitvoerlegging van de conclusies van de Europese Raad betreffende de begrotingsdiscipline, 7 december 1984.

b. Vrede en Veiligheid

1. Nederland streeft vrede en veiligheid primair na via de Noordatlantische Verdragsorganisatie. Nederland draagt creatief en initiatiefrijk bij aan een NAVO-beleid, dat zich inzet voor ontspanning en betere Oost-West-betrekkingen en dat door een toereikende defensie-inspanning meewerkt aan het voorkomen van oorlog. Nederland zet zich in voor een versterking van de Westeuropese bijdrage aan het bondgenootschap, juist ter versterking van de band met de Verenigde Staten, door het ontwikkelen en inbrengen van een veiligheidsconceptie, gebaseerd op een eigen beoordeling van de belangen, behoeften en risico's van West-Europa.

2. Het 1 november-besluit en het Verdrag met de Verenigde Staten over de plaatsing van kruisvluchtwapens in Nederland worden uitgevoerd.

3. Indien de plaatsing van 48 kruisvluchtwapens in verband met het bereiken van een INF-overeenkomst geen doorgang zou vinden, dan wel een geringer aantal zou worden geplaatst, zal de voorgenomen afschaffing van de nucleaire taken van de F16 en van de Orion in bondgenootschappelijk overleg opnieuw worden overwogen. Grondslag van de heroverweging zal dan zijn dat Nederland een adequate en redelijke bijdrage dient te blijven leveren aan de westelijke defensie-inspanning, ook op nucleair gebied. Daarvan uitgaande zal worden bepaald of beide dan wel een van beide kerntaken voortgezet dan wel afgestoten worden/wordt.

4. In de voorwaartse verdediging heeft de nucleaire rol van de artillerie een zodanige betekenis dat een Nederlandse bijdrage in het toegewezen verdedigingsvak aan de geïntegreerde verdediging niet kan worden gemist.

Teneinde de kwetsbaarheid en inflexibiliteit van de huidige nucleaire artillerie-taak te verminderen, wordt het 8-inch geschut, in het kader van een evenredig aandeel van ons land in de uitvoering van de z.g. Montebello-besluiten, dual capable gesteld door de invoering van z.g. Nederlandse mission teams. De conventionele artillerie zal worden versterkt door de invoering van de MLRS (Multiple Launched Rocket System).

c. SDI

De regering neemt niet deel aan het SDI-onderzoek, maar verzet zich niet tegen eventuele deelneming van Nederlandse bedrijven en onderzoeksinstituten aan dit onderzoek.

Ter zake van defensie tegen kernraketten en militair gebruik van de ruimte dienen in Genève wapenbeheersingsakkoorden te worden gesloten, waarbij tevens het ABM-verdrag en de naleving dienen te worden versterkt.

d. Chemische wapens

Nederland wijst plaatsing van chemische wapens op haar grondgebied en het gebruik van chemische wapens door de Nederlandse strijdkrachten af en bevordert met kracht de afsluiting van een algeheel, wereldwijd en verifieerbaar verbod op productie, opslag en gebruik van chemische wapens.

e. Zuid-Afrika

Elke vorm van rassendiscriminatie en onderdrukking wordt ten scherpste veroordeeld als zijnde in flagrante strijd met de universele mensenrechten. Nederland blijft samen met de overige westelijke partners ijveren voor de beëindiging van het apartheidsbeleid in Zuid-Afrika langs vreedzame weg.

Versterking en uitbreiding van de EG-gedragscode wordt nagestreefd met name op het punt van de inbreng van de zwarte werknemers en vakbonden.

Op het niet naleven van de code zullen nader te bepalen strafmaatregelen worden gesteld.

In het verband van de VN en de EG/EPS wordt een actief beleid gevoerd, mede gericht op het treffen van effectieve sancties. Indien dit niet tot resultaat leidt, zal Nederland zich inzetten om tezamen met een relevante groep andere landen effectieve maatregelen te treffen.

Het beleid t.a.v. het tweede spoor en de steun aan de Frontlijn-staten wordt voortgezet.

f. Midden-Oosten

De regering bevordert met de EPS-partners en in samenwerking met de VS de vrede in het Midden-Oosten. Daarbij is haar uitgangspunt dat zowel Arabische staten als de PLO het bestaansrecht van Israël binnen veilige, erkende en gegarandeerde grenzen dienen te aanvaarden, terwijl anderzijds Israël de bereidheid moet tonen om medewerking te verlenen aan een concrete invulling van de verwerkelijking van legitieme rechten van de Palestijnen.

De betrekkingen van ons land met de PLO kunnen pas worden opgewaarderd als de PLO het doel Israël te vernietigen heeft opgegeven en zich distantieert van terroristische methoden. Nederland zet zich binnen de EPS in voor het onderhouden van volwaardige diplomatieke betrekkingen van alle tot de EG behorende landen met Israël.

g. Suriname

De ontwikkelingssamenwerking met Suriname zal pas worden hervat als en naar de mate waarin concrete stappen worden gezet op weg naar herstel van de democratie en de rechtsstaat en naar eerbiediging van de andere fundamentele mensenrechten.

In de tussentijd zal, waar nodig en mogelijk hulp via particuliere kanalen worden gegeven ten behoeve van noodlijdende groeperingen in Suriname.

Nadat de verhoudingen tussen Nederland en Suriname zullen zijn genormaliseerd zal worden gezien of internationalisatie van onze ontwikkelingsrelatie met Suriname ten voordele strekt van de ontwikkeling van dat land en van onze verhouding met Suriname.

h. Centraal Amerika

Mede in het licht van de uitbreiding van de EG met Spanje en Portugal steunt Nederland intensivering van de contacten met Latijns-Amerika, met name met die landen die ernst maken met het democratiseringsproces.

Nederland ondersteunt de pogingen die de Contadora-groep onderneemt om te komen tot vreedzame en politiek-stabiele relaties tussen de betrokken landen van Centraal Amerika en tot verbetering van de mensenrechten-situatie. In het kader van EG/EPS wordt ruimhartige ontwikkelingshulp in het vooruitzicht gesteld ter stimulering van het Contadora-proces en ter bevordering van de democratie in de regio.

De Nederlandse betrokkenheid bij de situatie in Centraal Amerika komt ook tot uiting in voortgaande humanitaire steun.

i. UNESCO

Wanneer de voorstellen die Nederland in het verleden heeft gedaan ten aanzien van hervormingen binnen de UNESCO niet of onvoldoende worden gerealiseerd, zal Nederland het lidmaatschap van deze organisatie zo spoedig mogelijk heroverwegen.

j. Internationaal terrorisme

De regering bevordert een krachtige bestrijding van het internationale terrorisme in samenwerking met de leden van de EG, NAVO en gelijkgestemde landen. Daartoe wordt de internationale samenwerking van veiligheidsdiensten, politie en justitie verbeterd. Uitleveringsverdragen worden verbeterd en het vervolgingsbeleid wordt geharmoniseerd.

Het kabinet zendt voor medio 1987 een notitie aan de Kamer inzake de grensbewaking, met name ter zake van het personenverkeer. Daarbij zal het aspect van de criminaliteitsbestrijding worden betrokken. Het nieuwe fraudebestendige paspoort wordt per 1 januari 1988 ingevoerd. In

EPS-kader wordt met name door politieke en diplomatieke sancties scherp stelling genomen tegen staten en groeperingen die terrorisme bedrijven, steunen of toelaten.

2. Defensieuitgaven

a. Voor de komende kabinetsperiode zal een jaarlijkse groei van de defensieuitgaven met 2% reëel uitgangspunt zijn.

b. Uit de voor de aanpak van knelpunten in de overheidsperoneelsvoorziening in het kader van de pakketvergelijking beschikbaar komende middelen, zullen voor de knelpunten die de krijgsmacht ter zake ondervindt, extra gelden aan de Defensiebegroting worden toegevoegd.

c. Voor de financiering van de verbetering van de luchtverdediging, zoals weergegeven in het 1 november-besluit uit 1985 zullen in de relevante jaren eveneens extra gelden aan de Defensiebegroting worden toegevoegd.

d. 1°. De centrale organisatie en de niet operationele staven worden door een extern onderzoek op hun efficiency doorgeleefd.

2°. Het ministerie van Defensie zal voor het burgerpersoneel een aandeel leveren aan de afslanking van de rijksoverheid.

3. Ontwikkelingssamenwerking

a. De omvang van de begroting voor ontwikkelingssamenwerking blijft ook in de komende kabinetsperiode 1½% van het herschatte netto nationale inkomen. Ook de financiering van verplichtingen uit voorgaande jaren, waaraan uiteraard voldaan dient te worden, zal uit dit bedrag plaatsvinden. Met ingang van 1 januari 1987 worden geen nieuwe leningen onder het ontwikkelingsplafond via de NIO op de kapitaalmarkt gefinancierd. De toeneming van het ontwikkelingsplafond wordt vanaf dat tijdstip uit begrotingsmiddelen gefinancierd. De ten laste van de ontwikkelingsbegroting komende rentesubsidies worden gestabiliseerd op het niveau van 1986.

b. Nieuwe oneigenlijke toerekeningen aan ontwikkelingssamenwerking zullen niet plaatsvinden.

c. Nederland richt zich op de voorziening in de reële behoeften van de ontwikkelingslanden. Hierbij worden Nederlandse bedrijven ingeschakeld voor zover zij hieraan een adequate bijdrage kunnen leveren.

De Nederlandse ontwikkelingshulp zal zich concentreren op vooral die behoeften van ontwikkelingslanden waarop in ons land bijzondere kennis en capaciteiten aanwezig zijn.

Daartoe dient het bedrijfsleven te worden aangemoedigd zich verder te richten op de reële behoeften van de landen waarmee Nederland een ontwikkelingsrelatie onderhoudt.

Met behoud van ieders verantwoordelijkheid dient een intensieve wisselwerking plaats te vinden tussen overheid en bedrijfsleven.

Concurrentievervalsing bij de levering van kapitaalgoederen aan ontwikkelingslanden wordt door internationaal overleg actief tegengegaan.

Het programma voor ontwikkelingsrelevante exporttransacties geldt in beginsel voor alle investeringen in sector- en programmalanden, met dien verstande dat projecten binnen de prioriteiten van het betrokken ontwikkelingsland moeten vallen.

d. De coördinatie op politiek en ambtelijk niveau zal worden versterkt: er komt een onderraad uit de ministerraad en de Coördinatie Commissie Ontwikkelingssamenwerking zal worden verbeterd (zie bijlage 3).

1. *(Principe) besluiten over privatisering zijn reeds door de ministerraad genomen t.a.v.:*

- Politietechnische dienst (Ju)
- Accountantscontrole (Algemeen)
- Huisdrukkerijen en Staatsdrukkerij en Uitgeverij (Algemeen/BiZa)
- Algemeen verzorgende functies (Algemeen)
- Ingenieursdiensten Rijkswaterstaat (VW)
- IJkwezen (EZ)
- Loodsdienst (VW)
- PTT (commissie-Steenbergen) (VW)
- Organisatie-advieswerk bij het rijk (Algemeen)
- Werktuigkundige en elektrotechnische diensten Rijkswaterstaat (VW)
- Rijksautomobielcentrale (VW)
- Dienst voor de Waarborg (Fi)
- Kadaster (VROM)
- Waterleidingbedrijf Flevoland (VW)
- Herstructurering Computer Centrum Limburg (BiZa)
- Tentoonstellingsnieuwbouw (AZ)
- Postbank (VW)
- Staatsvissershavenbedrijf (VW)

2. *Een onderzoek naar de mogelijkheden van privatisering is gestart t.a.v.:*

- Defensiebedrijven (Def.)
- Centraal Filmbureau Krijgsmacht (Def.)
- Woningverwerving (Def.)
- Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek (Def.)
- Stoomwezen (SoZa)
- Juridische functie departementen (Algemeen/Ju)
- Rijks- en departementale rekencentra (Algemeen/BiZa)
- Interne opleidingen rijksoverheid (Algemeen/BiZa)
- Werving en selectie personeel (BiZa)
- Waarborgfonds Motorverkeer (Fi)
- Staatsloterij (Fi)
- Beheerstaak Domeinen (Fi)
- Vertaalbureau (BuZa)
- Centraal Diergeneeskundig Instituut (LenV)
- Staatsbosbeheer (LenV)
- Rijksluchtvaartschool (VW)
- Luchtverkeersbeveiliging (VW)
- Rijksopleidingen voor Verloskundigen (WVC)
- Podiumkunsten en rijksmusea (WVC)
- Dienst Informatievoorziening RPD (VROM)
- Secretariaten Huurcommissies (VROM)
- Afdeling Bouw RGD (VROM)

3. *Bijzondere afspraken zijn gemaakt over:*

- de nieuwe tripartite structuur van de Arbeidsvoorziening
- de verzelfstandiging van het facilitair bedrijf van de NOS

Regeling van de verantwoordelijkheid voor de academische ziekenhuizen

1. De Academische Ziekenhuizen (AZ) blijven onder de Wet Wetenschappelijk Onderwijs (WWO) ressorteren. Zij zullen echter worden voortgezet in de vorm van juridisch zelfstandige rechtspersonen. Daardoor kunnen ze op een overeenkomstige wijze als de andere algemene ziekenhuizen worden geïntegreerd binnen de planning en financiering van de landelijke gezondheidszorg.

Daartoe zullen de WWO, de Wet Ziekenhuis Voorzieningen (WZV) en de Wet Voorzieningen Gezondheidszorg (WVG) ten aanzien van een enkel artikel worden aangepast.

2. O&W draagt bij in de kosten van de exploitatie van een AZ indien per universiteit aantoonbaar een goede afstemming heeft plaatsgevonden tussen universiteit en AZ. Daartoe dienen per universiteit tussen universiteit en AZ meerjarige afspraken over wederzijdse inzet van middelen (personeel en materieel) te worden gemaakt.

Om deze onderlinge afstemming te bevorderen en de bemoeienis met de AZ vanuit Den Haag te decentraliseren, wordt tevens in de WWO per universiteit en academisch ziekenhuis een gemeenschappelijke bestuursraad verplicht gesteld. Die bestuursraad is samengesteld uit tenminste 1 persoon namens beiden en een door de kroon benoemde voorzitter.

De bestuursraad ziet er op toe dat de in dit punt bedoelde afspraken tot stand komen of stelt deze bij gebrek aan overeenstemming zelf vast. Zij toetst de begroting van de universiteit en het ziekenhuis hieraan en zij heeft het recht deze met elkaar in overeenstemming te brengen.

De minister van O&W communiceert inzake de medische faculteit en het ziekenhuis met de bestuursraad.

Ter zake van de in de WWO genoemde organen die tot taak hebben de begroting vast te stellen wordt in de desbetreffende artikelen opgenomen dat dit gebeurt met de uitdrukkelijke inachtneming van de belangen van academisch ziekenhuis, respectievelijk medische faculteit.

3. De planning van de ontwikkelingsgeneeskunde geschiedt door de ministers van O&W en WVC gezamenlijk, na advisering door de Gezondheidsraad en gehoord de academische ziekenhuizen en ziektekostenverzekeraars. De kosten van de erkende ontwikkelingsgeneeskunde zullen worden gedekt door een afzonderlijke opslag op de tarieven van de instelling. Voor deze kosten dient in het FOG/M expliciet ruimte gereserveerd te worden. De planning van art. 18 WZV-voorzieningen in Academische Ziekenhuizen geschiedt overeenkomstig de procedure voorzien in art. 18 WZV, zij het dat in dit geval het College van Ziekenhuisvoorzieningen aan beide betrokken bewindslieden, van WVC en van O&W, advies uitbrengt, waarna in onderlinge afstemming een planbeslissing door de centrale overheid wordt genomen.

Ter voorbereiding van beide bedoelde besluiten door bewindslieden stellen O&W en WVC een gemeenschappelijke stuurgroep in onder wisselend voorzitterschap.

4. De integratie van de AZ binnen de volksgezondheidsplanning wordt tevens bevorderd door artikel 3 WZV te wijzigen. Dit artikel wordt tevens van toepassing verklaard op de AZ, zodat de AZ gaan vallen onder de werking van de richtlijnen van de provinciale/regionale planvorming. Daarbij zal in de WZV worden geregeld dat planbeslissingen van de rijksoverheid met betrekking tot de taakverdeling wat betreft artikel 18 WZV, ontwikkelingsgeneeskunde, onderzoek en onderwijs, zullen worden verwerkt in de richtlijnen voor de provinciale/regionale planvorming. Op dit aspect zal ook de WWO worden aangepast.

5. Ten aanzien van de financiering van de AZ zullen geen andere wijzigingen of verschuivingen tussen premiesector en rijksbijdrage plaatsvinden dan de navolgende wijzigingen:

- een per AZ budgettair neutrale omsleuteling van investeringen (bouw en dure apparatuur) van à fonds perdu financiering naar dekking d.m.v. leningen en verwerking van rente en afschrijving in de tarieven (m.i.v. 1-1-1987); hierbij sluit aan de introductie van een systeem van financiering middels leningen op de kapitaalmarkt met verwerking van rente/afschrijving in de tarieven;
- de doorberekening van de kosten van medische vervolgoopleidingen aan de betrokken arts-assistenten en huisartsen in opleiding, waarna deze doorberekende kosten een element zullen vormen bij de berekening van de norm-inkomens, en uiteindelijk van de tarieven;
- doorwerking van de kosten van door WVC erkende ontwikkelingsgeneeskunde in de tarieven.

6. Jaarlijks wordt in de ministerraad bij de behandeling van het Financieel Overzicht Gezondheidszorg en Maatschappelijke Dienstverlening (FOG/M) en het Algemeen Financieel Schema het aandeel van de investeringen in academische ziekenhuizen, als onderdeel van de totale beschikbare ruimte, vastgesteld; de kosten hiervan worden via een vaste verdeelsleutel van 75–25 in de tarieven, respectievelijk de bijdrage van de overheid t.b.v. de exploitatie van de academische ziekenhuizen verwerkt. De voorbereiding van concrete bouwbeslissingen en de bewaking van de uitvoering blijft onder O&W ressorteren.

1. *Taak*: bereidt de besluitvorming door de ministerraad voor over:
 - a. de hoofdlijnen van het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid.
 - b. het financiële en monetaire beleid t.a.v. ontwikkelingslanden, incl. de schuldenproblematiek.
 - c. de hoofdlijnen van het handelspolitieke beleid en het grondstoffenbeleid t.a.v. ontwikkelingslanden.
 - d. het voedselvoorzieningsvraagstuk van ontwikkelingslanden, incl. de gevolgen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid van de EG voor ontwikkelingslanden.
 - e. de hoofdlijnen van het hulpverleningsbeleid aan de Nederlandse Antillen en Aruba.
2. De raad zal werken op de grondslag van de bestaande verdeling van bevoegdheden en de taken van de overige onderraden.
3. Samenstelling:

de minister-president, voorzitter en de ministers van Buitenlandse Zaken, van Financiën, van Economische Zaken, van Landbouw en Visserij, de minister voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken en de *minister voor Ontwikkelingssamenwerking als coördinerend bewindspersoon* (P.M. staatssecretarissen), alsmede de ambtelijke adviseurs van genoemde ministers.
4. a. Ambtelijk voorportaal: Coördinatie Commissie voor Ontwikkelingssamenwerking. Deze zal bestaan uit vertegenwoordigers van de ministeries van Algemene Zaken, van Buitenlandse Zaken, van Financiën, van Economische Zaken, van Landbouw en Visserij, voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken en van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking. De Directeur-Generaal Internationale Samenwerking is voorzitter.

b. De voorzitter van de Coördinatie Commissie Ontwikkelingssamenwerking pleegt overleg met voorzitters van andere interdepartementale coördinatiecommissies met een voorportaalfunctie voor andere onderraden, c.q. de ministerraad over de agendering. Bij verschil van inzicht beslist de ministerraad. De Coördinatie Commissie Ontwikkelingssamenwerking adviseert in elk geval over nota's bestemd voor de Staten-Generaal, instructies voor internationale conferenties over vraagstukken van ontwikkelingssamenwerking en de onderlinge afstemming van relevante onderdelen van de Rijksbegroting en Memories van Toelichting.

1. Inleiding

In deze notitie wordt verslag gedaan van een aantal exercities ten behoeve van het financieel-economische beleid op middellange termijn. Als vertrekpunt wordt de in het Centraal Economisch Plan 1986 opgenomen basisprojectie voor de periode 1987–1990 gekozen. In Paragraaf 2 wordt aangegeven op welke onderdelen deze basisprojectie is geactualiseerd. Paragraaf 3 bevat een beschrijving van de beleidsmaatregelen en enkele overige uitgangspunten; deze zijn voor rekening van de informateur. In Paragraaf 4 worden de resultaten vermeld en summier toegelicht. In Paragraaf 5 worden enkele varianten gepresenteerd terwijl in de laatste paragraaf de «1987-problematiek» met betrekking tot energieprijzen en aardgasbaten aan de orde komt.

2. Actualisering basisprojectie

De basisprojectie in het CEP 1986 behoeft op een aantal punten enige bijstelling. Deze betreffen:

- De overschotten in de sociale fondsen per ultimo 1986. Deze zijn hoger dan verwacht, deels door incidenteel hogere premieopbrengsten in 1985, deels door het verdere uitstel van de invoering van de stelselherziening. In totaal gaat het om een overschot dat f 1 mld. hoger is dan waarmee in het CEP-1986 rekening is gehouden.

- Wijzigingen in de uitvoering van de stelselherziening plus enige kleinere bijstellingen. Ten opzichte van de oorspronkelijke CEP-1986 raming bedragen de extra uitgaven die hiermee gemoeid zijn in 1990 naar verwachting f 950 mln. De extra kosten voor de overheid bedragen in 1990 ca f 250 mln.

- De werkloosheid in 1986 die naar verwachting 15 000 personen lager uitkomt dan geraamd in het CEP-1986. Dit leidt tot een navenante bijstelling van de raming voor 1990: deze komt dan uit op 660 000 personen. Het is nog onduidelijk in hoeverre deze extra daling toe te schrijven is aan registratie-effecten dan wel aan een minder snel stijgend arbeidsaanbod. Het hoeft in dit licht geen betoog dat de werkloosheidsraming voor 1990 met grote onzekerheden is omgeven. Gelet op de statistische problematiek bij de werkloosheidsregistratie geldt de kans op een afwijking met name in neerwaartse richting.

- De loonstijging in 1985 en 1986. Op grond van nieuwe informatie zijn de lonen in 1985 in opwaartse richting aangepast. Voor 1986 geldt een neerwaartse correctie. Deze bijstellingen liggen alle in de sfeer van de incidentele looncomponent.

- De loonstijging in de jaren 1987–1990. Gelet op de statistische problematiek bij de werkloosheidsregistratie lijkt het thans aannemelijk dat van de geregistreeerde werkloosheid een geringere neerwaartse druk op de lonen uitgaat dan is verdisconteerd in de basisprojectie gepresenteerd in het Centraal Economisch Plan 1986. Ter bepaling van de gedachten wordt thans uitgegaan van een kontraktloonstijging in de basisprojectie van 1% per jaar. Zo'n uitkomst ligt in het verlengde van de meest recente ramingen voor 1987.

Niet in de actualisering van de basisprojectie is betrokken de recente olieprijsdaling voorzover deze groter is dan verondersteld werd in het CEP-1986. Vooralsnog wordt er vanuit gegaan dat deze extra daling slechts tijdelijk is en dat vóór 1990 het in het CEP-1986 geraamde olieprijspad weer bereikt wordt.

Voor de aardgasbaten impliceert dit dat deze tijdelijk lager zijn dan geraamd in het CEP-1986 doch dat de raming voor 1990 onverlet kan

blijven. Een niet onbelangrijk neveneffect van de, tijdelijk, lagere energieprijzen is een extra koopkrachtwinst in 1987 met daartegenover een compenserend koopkrachtverlies na 1987 als de olieprijs weer zouden aantrekken. In Paragraaf 6 wordt nader op deze problematiek en de samenhang met de voorlopige raming voor 1987 ingegaan.

3. Overige (beleids)veronderstellingen

I. Budgettaire maatregelen

Met betrekking tot het overheidsbudget en het budget van de sociale fondsen wordt op verzoek van de informateur van de onderstaande beleidsveronderstellingen uitgegaan. In dit pakket zijn de maatregelen die voor 1987 zijn aangekondigd in de zogenaamde «aardgasbrief» van 8 april jl. verwerkt.

Tabel 1. Overzicht budgettaire maatregelen

	Mld. gld.; niveauverschillen in 1990
1. Ombuigingen	
a. Rijksbegroting in enge zin	6,65
b. Sociale zekerheid	1,8
c. Arbeidsvoorwaarden collectieve sector	2,3
d. Volksgezondheid	1,2
Totaal	11,95
2. Fraudebestrijding	2
3. Inkomstenverhogingen	
a. B.T.W.	2
b. Vermogens- en voorraadaftrek	1,8
c. Verkoop staatsdeelnemingen en/of extra aardgasinzet	0,75
Totaal	4,55
4. Additionele uitgaven	1,2
5. Saldo budgettaire maatregelen (1 + 2 + 3 - 4)	17,3

Bij de ombuigingen op de Rijksbegroting in enge zin speelt vermindering van het personeelsvolume een vrij belangrijke rol. Tezamen met de vermindering van de volumegroei in de volksgezondheid en de additionele uitgaven treedt door deze budgettaire maatregelen per saldo een direct werkgelegenheidsverlies in de totale collectieve sector op van 37 000 arbeidsjaren. De ombuigingen bij de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector zijn ten dele aangebracht bij het werkgeversdeel van de ABP-pensioenpremie. De ombuiging bij het collectief gefinancierde deel van de volksgezondheid bestaat voor de helft uit een verminderde volumegroei en voor de andere helft uit een financieringsverschuiving (privatisering). De opbrengst van de fraudebestrijding komt voor 2/3 deel in het financieringstekort van de overheid tot uiting.

II. De scholings- en werkgelegenheidsmaatregelen

De volgende specifieke maatregelen gericht op het bevorderen van de werkgelegenheid zijn op verzoek van de informateur verondersteld:

– Bovenop de groei van het aantal deeltijdbanen die reeds in de basisprojectie (290 000 over de periode 1987–1990) verwerkt is, worden 50 000 extra deeltijdbanen gecreëerd, voornamelijk bij de overheid en de kwartaire bedrijfssector. Aangenomen is dat 25 000 bestaande full-time banen worden gesplitst, zodat 25 000 personen extra hierdoor aan de slag kunnen. Verondersteld is dat deze voor 2/3 deel uit de geregistreerde werkloosheid afkomstig zijn.

- Jeugdwerkplannen; in aanvulling op de jeugdwerkplannen in het bedrijfsleven komt er een jeugdwerkgarantieplan van de overheid. In totaal zullen hierdoor ca. 50 000 jongeren extra in een leer/werk-situatie geplaatst worden. Het netto budgettaire beslag hiervan voor de overheid bedraagt naar een ruwe raming van de CEC ca. f 50 mln.;
 - Ca 40 000 langdurig werklozen worden via loonkostensubsidies aan werk geholpen. Voor de overheid betekent dit tesamen met de netto kosten van het jeugdwerkgarantieplan een extra budgettair beslag van f 250 mln. Deze kosten zijn begrepen onder de in I.4 opgenomen additionele uitgaven;
 - Tenslotte is er een bijscholingsplan voor oudere werklozen met een maximaal bereik van 40 000 personen. Voorshands is verondersteld dat de begeleidingskosten binnen bestaande budgetten kunnen worden opgevangen.
- De scholings- en werkgelegenheidsmaatregelen worden «buitenslijns» in de berekeningen opgenomen. Ten aanzien van verdringing wordt de wellicht optimistische veronderstelling gehanteerd dat hiervan alleen sprake is bij het werkgelegenheidsprogramma voor langdurig werklozen, en wel voor 50%.

III. Arbeidsvoorwaarden

Op het gebied van de arbeidsvoorwaarden zijn op verzoek van de informateur de volgende aanvullende veronderstellingen gemaakt:

- $\frac{3}{4}$ % ADV per jaar, met looninlevering. Deze ADV komt, zo wordt verondersteld, decentraal en op niet-generieke wijze tot stand. Door extra stijging van de arbeidsproductiviteit per uur bedraagt de looninlevering $\frac{2}{3}$ van het ADV-percentage;
- o.a. in verband met mogelijke neerwaartse loonstarheid zullen er geen neerwaartse effecten van de hiervoor behandelde budgettaire maatregelen op de contractlonen optreden.

4. Resultaten

In kolom 1 van tabel 2 staan de resultaten van het actualiseren op hoofdpunten van de basisprojectie. Door de overschotten in 1986 bij de sociale fondsen kunnen de premies in 1987 omlaag, althans wanneer wordt uitgegaan van de veronderstelling, dat de fondsen ultimo 1987 hun normvermogen hebben bereikt. De hogere koopkracht leidt tot meer consumptie en een enigszins hogere productie. Gemiddeld over de periode 1987–1990 zijn de bijstellingen ten opzichte van de oorspronkelijke basisprojectie zeer gering. Het financieringstekort van het Rijk in 1990, excl. vervroegde aflossingen en incl. debudgetteringingen, blijft als saldo van de hogere kosten van de wijzigingen in de stelselherziening en wat hogere belastingopbrengsten gelijk aan de raming van 8,5% in de oorspronkelijke basisprojectie.

De macro-economische effecten van 0,75% p.j. niet-generieke ADV met looninlevering staan vermeld in kolom 2. Verondersteld is, dat in de collectieve sector een herbezetting van 75% wordt nagestreefd. De effecten zijn het grootst bij de loonsom per werknemer en de werkgelegenheid. De veronderstelde looninlevering impliceert een contractloonstijging die 0,5% per jaar lager is dan in de basisprojectie. De werkgelegenheid komt in 1990 hoger uit: 31 000 personen in de marktsector en 24 000 personen in de collectieve sector. De werkloosheid neemt af met 50 000 personen. Door de uitbreiding van de werkgelegenheid en door de lagere premie- en belastingdruk neemt het beschikbare loon- en uitkeringsinkomen niet veel af ten opzichte van de basisprojectie zodat ook het effect op het particuliere consumptievolume (gecumuleerd –0,3% in 1990) bescheiden blijft. Het produktieverlies is eveneens gering (–0,2% in de marktsector in 1990), ook al omdat vanwege het niet-generieke karakter van de ADV slechts beperkte capaciteitsverliezen (–0,4% in 1990) worden verwacht.

Het financieringstekort van het Rijk tenslotte blijft, onder de gemaakte veronderstelling van 75% herbezetting in de collectieve sector, per saldo ongewijzigd.

De gevolgen van de budgettaire maatregelen (inclusief deeltijd) zijn samengevat in kolom 3 van de tabel. De bezuinigingsmaatregelen hebben negatieve effecten op de binnenlandse afzet van goederen en diensten. De export daarentegen neemt door een lichte verbetering van de concurrentiepositie toe. Deze vormt echter onvoldoende tegenwicht zodat per saldo het produktievolume 0,2% per jaar minder groeit dan in de basisprojectie. De werkgelegenheid bij overheid en bedrijven neemt daardoor ten opzichte van de basisprojectie in 1990 met 55 000 arbeidsjaren af. Door meer deeltijdbanen en door enige ontmoedigingseffecten neemt de werkloosheid evenwel met een geringer aantal toe: in 1990 met ruim 30 000 personen ten opzichte van de basisprojectie.

Het financieringstekort van het Rijk komt fors lager uit; in 1990 bedraagt de vermindering ten opzichte van de basisprojectie 3 à 3,5% NNI. De belasting- en premiedruk komt daarentegen als gevolg van de inkomstenverhogende maatregelen hoger uit: 0,7% in 1990.

Tabel 2. Geactualiseerde basisprojectie en een projectie inclusief beleid

	Geactualiseerde basisprojectie	Effecten ADV, 0,75% p.j. niet-generiek	Effecten budgettaire maatregelen (incl. deeltijd)	Projectie incl. ADV, beleids-pakket en specifieke maatregelen (scholing, fraude)
	(1)	(2)	(3)	(4)
Gemiddelde mutaties per jaar in %				
Loonsom per werknemer in bedrijven	2,1	-0,5	-0,2	1,4
Kontraktloon	1,0	-0,5	0	0,5
Prijs particuliere consumptie	-0,1	0	0	-0,1
Volume particuliere consumptie	2,6	-0,1	-0,7	1,8
Volume bedrijfsinvesteringen (excl. woningen)	4	0	-0,4	3,6
Volume goederenuitvoer (excl. energie)	5,8	0	0,1	5,9
Volume productie bedrijven	2,7	0	-0,2	2,5
Reëel nationaal inkomen	2,3	0	-0,3	2,0
	niveaus 1986	niveaus 1990	mutaties 1990	niveaus 1990
Geregistreerde werkloosheid (x 1000 pers.)	710	660	-50	500
Werkgelegenheid (x 1000 arbeidsjaren)	4580	4710	55	4740
Financieringstekort van het Rijk ^{a, b, d}	7,3	8,5	0	5 à 5,5
Belastingdruk (excl. gas) ^{a, b}	26,9	27,4	-0,1	28,5
Premiedruk ^a	22,3	22,8	-0,4	21,9
Gasbaten Binnenland ^{a, b}	3	1,7	0	1,8
Totale collectieve druk	52,2	51,9		52,2
Arbeidsinkomensquote ^c	82	82	-0,1	82

^a In procenten van het nationaal inkomen.

^b Kasbasis.

^c Excl. aardgas e.d.

^d Incl. debudgettering, excl. vervroegde aflossingen op woningwetleningen.

Kolom 4 wordt verkregen door optelling van de kolommen 1 t/m 3 en de toevoeging van de effecten op werkloosheid en werkgelegenheid van de specifieke scholings- en werkgelegenheidsmaatregelen en de fraudebestrijding en geeft dus het beeld inclusief de in Paragraaf 2 besproken (beleids)veronderstellingen.

De specifieke scholings- en werkgelegenheidsmaatregelen zouden bij volledige invoering in 1990 tot een werkloosheidsvermindering van 110 000 kunnen leiden en tot een werkgelegenheidsverruiming van 20 000. Voorts is aangenomen dat fraudebestrijding, via terugdringing van zwart werk ten gunste van officieel geregistreerde werkgelegenheid, tot een reductie van de geregistreerde werkloosheid leidt. Dit effect is vooralsnog gesteld op enkele tienduizenden personen. De geregistreerde werkloosheid komt, inclusief de effecten van fraudebestrijding, uit op een niveau van rond de 500 000 personen; een cijfer dat, zoals reeds vermeld, met grote onzekerheden, m.n. in neerwaartse richting, is omgeven. Het financieringstekort van het Rijk neemt ten opzichte van de geactualiseerde basisprojectie af met 3 à 3,5% en komt dan in 1990 uit op 5 à 5,5% van het nationaal inkomen. Ten opzichte van 1986 impliceert dit een daling met 2%. De collectieve druk, die in 1986 ruim 52% van het nationaal inkomen bedraagt, komt onder de gemaakte veronderstellingen in 1990 eveneens uit op dat niveau. Ten opzichte van de geactualiseerde basisprojectie loopt de druk enigszins op (met 0,3% NNI). Ruwweg f 3,5 mld van het ombuigingspakket wordt gerealiseerd in de sfeer van de sociale verzekeringen; de rest slaat neer op de Rijksbegroting. De lagere uitgaven van de sociale zekerheid leiden tot een verlaging van de premiedruk, met 0,9% NNI ten opzichte van de basisprojectie. De belastingdruk, exclusief gas, komt daarentegen in 1990 ruim 1% hoger uit dan in de basisprojectie.

Ten slotte het *koopkrachtoverzicht*. In tabel 3 staan voor de standaard-inkomensgroepen de gemiddelde koopkrachtmutaties over de periode 1987–1990 vermeld, zowel voor de geactualiseerde basisprojectie als voor de projectie inclusief beleid.

Tabel 3. Koopkrachtoverzicht 1987–1990^a

	Geactualiseerde basisprojectie	Projectie incl. beleid
Gemiddelde mutaties per jaar in %		
Minima ^b	0,5	0
Modale werknemers bedrijven	0,5	0,5
Modale ambtenaar	0,5	0 à 0,5
2 x modaal bedrijven	0,5 à 1	0,5

^a Exclusief incidenteel en effecten van het beleid met betrekking tot de pakketvergelijking.

^b Exclusief koopkrachttoeslag echte minima.

Bij de berekening van de koopkrachtmutaties is geen rekening gehouden met een eventuele implementatie van de voorstellen van de commissie-Oort.

5. Enkele varianten

5.1. Effecten van een 1% hogere wereldhandel per jaar gedurende de periode 1987–1990

De belangrijkste effecten van een 1% hogere wereldhandel per jaar gedurende de periode 1987–1990, waarbij de overige externe uitgangspunten zoals buitenlandse prijzen en rente onveranderd blijven¹, staan vermeld in tabel 4. De vergroting van het uitvoervolume leidt via een hogere productie en werkgelegenheid tot meer inkomen en hogere

¹ Voor een meer omvattende variant waarin ook buitenlandse prijzen en rentes worden aangepast zij verwezen naar het CEP-86, par. 5.7. In die paragraaf worden de gevolgen van een lagere groei in het buitenland voor de Nederlandse economie beschreven.

binnenlandse bestedingen. Uiteindelijk komt de productie na 4 jaar 1,4% hoger uit en neemt de werkgelegenheid in bedrijven met 30 000 arbeidsplaatsen toe. De werkloosheid is dan in 1990 26 000 personen lager dan in de basisprojectie.

Tabel 4. Effecten van 1% hogere wereldhandel (excl. energie) per jaar gedurende de periode 1987–1990

		Gecumuleerd verschil ten opzichte van basisprojectie in 1990
Loonsom per werknemer bedrijven	(%)	1,0
Prijs particuliere consumptie	(%)	0,4
Volume particuliere consumptie	(%)	0,9
Volume bedrijfsinvesteringen (excl. woningen)	(%)	4,3
Volume goederenuitvoer (excl. energie)	(%)	3,6
Volume productie bedrijven	(%)	1,4
Reëel nationaal inkomen	(%)	1,6
Geregistreerde werkloosheid	(1000 pers.)	–26
Werkgelegenheid bedrijven	(1000 arbeids-jaren)	29
Financieringstekort Rijk	(% NNI)	–0,5
Belastingdruk	(% NNI)	0,1
Premiedruk	(% NNI)	–0,3
Arbeidsinkomensquote	(% NNI)	–0,2

Het financieringstekort kan als gevolg van hogere inkomsten en lagere (werkloosheids)uitgaven van het Rijk verder afnemen met in totaal 0,5% NNI. Ook de collectieve druk komt wat lager uit: 0,25% NNI in 1990.

5.2. Verlaging loon- en inkomstenbelasting met f 1 mld

De belangrijkste effecten van een verlaging van de loon- en inkomstenbelasting met f 1 mld zijn vermeld in onderstaande tabel. De werkgelegenheidswinst is gering en in hoofdzaak te danken aan de wat hogere productiegroei. Daarbij moet overigens aangetekend worden dat niet expliciet rekening wordt gehouden met de positieve effecten van een lagere marginale druk op micro-niveau. De koopkrachteffecten zijn betrekkelijk gunstig; de gekozen vormgeving (via een verhoging van de belastingvrije voet) impliceert dat de procentuele koopkrachtverbetering van de onderscheiden standaard inkomensgroepen ongeveer even groot is.

Tabel 5. Effecten van een verlaging van de loon- en inkomstenbelasting met f 1 mld.

		Gecumuleerd verschil ten opzichte van basisprojectie na 4 jaar
Loonsom per werknemer bedrijven	(%)	0
Prijs particuliere consumptie	(%)	0
Volume particuliere consumptie	(%)	0,3
Volume bedrijfsinvesteringen (excl. woningen)	(%)	0,2
Volume goederenuitvoer (excl. energie)	(%)	0
Volume productie bedrijven	(%)	0,1
Reëel nationaal inkomen	(%)	0,1
Geregistreerde werkloosheid	(1000 pers.)	–3
Werkgelegenheid	(1000 arbeids-jaren)	3
Financieringstekort Rijk	(% NNI)	+0,2
Belastingdruk	(% NNI)	–0,2
Premiedruk	(% NNI)	0
Arbeidsinkomensquote	(% NNI)	0
<i>Koopkracht^a</i>		
– Minima	(%)	0,3
– Modale werknemers bedrijven	(%)	0,4
– Modale ambtenaar	(%)	0,4

^a Totale koopkrachtverbetering na 4 jaar.

5.3. Effecten van 1% extra ADV per jaar, 4 jaar achtereen, alleen in de collectieve sector

In onderstaande tabel (tabel 6) zijn enkele effecten van 1% extra ADV per jaar in de collectieve sector gedurende de periode 1987–1990 samengevat. Daarbij zijn ten aanzien van de mate van herbezetting en de mate van looninlevering verschillende modaliteiten doorgerekend.

In tabel 6 zijn de netto budgettaire lasten voor de collectieve sector vermeld. Bij benadering en op tentatieve wijze kunnen deze, onder een aantal vereenvoudigende veronderstellingen², worden opgesplitst in het netto budgettaire beslag voor het Rijk en dat voor de sociale fondsen. Uit deze opsplitsing blijkt dat de netto lasten voor het Rijk van 1% ADV, 4 jaar achtereen, variëren van ruim f 100 mln. in de eerste variant tot ruim f 700 mln. in de derde variant. Voorts blijkt hieruit dat de sociale fondsen baat hebben bij extra ADV in de collectieve sector.

Tabel 6. Extra ADV in de collectieve sector, 1% per jaar over de periode 1987–1990

Effecten in 1990	1% ADV p.j. 50% herbezetting 50% looninlevering	1% ADV p.j. 70% herbezetting 50% looninlevering	1% ADV p.j. 50% herbezetting 0% looninlevering
Werkgelegenheid (x 1000 arb. jr.)	25	35	25
— w.v. overheid	15	20	15
trendvolgers	10	15	10
Werkloosheid (x 1000 pers.)	–20	–30	–20
	mld. gld.		
Netto budgettaire lasten	0	0,2	0,5
— w.v. Rijk	0,1	0,4	0,7
Sociale Fondsen	–0,1	–0,2	–0,2

Benadrukt zij het partiële en zeer globale karakter van bovenstaande berekeningen; zo is bijvoorbeeld geen rekening gehouden met de doorwerking van de lagere werkloosheid op de loonvoet (in de marktsector en de collectieve sector). Evenmin zijn de bestedingseffecten van de per saldo hogere overheidsuitgaven in de berekening betrokken.

5.4. Aanwending opbrengsten fraudebestrijding ad f 1 mld. ten behoeve van premie- en belastingverlaging

Verondersteld wordt de volgende verdeling van de opbrengsten fraudebestrijding ter grootte van f 1 mld.:

— sociale verzekeringen	f	330 mln.
— bijstand en RWW	f	170 mln.
— fiscale sfeer	f	500 mln.

De opbrengst wordt aangewend voor een verlaging van:

— premies sociale verzekeringen	f	330 mln.
— w.v. werkgeverspremies	f	165 mln.
werknemerspremies	f	165 mln.
— LB/IB via verhoging van de belastingvrije voet	f	770 mln.
Totaal	f	1000 mln.

De aanwending van de fraude-opbrengsten ten behoeve van een verlaging van de premie- en belastingdruk heeft, omdat het neerkomt op een verschuiving van «zwart» naar «wit» inkomen, geen of slechts geringe positieve binnenlandse bestedingseffecten. Uit hoofde hiervan kunnen dus, anders dan de in paragraaf 5.2 besproken variant, nauwelijks extra

² Een belangrijke veronderstelling is dat alle met ADV verbonden kosten slaan ofwel bij het Rijk, ofwel bij de Sociale Fondsen. Van terugsluizing tussen beide wordt niet uitgegaan.

groei-impulsen voor de binnenlandse bestedingen en zo voor het binnenlandse produktievolume verwacht worden.

Fraudebestrijding zal doorgaans gepaard gaan met een terugdringing van het zwarte circuit. Als gevolg hiervan kan de, door het CBS gemeten, werkgelegenheid hoger en de geregistreeerde werkloosheid lager uitkomen. Voorzover het gemeten nationaal inkomen eveneens opwaarts kan worden bijgesteld³ daalt, in deze variant, de (macro) collectieve druk en het relatieve financieringstekort, zij het in geringe mate. Belangrijker is echter dat de vergroting van de grondslag in deze variant leidt tot een lagere *microdruk*, zowel in de premie- als in de belastingseer. Dit betekent dat de wig tussen bruto loonkosten en netto loon wordt verkleind. Hiervan mogen gunstige gevolgen voor het niveau van de economische bedrijvigheid worden verwacht, o.a. via wat lagere loonkosten en door vergroting van de inspanningsbereidheid van individuen. Vooralsnog echter zijn deze laatste effecten moeilijk of niet kwantificeerbaar.

Tenslotte zijn er als gevolg van de lagere premie- en belastingdruk positieve koopkrachteffecten voor alle inkomensgroepen. Deze kunnen ruwweg becijferd worden op:

	Gecumuleerde koopkrachtmutatie van f 1 mld. lastenverlichting in de premie- en de belastingseer
minima	0,3
modaal	0,4
modale ambtenaar	0,4

Bovenstaande cijfers bevatten niet de negatieve koopkrachteffecten van de fraudebestrijding zelf.

6. Het jaar 1987

De meest recente macro-economische verkenning voor 1987 past wat de externe uitgangspunten betreft niet geheel in de hiervoor gepresenteerde middellange-termijnprojectie. De belangrijkste afwijking betreft de prijs van ruwe olie. Voor de middellange termijn wordt gerekend met een niveau van 17,5 dollar (fob) in 1986, geleidelijk oplopend tot 25 dollar in 1990. De huidige situatie op de oliemarkt maakt het echter minder waarschijnlijk dat een gemiddelde invoerprijs van 17,5 dollar wordt gerealiseerd en dat reeds in 1987 een prijsherstel optreedt. Voor beide jaren is daarom met een prijs van 15,5 dollar gerekend. Gezien het instabiele karakter van de oliemarkt bij dat prijsniveau⁴ blijft een prijsniveau in 1990 van 25 dollar zeer wel verdedigbaar.

Het beeld voor 1987 wordt derhalve vertekend door een eenmalig laag prijsniveau van ruwe olie. In de jaren daarna treedt door een snellere stijging dan in de middellangetermijnprojectie een correctie op. De gevolgen hiervan spitsen zich toe op het financieringstekort en de koopkracht.

De aardgasbaten komen door deze bijstelling van de olieprijs – en enkele andere minder belangrijke aanpassingen – ca. f 1,9 mld. lager uit dan in het middellange termijn beeld: f 9 mld. in plaats van f 10,9 mld. Ook in 1988 zal het niveau nog iets lager uitkomen, maar in de laatste twee jaar van de kabinetsperiode volgt dan een herstel naar ca. f 10,8 mld., conform de middellange termijn. Hierdoor is in 1987 sprake van een additionele financiële problematiek. Met inbegrip van het ombuigingspakket van f 9,3 mld., dat is aangekondigd in de «aardgasbrief» van 8 april is sprake van een stijging van het tekort van 1986 op 1987 met ruim 1%-punt (excl. effect vervroegde aflossingen woningwetleningen).

De pendant van de additionele financiële problematiek is te vinden bij de koopkrachtontwikkeling. Door de lagere prijs van olie kan volgens de geldende systematiek de aardgasprijs voor kleinverbruikers 1 januari

³ De mate waarin is onzeker omdat de meting van het nationaal inkomen door het CBS in principe ook het zwart verdiende inkomen omvat.

⁴ Zie bijlage 2 bij de CEC-nota van 6 juni.

1987 nog eens met 17 cent (incl. BTW) omlaag. De prijsindex van de consumptie van werknemersgezinnen kan mede hierdoor in 1987 met 1,5% dalen. Deze prijsdaling is naast de veronderstelde premiedaling de belangrijkste oorzaak van de geraamde koopkrachtverbetering in 1987. Overigens dient te worden bedacht dat de CBS-methodiek voor de berekening van de kosten van levensonderhoud in deze specifieke situatie een vertekening geeft. De aandelen van de diverse goederen en diensten zijn wat het volume betreft gebaseerd op de verhoudingen in 1980. Sindsdien is het gasverbruik verminderd. Bij een omvangrijke prijsdaling als geprojecteerd voor 1987 betekent dat een te groot negatief effect op de index (0,25%).

De koopkrachtontwikkeling voor 1987 zou al met al gunstiger uitkomen dan in de middellange-termijncijfers besloten ligt. In de jaren daarna is – gegeven het veronderstelde energieprijsverloop – dan een tegengestelde beweging waarschijnlijk.

Uit de ontwikkeling van de koopkracht en het financieringstekort in 1987 in relatie tot de middellange termijn ontwikkeling dringt zich de vraag op in hoeverre een gelijkmatiger verloop van deze grootheden te realiseren valt.

Daartoe zijn de volgende mogelijkheden denkbaar:

- een beperking van de verlaging van de kleinverbruikersprijs van aardgas per 1 januari 1987 onder gelijktijdige optrekking van de accijns op minerale oliën;
- terugtrekking van de rijksbijdrage ad f 1,8 mld. in het ziekenfonds met een evenredige premieverhoging en tegelijkertijd een beperkte verschuiving in de WW-premie ten gunste van de werkgevers.

Beide varianten leiden tot een lager tekort en een geringere stijging van de koopkracht in 1987. Vanzelfsprekend zijn ook andere maatregelen denkbaar. Om de koopkracht in latere jaren, bij het veronderstelde energieprijsverloop, op peil te houden is dan een compenserende belastingverlaging noodzakelijk.

Ten slotte zij nog opgemerkt dat de voor 1987 geraamde koopkrachtverbetering ook het gevolg is van het feit, dat in 1987 een zodanige premiestelling in de sociale fondsen wordt verondersteld, dat ultimo dat jaar de normvermogens zijn bereikt. Dit leidt met name bij de WW en de WAO tot belangrijke premiedalingen. Het is uiteraard mogelijk de overschotten, die in 1986 worden opgebouwd, geleidelijk weg te werken om het risico van premiestijgingen na 1987 zoveel mogelijk te beperken. De koopkrachtontwikkeling wordt in de tijd gezien daardoor gelijkmatiger.

BIJLAGE Aantallen werklozen en uitkeringstrekkers

De bijgaande tabel geeft enige informatie over de aantallen werklozen en uitkeringstrekkers in de maanden maart–mei 1985 naar geslacht en leeftijdsklasse.

Kolom 1 geeft de aantallen personen die volgens de AKT 85 voldoen aan alle criteria voor werkloosheid (definitie van 1981); kolom 2 geeft de aantallen personen die én aan deze criteria voldoen én bij een GAB staan ingeschreven. Het verschil tussen deze twee kolommen betreft dus de niet-geregistreerde werkloosheid (waaronder personen ouder dan 57,5 jaar).

De kolommen 3 t/m 6 geven aantallen uitkeringstrekkers; alleen de cijfers op de regel Totaal zijn echt gegeven, de overige zijn berekend door op de totalen de leeftijds- en geslachtsverdeling van 1984 toe te passen. Opvallend is het feit dat er meer uitkeringstrekkers zijn dan geregistreeerde werklozen volgens de AKT 85. De niet-geregistreerde werklozen ouder dan 57,5 jaar en de werklozen die met behoud van uitkering een cursus volgen, verklaren een deel van het verschil.

Kolom 7 geeft de geregistreeerde werkloosheid. Niet alle geregistreeerde werklozen voldoen aan alle criteria voor werkloosheid. Volgens een recent onderzoek voldeden 260 000 van de op dat moment 720 000 geregistreeerde werklozen niet aan alle criteria. Als we het percentage van degenen die daaraan wel voldeden (64), toepassen op de geregistreeerde werkloosheid van maart–mei 1985, resulteert een aantal van 480 000 geregistreeerde werklozen die aan alle criteria voldoen. Dit spoort redelijk met het AKT-cijfer van 500 000.

De laatste kolom geeft de verhouding tussen de zevende en de eerste kolom en laat zien dat er gemiddeld genomen sprake is van «overregistratie».

Werkloosheid volgens AKT 85, aantallen uitkeringstrekkers en geregistreeerde werkloosheid, maart–mei 1985

	AKT ^a > 20 uur per week		Uitkeringstrekkers ^b				Werklozen ingeschreven bij arbeidsbureaus ^c	
	Totaal	waarvan ingeschreven	WW	WWV	RWW	T		Registratie-
	1	2	3	4	5	6	7	7–1
x 1000								
Mannen								
15–24	111	86	22	13	67	102	147,4	1,33
25–44	202	169	38	77	134	249	265,3	1,31
45–64	99	87	16	57	43	116	88,3	,89
Totaal	412	342	76	147	244	467	501,0	1,22
Vrouwen								
15–24	102	69	16	8	72	96	128,4	1,26
25–44	114	70	14	25	43	82	96,0	,84
45–64	33	22	5	9	11	25	27,6	,84
Totaal	247	161	35	42	126	203	252,0	1,02
Totaal	659	503	111	189	370	670	753,0	1,14

^a Bron: CBS, Arbeidskrachtentelling 1985 (voorlopige uitkomsten).

^b Bron: CBS, Sociaal Economische Maandstatistiek (regel Totaal); verdeling naar leeftijd en geslacht uit 1984.

^c Bron: SZW.